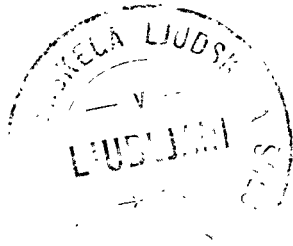

227

NJ. VEL. KRALJ ALEKSANDER I.

OD ILIRIJE DO JUGOSLAVIJE

*SPOMENICA
DAVORIN JENKOVE NARODNE ŠOLE
V CERKLJAH PRI KRANJU*

1788—1891

1811—1931

UREDIL SOLSKI UPRAVITELJ
JOSIP LAPAJNE

1931

ZALOŽILA CERKLJANSKA ŠOLA
ZA JUGOSLOVANSKO TISKARNO V LJUBLJANI: KAREL ČEC.

Ino. št.: I-227, sig.: VIII-44.

Sresko načelstvo.
P. No. 123./3.

Kranj, dne 1. junija 1931.

Predmet: Cerklje, narodna šola;
naziv: Davorin Jenkova narodna šola.

Upraviteljstvu narodne šole

v

Cerkljah.

Gospodin Ministar prosvete, odlukom O. N. br. 33.704, od 5. maja ove godine, odobrio je, da Osnovna šola u Cerkljama, sreza kranjskog, banovine dravske, nosi naziv »Davorin Jenko«.

To naznanjam vsled razpisa kraljevske banske uprave dravske banovine IV. No. 2811./3 od 23. 5. 1931.

Sreski načelnik:
Žnidarčič, s. r.

Šolsko upraviteljstvo v Cerkljah pri Kranju

Došlo 2. 6. 1931.

Štev. 401

Josip Lapajne, s. r.
šol. upravitelj.

Častna dolžnost.

Da zrahljamo spomine na našo prosvetno zibelko iz l. 1788.—1791., na dete, ki je bilo vanjo vloženo l. 1811., spomine na njene roditelje in vzgojitelje, na vso težko borbo izza narodne probude, ki je bila v najtesnejši zvezi z našo šolo, njenimi voditelji in učenci, razgrinjamo javnosti sliko cerkljanske prosvetue poljane, njenih sadov in oratarjev.

Lečina je preorana, setev nikdar dokončana, to bodi naša sveta dolžnost!

Najtopleje se zahvaljujemo odličnim znanstvenikom gg. dr. Mantuaniju, dr. Kimovcu, dr. Senekoviču, profesorju Pirnatu, l. Železnikarju, Fr. Lipahu, msgr. Stankotu Preurllu in Andreju Rapetu, ki so se tako iskreno, nesebično poglobili »delavnice naših rojakov, prosvetnih veljakov.

Zahvaljujemo se g. ministru Hribarju, Slovenski Matici, upravi »Jutra«, C. M. družbi, Glasbeni Matici, uredništvu »Progres« in Jugoslovanski tiskarni za izposojene, oziroma darovane klišeje, ki smo z njimi oživili svoje zgodovinsko-literarne spomine.

Šolski prapor s slikama sv. Cirila in Metoda in državnim grbom ohrani trajni spomin našemu učencu profesorju J. Mežanu in našim požrtvovalnim učiteljicam.

Pokroviteljstvo odvetnika g. dr. Josipa Ilacina in njegove soproge izpričuje, da se bivši učenci zavedajo svojih dolžnosti napram zavodu, v katerem so črpali osnovne vede svojemu inteligenčnemu položaju.

Zahvaljujemo se končno vsem dobrotnikom, ki so kakorkoli — z dobrim svetom, sodelovanjem ali darovi — pripomogli, da naše zrnje preide v zaželjeno klasje.

Šolsko upraviteljstvo.

Josip Lapajne:

I. Prosvetni razvoj.

1. Prvi prosvetni pojavi.

Sto in stoletja je taval naš narod v globokih teminah duševnega mraka, vključen v spono neznanega suženjstva.

Oduševljene klice: »V boj za staro pravdo!« je zamorila lastna nepreudarnost, nezrelost, ki se ji je stavila nasproti premišljena sila poedinih graščinskih mogotcev.

Pravočasno so se med našim narodom pojavili junaki duha, ki so uvideli, da je mogoče slovenskemu ljudstvu pomagati le tedaj, če ga dvignejo v prosvetnem oziru.

Cerkljanska občina je lahko ponosna na svoje rojake, ki so kot duševni velikani prvi zastavili lopato prosvete v trdo ledino duševnega mraka, jo rahljali in rahljali drug za drugim, sejali in želi vse dotlej, da nam je padel zrel sad v naročje.

Možje, ki so si otirali znoj raz čelo ob dolgotrajnem, trudapolnem prosvetnem delu, po večjem niso dočakali zaželjenega sadu, nehvaležno pa bi bilo, da se mi opajamo s sladkim sokom, ne da pomislimo, koliko gorja in grenkega truda je izžela sleherna kapljica brezskrbno pretakajoče in omamljajoče se pijače.

Prosveta? Čemu naj bi bila vendar slovenskemu kmetu potrebna, so pisali, ko so začeli koncem 18. stoletja razpravljati o ustanavljanju narodnih šol. Le naučite kmeta brati in pisati, pa boste videli, da bosta propadla država in vera. Kmet se bo prevzel, skušal bo lažje in boljše živeti, na polju ne bo več hotel delati, postal bo lahkoživ in morebiti se bo celo izselil iz dežele.

Vsem podobnim pomislekom se je uprl blejski rojak profesor Blaž Kumerdej, trdeč, da ravno nevednost ovira napredno kmetovanje ter spoznavanje državljanskih in verskih dolžnosti.

Vlada je cenila Kumerdejeve nasvete in ga pooblastila, da z grofom Edlingom izvedeta med Slovenci Felbigerjev prvi šolski zakon z leta 1774., ki določa šolsko obveznost od 6. do 12. leta z nadaljevalno ponavljalno šolo od 12. do 20. leta, na katerega osnovi se je leta 1775. ustanovila prva ljubljanska ljudska (normalna) šola.

Kumerdej je kot vnet narodnjak poslovenil prvo slovensko čitanko: »Vadenje za brati v' usse sorte pissanji za šolarje teh deželskih šol v' cessarskih kraljevih deželah.« Jurij Japelj pa je oskrbel prvi prevod velikega slovenskega Katekizma. (V občini smo izsledili tri izvode 1. natisa.)

Profesor Apih piše v Letopisu Slov. Matice l. 1894., da se je Kumerdej leta 1777. kot nadzornik v Idriji prepričal, s kakšno vnemo so se ljudje oprijeli šolstva. Nekega dečka niso namreč mogli sprejeti v šolo, ker se je prepozno priglasil, vsled česar so bile že vse klopi zasedene. Otrok teče domov po stolček. Ko se vrne, se usidra v sobi, češ, sedaj pa sedim na svojem mestu.

Tako! Zakon smo torej imeli. Nadzorstvo nad šolami si je pridržala država, obveznosti vzdrževanja učiteljev pa je prepustila deželam, ki niso vedele, kako dobiti potrebnih denarnih virov. Iz zadrege jim je deloma pomagala država, ki je ustanovila normalni šolski zaklad iz zaplenjenega samostanskega premoženja.

2. Ustanovitev cerkljanske šole.

1788.—1809.

Ne moremo trditi, da bi vsaj nekateri Cerkljani pred ustanovitvijo šole ne znali čitati in pisati. Večne vojne, dvanajstletna vojaška obveznost in druge gospodarske potrebe so prisilile kmete, da so se radi medsebojnega občevanja sami pričeli izobraževati. Najemali so v ta namen

odslužene vojake in upokojene biriče, da so jim čez zimo poučevali otroke. Kakšna je bila taka vzgoja otrok, si lahko vsakdo predstavlja, če količkaj pozna življenje starih potovaleev.

V občini smo imeli že nekaj duhovnih in posvetnih izobražencev, ki so jih izšolali večinoma župniki, skrbeči za nadaljni duhovski naraščaj.

Leta 1779. je bil v Cerkljah nameščen za župnika Mihael Borštnik, ki se je rodil l. 1735. na Rakitni pri Preserju. Z njim se je od istotam priselil njegov nečak *Ioan Borštnik*, rojen l. 1766. na Rakitni. Mož je bil prilično izobražen, zato so ga kmetje visoko cenili.

Na stričevo pobudo je leta 1788. *ustanovil trivialno šolo*, ki pa se je vpisalo vanjo le okrog 50 otrok. Kljub najboljši volji in uradnemu posredovanju se njegova šola ni mogla vzdržati več kot tri leta, ker ji je bilo ljudstvo neprijazno radi splošne obveznosti in ker je moralo plačevati šolnino. Poleg tega so kranjski deželni stanovi l. 1790. sami zahtevali odpravo kmetских šol, češ, da srenjam nakladajo previsoka bremena in odtegujejo mladino kmetijstvu.

Zaslepljeno kmetško ljudstvo je z največjim veseljem poseglo po tej rešilni bilki, prepuščajoč šolsko izobrazbo le meščanom in tržanom. Tako je kmet sam pomagal, da si je poleg plemstva ustvaril še eno boljšo vrsto ljudi, t. j. izobraženo gosposčino. Valentin Vodnik je sicer s svojimi Ljubljanskimi Novicami (1797—1800) dramil slovensko ljudstvo, a vsakršen napor je bil zaman, ker narod še ni bil zrel za prosveto.

Naravno, da so tudi Cerkljani sledili ostalim kmetom in l. 1791. opustili javno šolo, dočim je Borštnik še nadalje zasebno poučeval otroke proti primerni odškodnini.

Leta 1788. je bil Borštnikov stric imenovan za dekana. (Dekanijski urad se je v Cerkljah obnovil točno po 140 letih z imenovanjem sedanjega župnika Franca Dolinarja l. 1928.)

Od l. 1802. je po svojem pokojnem predniku upravljal župnijo g. Miha Grošelj, ki se je l. 1815. preselil v železnike, ustanovivši ondotno osnovno šolo.

3. Pod francosko oblastjo.

(1809—1813.)

Z dunajsko (schönbrunnsko) mirovno pogodbo 4. oktobra 1809 je bila iz jugoslovanskih pokrajin ustanovljena samostojna kraljevina Ilirija, ki jo je slovenski pesnik Valentin Vodnik v imenu naroda pozdravil z znamenito »Napoleon kliče, Ilirija, vstan'!«

Naše ljudstvo je Francoze kaj nezaupljivo sprejelo.

Napoleon je Ilirijo razdelil v 7 province (Kranjsko, Koroško, Istro, civilno in vojaško Hrvatsko, Dalmacijo in Dubrovnik), ki so bile deljene v distrikte, ti pa v kantone. Najnižja edinica je bila občina, ki ji je načeloval župan ali mēr.

Cerkljanska občina je spadala v kranjsko provinco, ljubljanski distrikt, kranjski kanton. Za mēra je ljubljanski prefekt imenoval učitelja Ivana Borštnika, ki je tako spretno vodil svoj novi urad, da je ustrezal tako ljudstvu, kakor novim gospodarjem. K stari mežnariji so zgradili lesen hodnik, raz katerega so ljudstvu ob asistenci 20 vojakov čitali uradne odredbe.

Največje preosnove so Francozi izvršili na prosvetnem torišču. Brez ugovora se je moral izvesti zakon 4. julija 1810, ki je veleval, naj se v vsaki občini ustanovi ljudska šola za dečke, v središčih kantonov pa tudi za deklice. Končni cilj vsakršne šole je bil: poklic. Učitelje je lahko nameščala občina proti naknadni odobritvi po intendantu dotične province.

Na osnovi novega zakona je *Borštnik Ivan l. 1811.* obnovil svojo l. 1791. ukinjeno šolo, tako da praznuje ista letos svojo 120 oziroma 140 letnico, nudeč občanom in jugoslovanskemu svetu obilico plemenitih sadov, katerih podrobne opise podajamo v drugem delu našega poročila. Šolska soba se je nahajala pri Robasu, lišna štev. 52.

Ker so osnovne šole rabile primerne knjige, je Valentin Vodnik l. 1811. spisal »Abecedo za Perve šole« in »Kerščanski

Navuk za Ilirske dežele (poleg obilice drugih knjig za srednje šole).

Istočasno se je pojavil tudi Matej Ravnikar (I.) iz Vač, poznejši škof, ki se je kot voditelj ljubljanskih šol z vso vnemo uprl dotodanjemu potujčovanju slovenskega dijaštva in bodril narod z živo in pisano besedo k nacionalni zavesti. (Mnogo njegovih spisov smo ob sedanjih priliki našli po naših kmetijskih hišah.)

Leta 1802. se je v Poženiku pojavila rojenica, ki je slovenskemu narodu darovala najmarljivejšega narodnega delavca, pesnika in pisatelja, zgodovinarja in zemljepisca, župnika Mateja Ravnikarja (II.), ki mu je bil njegov imenski predhodnik Matej Ravnikar (I.) kož zvezda vodnica v literarnem udejstvanju. (Glej življenjepis!)

Početna šola je vzgojila do 20 zelo nadarjenih učencev, ki so zavzeli v poznejšem javnem življenju odlična mesta (16 župnikov, 1 sodnik, 1 stavbenik, 1 trgovec).

4. Pod staro vlado.

1815.—1848.

Po odhodu Francozov l. 1815. ni avstrijska vlada v šolstvu izvedla nikakih bistvenih izprememb (razen razmerja s cerkvijo), pač pa je odstavila vse one osebe, ki so se izraziteje uveljavljale kot javni delavci. V Ljubljani je upokojila Valentina Vodnika kot gimnazijskega ravnatelja in nadzornika šol, v Cerkljah pa je odstavila Borštnika in poslala na njegovo mesto učitelja *Matijo Magistra*, ki je bil baje izvrsten pedagog, poučeval z dobrimi uspehi, zlasti v nemščini. Čitanje je vadil po Vodnikovi »Abecedi«.

Borštnik Ivan je umrl l. 1838. Njegov sin Jožef, ki je dočakal starost 96 let, je bil oče umetnika Ignacija Borštnika.

Kranjsko so po odhodu Francozov razdelili v troje okrožij (Ljubljana, Novo mesto, Postojna), ki so obstojala iz 12 sekcij, v obsegu poznejših glavarstev.

Da so graščakom vsaj delno vrnili njihovo oblast nad kmetom, so sekcije razdelili po graščinah v okrajne gosposke, ki jih je bilo v vsej deželi 43, v kranjski sekciji 4 in

Ivan Mežan: Cerklje v zavetju planin.

sicer v Smledniku, Kranju, Velesovem in Tržiču. Velesovski gosposki (grad Frauenstein) so spadale tri občine: Cerklje, Šenčur in Preddvor. Vseli občin je bilo 125, od teh 9 v kranjski sekciji. Ko so l. 1822. urejevali katastralno mapo, je bil v Cerkljah za župana poliški Robas-Gašperlin, zato so njegove skrajne, ob zaloški meji ležeče parcele dobile prve številke cerkljanske katastrske občine. V vsej občini je bilo tedaj nekaj nad 2000 prebivaleev.

Glavne občine v deželi so razdelili v 886 podobčin. Velesovska okrajna gosposka jih je štela 20, s približnim obse-

gom sedanjih davčnih ali katastralnih občin, v katerih so bile 1604 liše z 8211 prebivalci.

Po Magistrovem odhodu v Novo mesto, je bil l. 1824. imenovan za začasnega cerkljanskega učitelja *Škrjanc J.*, ki je sicer zelo dobro orglal, o učni metodi pa ni imel prav nikakega pojma.

Gosposka ga je radi tega l. 1826. zamenila z izprašanim učiteljem *Antonom Šinkovcem*, ki pa je že po 8 mesecih radi družinskih razmer (z oblastvenim dovoljenjem) menjal službeno mesto s kostanjeviškim učiteljem *Terčkom*.

Karol Terček je učiteljeval v Cerkljah polnih 21 let in sicer od l. 1827. do 1848. Ker obiskovanje šole ni bilo obvezno, tudi ni bilo v šoli več kot povprečno letno 30 otrok; toda ti slednji so odtehtali vseh ostalih 300 za šolo sposobnih, ker so se med njimi pojavili izredni duhovi. V pofrancoski dobi je do revolucije izšlo iz šole 26 poznejših izobražencev — med njimi 19 duhovnikov, 4 učitelji, 1 skladatelj, 1 pisatelj, 1 urednik.

Kot nenavadna zvezda se sveti sredi cerkljanskega šolskega obzorja ime *Davorina Jenka*, stvaritelja slovenske in državne himne, rojenega l. 1835. v Dvorjah.

Literarno so se udeleževali:

leta 1824. v Poženiku rojeni knezoškofijski tajnik *Ivan Globočnik* s spisom »Življenje sv. Kancijana«;

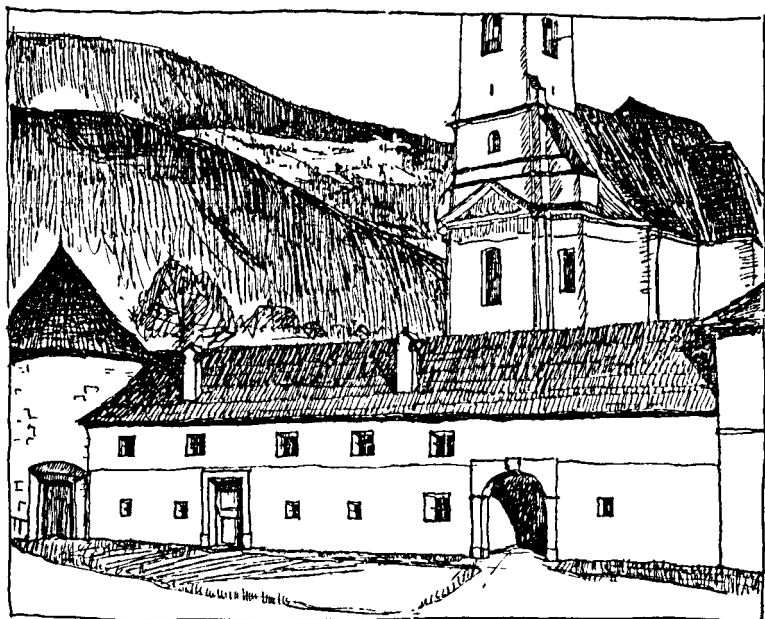
knezoškofijski svetnik *Martin Pogačar* (rojen l. 1824. v Pšenični Polici) kot urednik »Zgodovinskega Zbornika« in »Laibacher Diöcesenblatt-a«;

urednik »Učiteljskega Tovariša« *Matej Močnik* iz Zaloga (rojen l. 1827.);

pisatelj *Ivan Železnikar* iz Stiške vasi (rojen l. 1839.) in slikar-umetnik *Ivan Franke* (rojen l. 1841.).

V tej dobi je že naš domačin *Matej Ravnikar* zastavljal vse sile, da predrami slovenski rod iz duševnega mrtvila. Da pomaga reševati slovenski narod potujčevanja, je zbiral med ljudstvom njegove zgodovinske preostaline, šege in pravljice, zlasti pa narodne pesmi, ki so zavzemale cno petino vse *Vrazove* zbirke iz l. 1839. Da okrepi slovanski živelj, se je

pridružil ilirskemu pokretu, ki je stremel po združitvi jugoslovanskih jezikov. Kot Ilirec se je l. 1839. oglasil s »Kraljem Matjažem« v »Danici Ilirski« (ustan. l. 1836.), kot pesnik,

Šola l. 1827—1859.

pisatelj in zgodovinar pa je neumorno sodeloval pri »Kme-tijskih in rokodelskih Novicah« (ustan. l. 1843.), »Drobtinica« z l. 1846. in »Zgodnji Danici« (ustan. l. 1848.).

Pri zbiranju snovi za svoja literarna dela je posegal zlasti v domače razmere, s čemer so Cerklje že one čase zaslovele.

Šolo so kot neogljeno pastorko prenašali iz liše v hišo, najsi je bila za to primerna ali ne. Tako je ubogi dom prosvete l. 1827. našel zavetje v stari mežnariji, ki so jo prav

tedaj gg. kaplani radi neprimernosti notranjih prostorov zapustili ter se preselili v poleg stoječo, novozgrajeno kaplanijo.

Stara mežnarija je stala tik pred cerkvenimi vrati, južno od sedanje kaplanije.

Glavna vrata so bila ogromna (kameniti obod se nahaja pri vratih Borštnikovega hleva), da so skozi nje lahko nosili mrliče, ki so jih v »vežici«¹ blagoslavljali.

V pritličju je bila družinska soba na južni, shramba za pridelke na severni strani. V prvem nadstropju je bila odslej v severnem delu šolska soba, na južnem pa učiteljevo stanovanje, obstoječe iz dveh sob.

Učilnico so podrli s petimi tramovi, da se ni ostropje podrlo in zrušilo na — že itak — tako redke učence.

Krog in krog cerkve je bilo obzidano pokopališče s tremi okostnicami (karnjerji), ki so jih podrli ob gradnji kaplanije in sedanjega šolskega poslopja. Vhod na pokopališče in k cerkvi je bil skozi ozidje stare mežnarije.

Leta 1845. je pogorel stari »farovž«, ki je stal na sedanjem vrtu ob glavni cesti. Tekom dveh let so zgradili novo župnišče, v nadaljnjih šestih letih pa so prizidali še gospodarsko poslopje, ki je dotlej stalo na zapadni strani ceste. Vsa dela je vodil tedanji župnik Andrej Bohine, ki je služboval v Cerkljah od l. 1845.—1872.

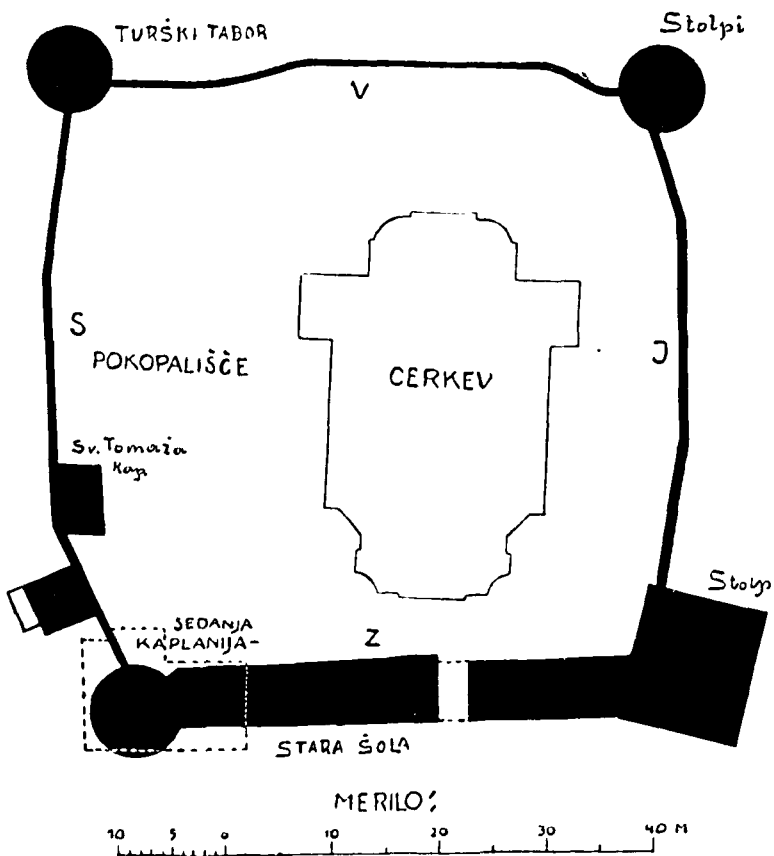
Žal, da so ob prezidavali (kaplanije, župnišča in šole) zginili s površja slikoviti stolpi cerkljanskega turškega tabora.

5. Doba narodnega preporoda.

1848.—1860.

V javnem življenju so se polagoma pojavljali burni dogodki, na katere so bili pripravljeni le budni duševni delavci z maloštevilnim čitajočim ljudstvom, dočim so bile širše plasti naroda popolnoma nepoučene, ker šola ni vzgojila dovoljnega števila pismenega naraščaja, dočim si (23. januarja leta 1845.) po Martinu Slomšku ustanovljena Družba sv. Mohorja ni pravočasno priborila vstopa v kmetsko hišo.

NAČRT OBZIDJA CERKLJANSKE CERKVE L. 1827.

Slovenski jezik ni imel nikake veljave ne v uradih, ne pri javnih nastopih, tako da je dobil zgodovinsko važnost prvi javni slovenski govor z l. 1845. (Prešernova pesem na župana Hradeckega, deklamirana po dijaku Lovru Tomanu) in prvo javno slovensko petje v ljubljanskem gledališču.

Ko je zabučalo l. 1848. po širni Avstriji burno valovanje splošne revolucije, Slovenci niti vedeli niso, kaj bi prav za prav zahtevali. Z marčno ustavo je bilo že odpravljeno tlačanstvo in splošna odvisnost od graščin, zamena na prestolu 2. decembra 1848 ni posegala v globine kmetskega življenja, izobraženci pa tudi še niso bili dovolj narodnostno zavedni.

Da so vsaj nekaj zasnovali, so zahtevali zedinjenje slovenskih pokrajin (dasi celotnega slovenskega ozemlja sami niso poznali) in uvedbo slovenskega jezika v urade in šole.

Zedinjenja Slovencev nikdar nismo čakali, glede poslovenjenja uradov je pa značilno že to, da smo prav do razpada države (l. 1918.) prejemale na šole le nemške uradne dopise, ki smo jih res le slovensko reševali, na učiteljišču pa so do zadnjega dne bodoče slovenske učitelje izobraževali v nemškem jeziku.

Z ustavo si ljudska šola ni nič kaj opomogla in se tudi ni utegnila izboljšati, ker učitelji niso prejemale nikakih rednih dohodkov.

Značilna je tožba oziroma prošnja učiteljev v »Ljubljanskih Novicah« l. 1848.: »Težko, prijatli! je, ob enim lačen biti, in s šolskim ukam glavo si beliti.«

Učitelj *Leopold Cvek*, ki je l. 1848. zamenjal službeno mesto na Vrhniki s cerkljanskim učiteljem Trčkom, je še zasilno shajal, ker se je poleg službovanja bavil z orglarijo in izdajal cerkvene pesmi, ki so se ljudstvu tako priljubile, da še danes na kmetih ni Božiča ne Velike noči brez nje govili znanili napevov.

V šoli je Cvek tako vzorno, četudi strogo, poučeval, da ga je vlada imenovala za »vzornega učitelja« (Musterlehrer).

Izdal je prvo letno poročilo pod naslovom »Prüfungs-Extract der Schüler und Schülerinnen an der Trivialschule zu Zinklach für den Sommer-Cours 1852«.

Poučeval je v dveh oddelkih, dopoldne in popoldne. V dopoldanski šoli je imel 8 dečkov in 8 deklic, skupaj 16 otrok, v popoldanski pa 18 dečkov in 17 deklic, skupaj 35 otrok. Skupno je bilo toraj 51 otrok, 26 dečkov in 25 deklic.

Šolski predmeti so bili sledeči: Veroznanstvo. Branje. Poznanje črk. Lepopisje. Zlogovanje. Vaje, kako je treba misliti in govoriti. Številjenje. Petje.

Poročilo iz l. 1854. izkazuje že dobršni napredek.

V nižji skupini (pop.) je bilo 21 dečkov, 28 deklic = 49 otrok
v višji skupini (dop.) je bilo 11 dečkov, 18 deklic = 29 otrok

Skupno 52 dečkov, 46 deklic = 78 otrok

Leta 1855. je razsajala po vsej Evropi zavratna bolezen »kolera«. Prizanesla tudi ni cerkljanski občini, kjer je morila od marca do septembra s tako številnimi žrtvami, da so si morali Spodnje Brničani zgraditi lastno pokopališče.

Učitelj Cvek je bil z ogledovanjem mrličev tako zaposlen, da je upravičeno prosil za povišanje bere. Ker pa mu poviška niso priznali, je odšel l. 1855. na svoje prejšnje službeno mesto na Vrhniki.

Leta 1856. je poučeval organist *Tomaž Pettauer* z ednim predmetom »Buchstabieren und Lautieren« (čitanje). Da so se ljudje že začeli oprijemati šole, izpričuje njegovo poročilo z dne 11. marca 1856, ki izkazuje 99 šoloobiskujočih otrok.

Drugo polovico leta 1856. je poučeval organist *Jurij Zupan*, ki pa se ni veliko bavil s šolo in ni izdal nikakega poročila.

Da ni *Andrej Vavken* 18. aprila 1857 prevzel šolskega vodstva kot redno izšolani učitelj, bi cerkljanske prosvetne razmere še nadalje tavale v takih neprilikah kakor doslej. Z ljudomilim vedenjem, veličastnim orgljanjem (brez poskočnie) in lepim petjem, je tako zaslovel, da je na mah pridobil srea uččce se mladine, pri ljudstvu pa dosegel toliko veljavo, da mu je poverilo vsa važnejša mesta v javnem življenju.

Stara mežnarija je že tako ostarela, da so morali šolsko sobo kroginkrog podpreti s tramovi. Kljub temu ni bilo več

varno v nji, zato so se s šolo 5. maja 1857 preselili k *Borštniku*, števil. 11, v nizko sobo z omreženimi okni.

Letno poročilo za dobo od 5. maja do 25. avgusta 1857 izpričuje, da je obiskovalo

1. razred 49 dečkov, 47 deklic, skupno 96 otrok
2. razred 24 dečkov, 17 deklic, skupno 41 otrok

Skupaj 75 dečkov, 64 deklic, skupno 137 otrok (Nekaj otrok je prihajalo tudi iz Velesovega in Olševka.)
Učni jezik je bil slovenski. Pisali so pa nemško in slovensko.

V 1. razredu so imeli sledeče predmete: veroznanstvo, črkovanje in zlogovanje, vaje v govorjenju, številjenje na pamet; v drugem razredu pa: veroznanstvo, berilo, lepopis slovenski in nemški, vaje v mišljenju in govoru, narekovanje, številjenje.

Stari mežnariji so leta 1858. izkazali še poslednjo čast, preden je izginila s površja. Po Vavknovem nasvetu se je namreč šola vanjo vrnila, ker je število otrok zelo naraslo.

No, končno je ljudstvo uvidelo, da mu je izobrazba potrebna in da šola v dosedanjih razmerah ne more več životartiti. Meseca marca 1859 so pričeli graditi na starem pokopališču novo šolsko poslopje, ki je bilo zgrajeno tekom enega leta.

Zadnje letno poročilo z l. 1859. navaja, da je šoli prirasel nov oddelek, *nedeljska šola*, ki jo je obiskovala odrasla mladina od 12. do 16. leta.

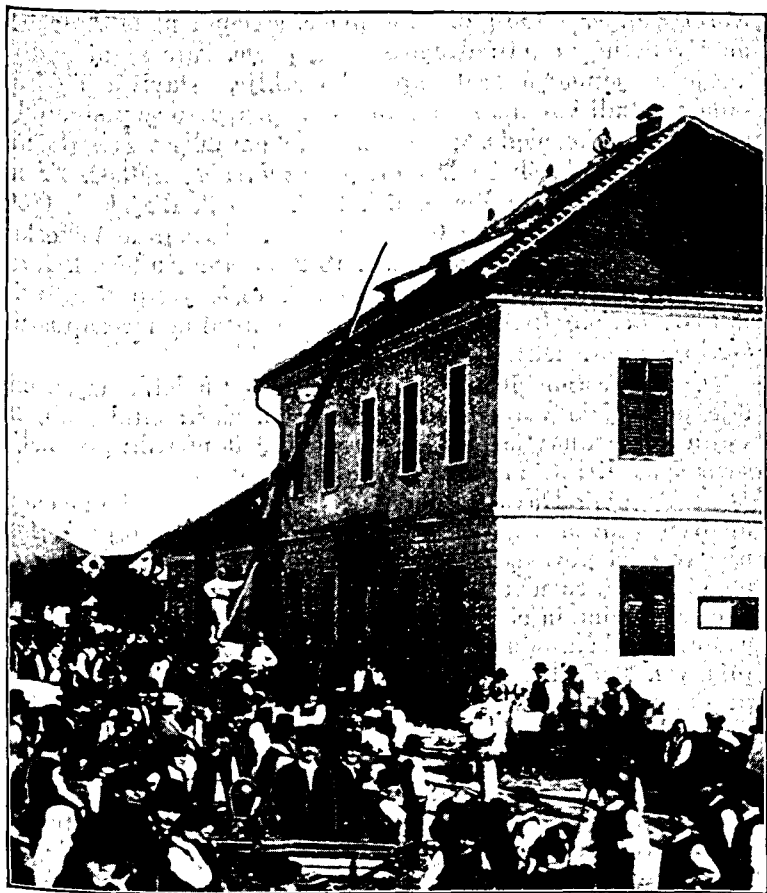
V vsakdanji šoli je bilo 160, v nedeljski 108, skupaj 268 učencev in učenk.

6. V lastnem domu.

1860.—1869.

V jeseni l. 1859. so novo šolsko leto pričeli še v stari šoli in so jo končali o sv. Juriju s prvim polletjem.

1. maja 1860 je bilo novo šolsko poslopje slovesno otvorjeno, šola suma pa razširjena v *dvorazrednico*. Obe šolski sobi sta bili zelo prostorni, visoki, svetli in tudi iz higijenskih ozirov ni bilo pomislekov, ker so ju solnčni žarki vsaj delno obsevali.

Šolsko poslopje zgrajeno l, 1860. (Sl. ob ust. Gas. dr. l. 1892.)

V pritličju je bilo dvoje stanovanj, eno za voditelja, drugo za podučitelja. Kot druga učna moč je bil imenovan Karol Kaliger s 150 gld. letne plače, s čemer ni bilo mogoče ne živeti, ne umreti; drugo seveda preje, zato se ni čuditi, da je že januarja 1861 zapustil Cerklje, ostavivši Vavkna samega. Radi izredno slabih gmotnih razmer so se podučitelji menjavali tako naglo, da se jih je tekom 20 let zvrstilo nič manj kot 12. Došli so l. 1861. Janez Pleško, l. 1862. Frane Cvek, l. 1864. Josip Vončina, l. 1867. Henrik Bizjak, l. 1869. Jožef Bozja, aprila 1870 Valenti Pin, decembra Vekoslav Medja, l. 1871. Jožef Močnik, l. 1872. do 1874. nihče, l. 1875. Lovro Letnar, l. 1879. Ivan Muren, l. 1880. Josip Bregar in l. 1881. Bohinc Ivanka, ki se je prva ustalila ter zapustila Cerklje po 45 letih — upokojena l. 1925.

Narodnostno gibanje se je v šestdesetih letih najizraziteje pojavljalo v rodoljubnih društvih, zlasti čitalnicah, ki so jih jeli ustanavljati v vseh znamenitejših mestih; podeželje seveda še ni bilo zrelo za javno življenje.

Naš rojak Davorin Jenko je l. 1859. sodeloval pri ustanovitvi »Slovenskega pevskega društva« na Dunaju in kot njegov prvi pevovodja zaoril v širni svet z mogočno koračnico »Naprej zastava Slave!«, dočim sta se v Cerkljah župnik Andrej Bohine in nadučitelj Andrej Vavken udeleževala pri ustanovitvi »Narodne čitalnice« v Kranju, h kateri sta pristopila v l. 1862. Pri otvoritveni slavnosti 16. avgusta 1863 so pevci nastopili s Poženčanovo-Vavknovo pesmijo »God enakopravnosti«, on sam — Vavken — pa je zapel pesem »Kje dom je moj?«

Da podkrepe svoj narodni program, so rodoljubi l. 1868. ustanovili v Mariboru »Slovenski Narod«, ki je l. 1873. postal prvi slovenski tednik, dočim je Klun l. 1873. začel izdajati »Slovenca«.

Narodni tabori so od l. 1868.—1871. z živo besedo vneli kmetsko ljudstvo, da bi se pridružilo rodoljubnim borcem za slovenske narodne pravice, za odpravo nemškega jezika iz šol in uradov in za zedinjenje vseh Slovencev.

V spopolnjevanje narodne izobrazbe so l. 1865. ustanovili »Slovensko Matico«. Na njeno spodbudo so oživali mnogoštevilni slovenski pisatelji in skladatelji tedanje dobe.

Cerkljanski nadučitelj Andrej Vavken je l. 1861. in 1865. obogatil glasbeno literaturo z dvema zvezkoma »Glasov gorenskih«, ki jih je javnost tako toplo sprejela, da so posamezne pesmi, kakor »Vigred se povrne« kar ponarodele. V letih 1871. do 1874. je izdal 7 zvezkov obče priljubljenih cerkvenih napovov.

Naš rojak, prvobuditelj Matej Ravnikar je leta 1864. v Predosljih mirno v Gospodu zaspal, v zavesti, da je njegovo naporno delo rodilo dovolj živega, klenega zrnja, ki se spopolnjuje od roda do roda.

Po cerkvah in med narodom so oživele popevke cerkljanskih učiteljev in rojakov, zableščale so slikarske umetnine našega rojaka prof. Frankeja, v časopisju pa se je krepko boril z uma svetlim mečem naš rojak Železnikar Ivan.

Da cerkljanska šola vspricho Vavknovega narodnega udejstvovanja ni trpela, izpričuje javna izjava šolskega nadzornika dr. Jarca v listu »Schulbote« (šolski sel), češ, da je »cerkljanska šola najboljša med vsemi na Gorenjskem.«

Med učenci so bili one čase: pisatelja Anton Koder in Jakob Bedenek, umetnik Ignac Borštnik, Ivan Jenko, poštni oficijal, prof. dr. Jenko Josip, zdravnik dr. Edvard Globočnik, župnik Molj Ivan i. dr.

Letno poročilo iz l. 1860. navaja, da je bilo ob ustanovitvi dvorazrednice v 1. razredu 120, v 2. razredu 90, v nedeljski šoli 190, tedaj skupno 400 otrok.

Najpridnejše otroke so vpisavali v »zlate bukve« in so jih do l. 1868. obdarovali s knjižicami.

Vavken se je v zgodnji mladosti poročil z Zorjevo vdovo Marijo v hiši št. 72 in l. 1867. na nasprotni strani ceste sezidal novo poslopje.

Ker so one čase dobivali pošto le enkrat v tednu po neki vodiški potovki, se je Vavken izvežbal še v poštnem poslovanju in ustanovil v Cerkljah poštni urad, s čemer si je pridobil nevenljivih zaslug.

Ko je l. 1868. odstopil dotedanji župan Robas Janez — cerkljanski —, so izvolili za župana Andreja Vavkna, ki je vodil občino najvestneje do svoje smrti l. 1898. Njegove odločne volje so rabili že radi nadležnosti vojaške posadke, ki so jo poslali v Cerklje na oddih po nesrečni vojni l. 1866., ko so nam odtujili 100.000 beneških Slovencev.

7. Po občini šolski obveznosti.

1869.—1885.

Leta 1869. je završalo v Izraelu. S šolskim zakonom 14. maja so namreč uvedli splošno šolsko obveznost pod državnim nadzorstvom, učiteljem pa zagotovili stanu primerne plače.

Po zakonu 12. decembra 1838 so bile doslej osnovne ali trivijalne šole le v ohih krajih, kjer so vodili župnijske knjige (§ 17), nadzorstvo pa je bilo s § 1. poverjeno dušnim pastirjem (Ortsseelsorger).

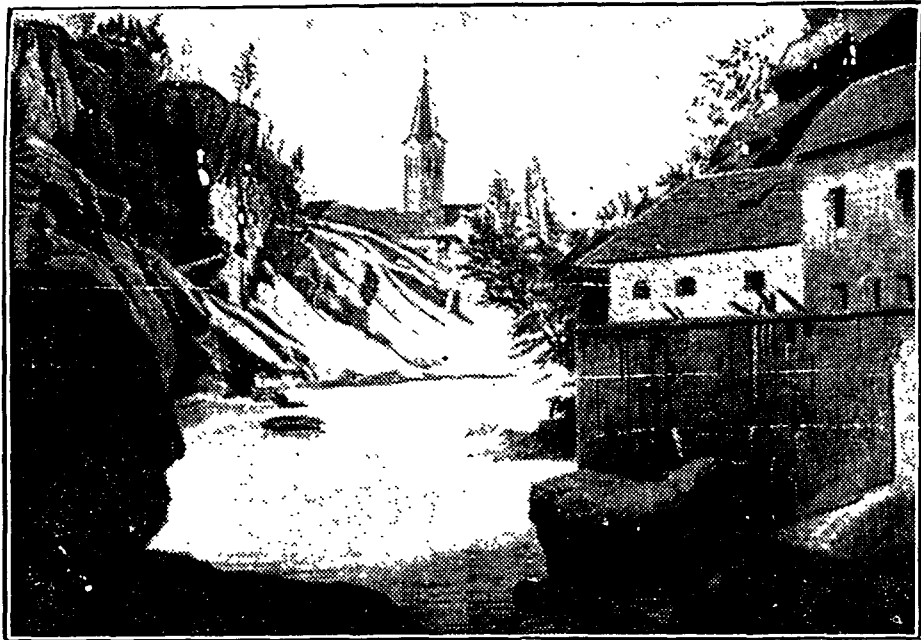
Učiteljske plače so bile v veljavi še one, ki jih je določal zakon z leta 1785. (§ 167). Po tem predpisu je imel podeželski učitelj do 130 gld., pomočnik pa do 70 gld. letnih prejemkov.

V to plačo pa so vračunali še vse dohodke, določene v denarju in biri za izvrševanje cerkveniškoga in organistovskega posla, ki ga je moralo učiteljstvo opravljati po § 168.

Da pojasnim tedanje cerkljanske razmere, navajam, da zakon iz l. 1869. tukajšnjega šolskega obsega ni zmanjšal. Zaloška cerkvena podružnica se je že l. 1859. osamosvojila in si zgradila svojo ondotno šolo, prebivalci gorskih vasi so pa ostali radi velike oddaljenosti še nadalje brez obveznega pouka.

Na Šenturški gori, ki je bila sicer všolana v Cerklje, so šele l. 1893. ustanovili zasilno šolo, ki so jo vodili ondotni župniki. Leta 1905. pa so zgradili sedanje šolsko poslopje.

Za ostale gorjance iz Stiške vasi, Sv. Ambroža in Štefanje gore so ustanovili posebni gorski oddelok šele l. 1897., dočim so ga v letu 1919. pretvorili v redni razred.

Ivan Franke: Huje iz Kokrškega dola.

Prvi okrajni nadzornik je bil Lovro Sader, mestni učitelj v Škofji Loki.

Kakor običajno, se je tudi ob sklepu leta 1869, vršilo »očitno izpraševanje«. Ob tej priliki je okrajni glavar Derbitsch (Derbič) radi odsotnosti veroučiteljev črtal vse rede iz verouka. Ščasoma so se napete razmere oblažile sameobsebi, ker so župnike lahko imenovali za krajevne šolske nadzornike.

Vse marljivejše življenje pa je nastalo med učiteljstvom, ki se je po okrajnih društvih organiziralo v Zvezi jugoslovanskih učit. društev in Slomškovi zvezi, deloma po načelili, deloma pa v borbi za uveljavljenje krušnega § 55. Boj za kruh je učiteljstvu zapustil najžalostnejše spomine na pokojno mačehovstvo.

»Zaznamek pridnosti in napredka učencev in učenk v ljudski šoli Cerkljanski leta 1869.« izkazuje, da sta si učitelja razdelila otroke v tri razrede (že od l. 1867.). Nadučitelj je poučeval dopoldne 3., popoldne pa 2. razred, učitelj pa dopoldne 1. b, popoldne pa 1. a razred.

Po tedanji statistiki je bilo v:

1. razredu	89 dečkov,	80 deklie,	skupaj 169 otrok
2. razredu	30 dečkov,	46 deklie,	skupaj 76 otrok
3. razredu	13 dečkov,	29 deklie,	tedaj 42 otroka

Skupaj 132 dečka, 155 deklie, skupaj 287 otrok

V nedeljski šoli je bilo:

94 dečkov, 112 deklie, skupaj 206 otrok; skupno tedaj 226 dečkov, 267 deklie, vsega 493 otrok. Leta 1876. so uvedli med predmete kmetijstvo in telovadbo, ki pa jo je ljudstvo sprejelo z veliko nevoljo, češ, da je to komedijantstvo.

Leta 1872. je naš rojak Davorin Jenko zaslovel po širnem slovanskem svetu s skladbo veličastne narodne himne »Bože pravde«. Naj se svet zaveda, da so njeni akordi izšli z naših višin — s cerkljanskih divotnih planin!

Za bosanske okupacije leta 1878., ki se jo je med obilico drugih domačinov udeležil tudi naš rojak Bedenek, se je po-

novno pojavila ilirska ideja, ki je stremela za tem, da bi se združili vsi avstrijski Slovani pod skupnim naslovom »Slovinae«, s srbohrvatskim književnim jezikom. Zamisel je ostala le v nedosegljivem načrtu. Vzpodbudila pa je vendar ljubljanske narodnjake k izrazitejšemu delu, ki je doneslo lep sad, da je Ljubljana l. 1882. dobila slovensko lice, večino v mestnem občinskem svetu.

Istočasno se je v javnosti pojavil naš rojak Borštunik s svojimi uspešnimi nastopi v ljubljanski Čitalnici.

Med javnimi prvoboritelji pa se je zlasti proslavil sedanji minister Ivan Hribar.

8. Nadaljni razvoj.

(1885—1899.)

Župnik
Golobič Anton.

V krajnem šolskem svetu v Cerkljah je dolga leta deloval župnik Golobič Anton, ki je prišel v Cerklje kot kaplan l. 1867. Faranom je njegova osebnost tako ugajala, da so poslali v Ljubljano deputacijo, ki je pod Vavkuovim vodstvom in vplivom dosegla, da je bil l. 1872. imenovan za cerkljanskega župnika.

Pokojnik je bil stasite postave, mož, poln energije, ljudomil, prijazen z vsakomur, narodnjak in pol, dosmrtni član Ciril Metodove družbe, ki se je ustanovila l. 1886., ni se pa sicer hotel vmešavati v razburljivo javno življenje, ker je ljubil mir in skladnost faranov.

Kako ga je župnija cenila, je svedočil njegov odhod iz Cerkelj l. 1904. Ko so na predvečer odhoda odmevali v temno noč akordi cerkvenega zbora »Zakaj nazaj?«, ni ostalo suho nobeno oko tisočere množice. In ko so se spenjali proti nebu ognjeni zublji raket, ki jih je izžigal Hribar Ivan, so

pohitevale za njimi gorke prošnje, da Vsemogočni dodeli upokojeneu mirno preživeti zadnje dneve njegovega miroljubnega, plodonosnega življenja. Umrl je 29. maja 1910 v Metliki, spominjajoč se do zadnjega trenutka svojih nekdanjih župljanov, ki jim je zapustil v trajni spomin po kaplanu Iv. Lavrenčiču l. 1890. spisano knjigo »Zgodovino cerkljanske fare«.

Ker je kot krajevni šolski nadzornik uvidel, da so šolski prostori prenatrpani in ker je visoko cenil ljudsko izobrazbo, je z vso vnemo podpiral nadučitelja, ki se je trudil, da so šolo l. 1885. razširili v trirazrednico. Končno sobo so predelili v dva dela, gorenjo pa toliko skrajšali, da so mogli napraviti vhod v novi predelek.

Na tretje mesto je bil imenovan absolvirani kandidat Mila Verbič, toda namesto njega je prišel učitelj *Janez Ferlan*, ki se je že naslednje leto (1887.) preselil v Zalilog.

Jezeršek Ivan iz Kranja je služboval v Cerkljah od 1887—1889. Bil je tako izvrsten violinist, da ga ni mogla pogrešati niti Krajska čitalnica niti tržiško Bralno društvo, pri katerem je vodil orkester in petje kot poznejši vodja osnovne šole v Križah.

Njegov naslednik *Janko Cvirn*, iskren pevec, je ostal v Cerkljah le eno leto (1889—1890), pač pa je bila Pavla Krušičeva vztrajnejša, kajti službovala je v Cerkljah polnih 55 let in sicer od l. 1890. do 1925. Bila je vzorna učiteljica in je poleg napornega šolskega dela vodila nebroj dekliških gospodinjskih tečajev.

Katalogi iz l. 1887. svedočijo, da je v tukajšnjo šolo vstopil učenec Kimovec Franc, ki je zavod zapustil z odličnim uspehom in danes opravlja kot doktor teologije vzvišeno službo kanonika v Ljubljani, poleg vsega znanstvenega, glasbenega in literarnega udejstvovanja.

V l. 1890. pa je vstopil učenec Hacin Jožef, naš današnji pokrovitelj, ki je dotlej obiskoval osnovno šolo v Velsovem. Dr. Hacin se je že kot dijak udejstvoval na literarnem polju.

Oba naša gojenca imata še pred seboj široko, za setev pripravljeno polje, prerahljano po svojih slavilih prednikih.

Leta 1891. je izdal naš rojak Bedenek Jakob roman »Od pluga do kron«, da vzpodbudi kmetske starše, naj pošljejo svoje nadarjene otroke v višje šole, ki jim zagotavljajo lepo bodočnost.

Ivan Franke: Primskovo pri Kranju.

Leta 1890. je služboval v Cerkljah kaplan Ivan Lavrenčič, ki je trudoljubno zbral vse zgodovinske podatke o tukajšnji fari in jili v Golobičevi založbi izdal pod naslovom »Zgodovina cerkljanske fare«, nepogrešljivo vsakemu zavednemu domačinu, zlasti pa tukajšnji šoli.

Ker se je šola vedno bolj spopolnjevala, so l. 1910. ustanovili 1. razredu vzporednico in 16. oktobra namestili absolventinjo goriškega učiteljišča *Pogačnik Franico*, ki je po

sedmih letih odšla v Ribno pri Bledu. Za razred so uporabili eno sobo nadučiteljevega stanovanja (v katerem je doslej stanoval zdravnik dr. Globočnik, ki si je prav tedaj sezidal lastno hišo).

Dne 28. februarja 1895 je Andrej Vavken zapustil šolo, ki jo je vodil od 18. aprila 1857 s tolikimi uspehi, da so ga odlikovali z zlatim križcem s krono za zasluge. Z upokojitvijo ni prenehalo njegovo delovanje, niti se ni odtujil šoli, kajti ostal je še nadalje župan in predsednik krajevnega šolskega odbora ter je pripravljaval načrte za prezidavo šole prav one dni, ko ga je dohitela zadnja ura, odbivša mu točno ob obletnici njegovega prihoda, 18. aprila 1898. Umirajoč je še petal: »Dečki bodo pisali, deklice pa bodo...« in splavala je duša v zaslužen domovanje večnega miru.

Značilno je, da je prav isti dan došel ukaz o prezidavi šole, ki mu pa ni prijal.

Dne 1. marca 1895 je prevzel šolsko upraviteljstvo dotedanji tržiški učitelj *Andrej Kmet*, ki jo je vodil do l. 1910. (18 let).

Silni potres l. 1895. je tudi šolskemu poslopju tako pretresel ogrodje, da so morali šolo radi popravil zaključiti predčasno. Tedanje čase je trajalo šolsko leto od 1. oktobra do 15. avgusta.

Za časa enoletnega bolezenskega dopusta je Krušičevo nadomestovala *Juvančič Vika*, ki se je pozneje poročila s pisateljem dr. Alojzijem Kraigerjem iz Postojne.

Po odhodu Pogačnikove je službovala v Cerkljah pokojna *Mija Škrjančeva* od l. 1897.—1899.

V letu 1897. je bilo:

v vsakdanji šoli	194 dečkov, 195 deklic, skupaj 387 otrok
v ponavljalni šoli	51 dečkov, 70 deklic, skupaj 121 otrok
zaradi oddaljenosti	
oproščenih	38 dečkov, 33 deklic, skupaj 71 otrok
Skupno . . .	283 dečkov, 296 deklic, skupaj 579 otrok

Radi preobilega števila otrok in prevelike zaposlitve učiteljstva, so morali tedaj misliti na odpomoč.

Z razpisom deželnega šolskega sveta v Ljubljani 13. novembra 1897. je bila ustanovljena za oddaljene otroke gorska šola, vsakdanjo šolo pa bi morali povišati v 5 ali 4 razrednico. To priliko so uporabili Brničani, da so se pod vodstvom pokojnega *Hočevarja Jakoba* trudili na vse načine za ustanovitev lastne šole, ki so jo bili končno pripravljene sezidati sami. Vsa prizadevanja so bila zaman, ker se je temu načrtu upiral krajni šolski svet pod zaslombo deželnega odbora.

Če bi šolo razširili, bi morali po tedanjih predpisih uvesti v vse razrede celodnevni pouk in nemški učni jezik. Da se pa temu izognejo, so šolo »degradirali« s trirazrednice s paralelko v toliko, da so ločili dečke in deklice v posebno dvo-razredno dekliško in trirazredno deško šolo pod skupnim vodstvom. Ker pa je bilo šolsko poslopje premajhno, so ga prizidali proti vzhodu, kjer sta stala tedaj občinska ubožnica in kaplanijski hlev, a tako nesrečno, da sta ostali dve šolski sobi brez soluca, dočim se stranišča pariyo na lepi solnčni strani.

Take nerodnosti so vprizarjali še tik pred vojno celo na nekaterih novih šolskih poslopih kranjskega sreza.

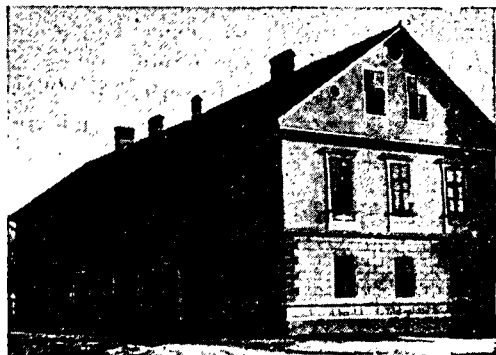
9. Pod novim krovom.

(1899—1914.)

Dne 5. oktobra 1899 smo otvorili razširjeno šolsko poslopje s slovesno blagoslovitvijo. Pri tej priliki je izročil okrajni nadzornik Andrej Žumer nadučitelju Andreju Kmetu pohvalni dekret v priznanje velikih zaslug, ki si jih je pridobil kot predsednik krajnega šolskega sveta pri stavbnem vodstvu.

Istočasno sta nastopila službovanje absolventa ljubljanskega učiteljišča *Av gust Praprotnik* in *Josip Lapajne* (ki je

vodil do l. 1904. tudi cerkveno petje). Dočim je prvi odšel že po dveh letih, se je drugi prilagodil tukajšnjim razmeram, prevzel l. 1910. šolsko vodstvo in poklanja danes javnosti cvetje in trnje in sad s cerkljanske prosvetne poljane, spominenjanje, kijih je

Šola, zgrajena l. 1860, razširjena l. 1899.

spremljal v prijateljskih dolžnostih do groba in preko, ne manj o njih, ki je z njimi šel do zrelosti dela in življenja.

Kakor pred njim Vavken in za njim njegov naslednik, je tudi nadučitelj Andrej Kmet zastopal učiteljstvo v okrajnem šolskem svetu, zavzemajoč istočasno vodilna mesta v stanovskih organizacijah, pri Kmetijski podružnici, požarni brambli in kot predsednik cerkljanske Čitalnice, ustanovljene l. 1904., ki se je pod njegovim vodstvom in s sodelovanjem učiteljstva in dijaštva kaj marljivo udeleževala v vseh panogah prosvetnega izobraževanja.

Dne 4. avgusta 1901 je priredila šola prvo otroško igro sv. Alojzija, pri kateri je nastopilo 15 dečkov tako vzorno, da se jim je čudil sam vodja igre, rojak Ignacij Borštnik.

Leta 1901. je nastopila učiteljsko službo *Jerica Krašovec*, ki pa je bila že l. 1902. premeščena v Majšperk na Štajerskem.

Od l. 1902. je služboval v Cerkljah *Mahkota Anton*, ki je došel iz Sel, se l. 1905. preselil v Voklo in službuje sedaj v Ljubljani.

Jako slovesno je 5. avgusta 1902 odpel v Cerkljah novo sv. mašo naš rojak dr. Kimovec, katerega podrobni življenjepis priobčujemo v 2. delu.

Od l. 1905. do 1908. je službovala v Cerkljah Frantar Marija, ki se je po svojem odhodu poročila z okrajnim sodnikom Seliškarjem.

Josip Lapajne. (1931.)

V naslednjih letih je pričel pokojni nadučitelj Andrej Kmet polagoma bolehati in hirati, kljub svoji orjaški postavi, zato ga je v šoli l. 1907. dva meseca nadomeščala *Franika Bedenkova*, sedaj poročena s profesorjem Dovžanom, v l. 1908. pa *Melanija Fajdigova* (sedaj v šmartnem pri Kranju), dočim je *Miklavčič Angela*, poročena sedaj s tajnikom Glasbene Maticice in Narodnega gledališča Mahkotom, suplirala obolelo Frantarjevo.

V nadaljnjih petih letih so bili nameščeni v Cerkljah:

Anton Lomšek l. 1909.—1910., sedaj šolski upravitelj v Buččei vasi; l. 1910./11. *Franika Labernik*, sedaj upokojena

Grad Strmol.

in poročena Kump, soproga poštnega uradnika; od leta 1910. do leta 1913. *Peter Jociš*, šolski upravitelj v Pred-dvoru, ki je izvrsten slikar in čebelar; v letu 1911. in 1912. *Ana Vavknova*, hčerka prejšnjega nadučitelja in župana, sedaj

v Ljubljani, poročena z inženrjem Petročnikom; l. 1913./14. *Fanči Urbančičeva*, sedaj v Kranju; od l. 1913. do 1926. *Piškur Mariju*, poročena z računskim revidentom Kepicem v Novem Sadu.

Po upokojitvi nadučitelja z l. 1910. je prevzel šolsko vodstvo dotedanji učitelj Josip Lapajne.

Vsa predvojna leta sta politevala v svoj domači kraj skladatelj Davorin Jenko in Ignacij Borštnik, ki sta ostala Vavknovi liši zvesta do smrti. Radovala sta se z nami našega naraščaja, živela z njim in se ob njem pomlajala. In ko sta zapuščala svoj rodni kraj, sta ponašala seboj življenjske in krajevne prirodne vtise, ki so jili priklepali k domovini, tujini pa razkrivali njilovo duševno bogastvo.

Za one dni je zapel Davorin svojo poslednjo miljenko »Na tujih tleh«, ki se v nji izražajo vtisi njegovih vsakdanjih izprehodov v divni dolini Reke, ali ob skrivnostno šumljajočih gozdih mimo strmolskega ribnika, tja proti velesovski kotlini, tožba po mladostnih dneh, ki so ga polagoma privedli v nov rod njegovih iskrenih prijateljev — cerkljanskega štaba, spomini na one čase, ko mu je moška sila še dovoljevala kretati se kot lovcu po širnih gozdovih cerkljanskih

revirjev in za njegovimi ljubljenkami, ki so ga z monotonim pedpedikanjem zvaljale ob najhujši vročini v prostrana cerkljanska polja. Živel je med nami kot relikvija, ki smo ji izkazovali globoko spoštovanje, le naši otroci se niso znali prilagoditi njegovi starosti, četudi je pred obedom polagal na mizo običajni »grošč« za najmirnejšega otroka.

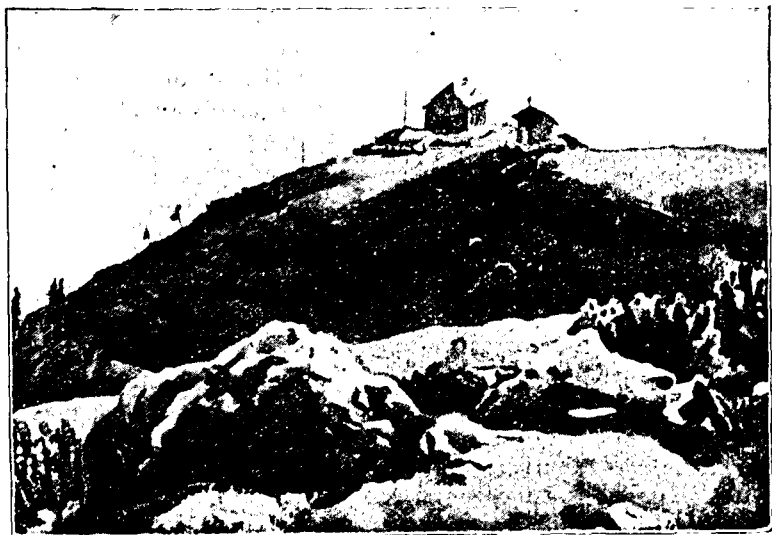
Ob 70 letnici rojstva mu je cerkljanska Čitalnica priredila lepo vrtno slavlje z igro in petjem, cerkljanska in kranjska občina sta ga pa izvolili za častnega občana.

Ob nastopu svetovne vojne je tožil nad usodo Srbije, ki si je po prosluli Kumanovski zmagi zagotovila vrnitev Dušanovega carstva, tožno je pobešal sivo glavo ob vsakem udareu, ki ga je morala prenesti njegova izmučena domovina. Ves zbegau se je preselil iz Cerkelj v Ljubljano, in ko je zaznal, da je padel njegov ljubljeni Beograd, je klonil glavo nižje in nižje in ni je več dvignil. »Legel je in ni več vstal, v Bogu 24. novembra 1914 zaspal.«

Borštnik Ignacij je zaslovel po širnem svetu, a to nele zaradi umetniške igre same, pač pa zaradi globokega psihološkega pojmovanja in stalnega opazovanja vsega, kar se je kretalo okoli njega. Vsi, ki smo z njim prijateljsko občevali, smo bili istočasno njegovi studijski modeli, občudovani po razkošnih Zagrebčanih v njegovih reprodukcijah — posnetkih. Danes njegov prijatelj v Cerkljah, si jutri nastopal v Zagrebu kot »Vzgojitelj Lanovec«, z isto lasuljo, istimi kretnjami, istimi naziranjmi, ki se jih nisi niti sam zavedal. In ko se je vračal, se nam je smehljaj, češ, dobro sem te pogodil, krasuo je uspelo.

In stari »frizer« Tominč, ki je vsakomur polagal isto jabolko v usta, da ga je lažje po licu obril, z isto britvijo seveda kakor mrlič, pa Gojžau, reproduciran v »Starem Iliju«, in velesovski Ulčar, ki je pouavljal njegove govore, da smo se pripogibali od smeha, in ta in oni, naš kmet in gospod, vse, vse je šlo med svet v živi kopiji, polni istinitosti, ne da bi se občinstvo zavedalo, da pred njimi oživlja slika Cerkljana.

V Vavknovi hiši je imel Borštnik stalno počitniško zavetje, svojo »Borštnikovo« sobo, še med živimi smo mu posvetili mično pot, vodečo preko Sv. Ambroža v Bistrico kot Borštnikovo pot.

Ivan Mežun: Pogled na Skuto izpred Jermance.

Tudi njemu se je začel manjšati krog mladostnih prijateljev, zato je ob smrti Vavknovega sina Janka, ravnatelja Celjske posojilnice, 27. novembra 1911 spesnil vzdih, polne hrepenenja po poslednjem počitku pod domačo grudo.

Dne 14. aprila 1912 smo spremili k večnemu počitku nadučiteljevo mater Elizabeto Lapajne, umetnico življenja, ki je ob skromnih drobtincah kot vdova izšolanega kinetskega sina s cerkljanskih hribov -- iz Otaleža nad Idrijo -- kot haloška rojakinja, bivajoča v Ljubljani, pošteno vzredila petero otrok. Stoterim sem že pel ob odprtem grobu, tedaj sem

pa nemo spremljal žalostne akorde, trgajoče mi srce, ob drugi, doslej poslednji žrtvi neizbežne usode. Blag ji spomin!

Dne 5. julija 1914 smo pokopali v Kranju upokojenega nadučitelja Andreja Kmeta, ki je v 61. letu svoje starosti omagal, strt po duševnih udarcih in kapi, ki se ji je pridružila zlatenica. Pošteno si živel, dragi Andrej, kot poštenjak si umrl v borbi za poštenost, zato ti zagotavljam časten spomin v tvojem predsmrtnem delokrogu in med tvojimi tovariši!

Ob nastopu svetovne vojne nas je tromba pozvala na boj proti istokrvnim bratom, Borštniku pa zabranila vrnitev v domače, tedaj vojno ozemlje. A ko je minul svetovni metež, se Borštnik ni vrnil, preveč je bilo dela, ki mu ga je poverila domovina kot poslednjo nalogo.

Nihče ni opazil, čutila sva le midva z ženo, da je presenečen obstal v igri, ko so se sročale naše oči v ljubljanskem gledališču med predstavo »Oče«. Vse je bilo izraženo v tem pogledu, pozdrav in veselje in slovo — večno. Bodi ti, dragi prijatelj, to cvetje s tvojih planin, v večni spomin!

Duevi grozote so l. 1914. privedli v Cerklje dobrodošlega učitelja *Albrehta Luka*, ki je med vso vojno dobo otiral solze zapuščenim vojnim sirotam in vdovam, sodeloval pri aprovizaciji ljudstva in dopisoval z bojevniki, lajšajoč jim nezno gorje. Kako priljubljen je bil med svojimi tovariši, je pričal njegov pogreb dne 23. junija 1924.

Šola se je med vojno vršila še dosti redno, ker vojaštvo ni sililo v šolske prostore, dasi so bile vse hiše prenatrpano zasedene.

Praden je zasijalo solnce svobode, je mrak ogrnil ozele-njujoče se Cerklje, otožno je zapel osamljeni cerkljanski zvon (ostale je vzela vojna uprava) žalostnemu sprevodu nasproti, ki nam je privedel (l. 1918.) iz Ljubljane utrujeno truplo, po domači zemlji hrepencečega pisatelja Antona Kodra. Na visoki piramidi se zreali njegova poslednja želja, da počiva v zemlji slovenski, ki jo je tako ljubil. Tiho in mirno, pod vtisom vojnih grozot smo pokopali njegove zemske ostanke, dočim smo prevzeli njegovo premoženje v dobrodelne svrhe.

10. Na svobodi.

Ob svetovnem prevratu l. 1918. so se dogodki vrstili s tako naglico, da smo jih jedva dohitevali. Naše ljudstvo ni bilo pripravljeno na to, kar smo si le najzaupljivejši prijatelji prišepetavali vso vojno, boječ se, da ima vsaka stena svoje uho.

Delati je bilo torej s podvojeno silo, kajti naval svobode, napačno tolmačeno, je bil že tu. Sklicali smo velik javni shod, ki se je vršil pred šolo 3. novembra 1918. Raz Hribarjevi balkon smo prisegali zvestobo novi domovini, sedanji minister Hribar je objasn timer gospodarski pomen nove države za naš troimeni narod, dr. Šemrov je pa navajal ljudstvo k pravilnemu pojmovanju svobode, ki ne sme posegati v lastninske pravice sodržavljanov.

Na javnem shodu 23. marca, 1919. smo zahtevali, da se Kriška planina na Krvavcu vrne njeni prvotni lastnici, cerkljanski občini. Uspeh je bil ta, da je po navodilih oddelka za agrarno reformo dr. Hacin sestavil pravila za Pašno zadruo pri Sv. Ambrožu, ki je prevzela planino začasno v najem, l. 1928. pa smo jo odkupili v last za 180.000 Din. Zadruga šteje 37 članov.

V šolah smo slovesno zamenjali slike Habsburžana z onimi našega Osvoboditelja, kralja Petra I., raz šolska poslopja je zaplapolala modro-belo-rdoča državna zastava, odpravljen je bil nemški učni jezik, poslovenjeno uradno občevanje in tudi učiteljstvo je z onimi dnevi dobojevalo svoj dolgotrajni boj za kruh s tem, da je bilo uvrščeno med državno uradništvo II. kategorije.

Na šoli je bil 1. decembra 1919. ustanovljen posebni oddelek za oddaljene, ki so ga poverili *Mini Selanovi* (sedaj v Mostah).

Po vojni so bili odstranjeni pomisleki iz l. 1899. (uvredba nemškega jezika, celodnevni pouk), zato smo 13. oktobra 1919. predlagali višjemu šolskemu svetu v Ljubljani, da združi obe šoli in ju dvigne z dvo- oziroma trirazrednice v šestrazrednico. Vlada je upoštevala upravičene utemeljitve in vlogo

Ivan Mežan: Cerkljanska planina Pašne zadruge pri sv. Ambrožu ob vznožju Krvavca. (Stanovi, Dom in Kapela S. P. D.)

povoljno rešila z razpisom št. 9806 z dne 8. septembra 1920. Kot nova učiteljica sta bila imenovana *Rant Franc* (sedaj v Šmartnem pri Kranju) in *Milan Vrežec* (šolski upravitelj v Ribnem), ki sta ostala v Cerkljah le eno leto.

Dne 11. in 12. oktobra 1920 so se cerkljanski učitelji udeležili nesrečnih volitev — koroškega plebiscita, ki nam je odtujil 50.000 Slovencev. V varstvo nam je bilo poverjeno volišče »Karavankenhof« pri Borovljah.

Dne 16. avgusta 1921 je preminul naš *Veliki Osvoboditelj*, kralj *Peter I.*, ki se mu je tukajšnji šolski upravitelj že 15. septembra 1921 v imenu šolske mladine poklonil ob grobnici vrhu Oplenaca. Ohranjen bo večni spomin njegovim velikim delom!

»Umrl je kralj. Živel kralj,« je zaklical nesmrtni ministrski predsednik *Nikola Pašić* ob mrtvaški postelji Velikega pokojnika in v pozdrav v Parizu se nahajajočemu nasledniku, Nj. Vel. kralju *Aleksandru I.*, ki smo mu že 14. septembra 1921 prisegli večno zvestobo.

Prireditve. Vsa poslednja leta je šola marljivo prirejala javne produkcije, da zbliža šola in dom in da vzgojno vpliva na občinstvo.

Večinoma se prireditve vrše na Vidov dan z bogatim sporedom, domoljubnimi deklamacijami, petjem in telovadnimi nastopi, združeno s šolsko razstavo ročnih in drugih del.

Leta 1921. smo vprizorili *Finžgarjevo* igro »Ptičji kralj«, l. 1922. pa smo predstavljali izvirno delo »V boj za staro pravdo!«, ki v šestih slikah (Sv. vera, Sv. Ciril in Metod, Umeščenje slovenskih vojvod, Kmetijski upori, Ilirija, Po zedinjenju) pouzoruje vso tužno zgodovino slovenskega naroda. Predstave so se udeležili tedanji pokrajinski namestnik *Ivan Hribar*, zastopniki prosvetne uprave iz Ljubljane in Kranja poleg množice občinstva in učiteljstva.

Vzgojni značaj je imela izvirna igra »Posavje«, uprizorjena l. 1923., ki v dramatizirani obliki opisuje prirodo in ljudstvo, naseljeno ob glavni strugi Save in ob vseh njenih pritokih.

Kralj Peter I. Osvoboditelj.

Dne 6. decembra 1925. smo uprizorili dr. Lahovo igr »Miklavž prihaja«, za Vidov dan l. 1926. Rojčev »Prstan« (s prvo šolsko razstavo), l. 1927. Ribičev »Vragov izum«, l. 1928. »Pogumni Tonček«, l. 1929. »Pehto«, l. 1930. »Sirote Jerico«.

V poslednji dobi se je učiteljstvo menjavalo kaj pogosto. V l. 1921. so službovali v Cerkljah: Črnologar Angela (sedaj v Tržiču), Potočnik Peter (do l. 1924.), Bohinc Leopold in Stana Horvat; v l. 1923. Marija Rožaj; l. 1924. do 1926. Janko Štefe; l. 1925. Hribar-Brgant Paola, ki smo jo 21. aprila 1931 pokopali v Šenčurju, in Robert Herbe; l. 1926. do 1929. Henrika Ferjančič por. Teply; l. 1926. do 1930. Bogomila Teoš por. Kalan; l. 1927. Klemenc Ivana, l. 1929. Engelman Vladimira, a l. 1930. Franc Košča.

V letu 1925. sta bili upokojeni Ivana Bohine in Pavla Krušič, ki sta dali Cerkljanom 44, ozir. 35 let svojega plodnosnega življenja in delovanja, dočim je v sredini skupnega števila vsega učiteljstva ostal le še sedanji upravitelj.

Dolgoletne sanje izza šestdesetih let so bile l. 1920. do sanjane z nesrečno rapalsko pogodbo, ki je slovenskemu narodu odtrgala pol milijona najzavednejših narodnjakov, pahnivši jih v naročje oni usodi, ki ugonablja naš rod že od 1866. leta.

Vse naše delo, vsa nacijonalna prizadevanja v šoli in izven nje streme odslej za tem, da vzgojimo rod, zavedajoč se svojih nacijonalnih dolžnosti.

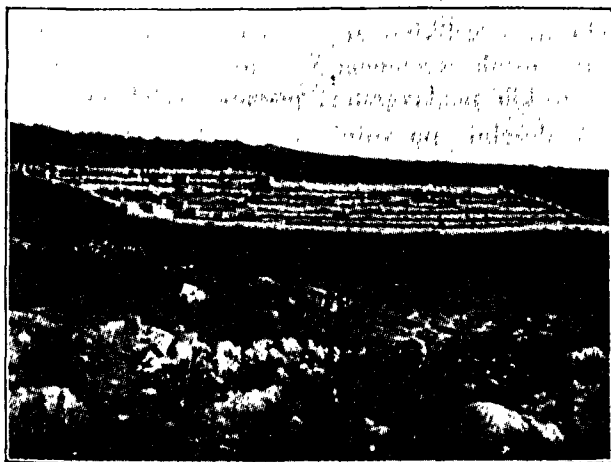
In naša svobodna domovina?

Dovolj je bilo žrtev vojne furije, dovolj krvi je bilo prelite, predragocena nam je postala slednja kapljica, ki naj bi se neplodno potrošila.

In Vi, ki počivate v tisočeri skupini na otoku Vidu, Vi, ki ste največ žrtvovali za svobodo naše domovine, našega naroda, Vi vsi bodite prepričani, da vstaja za Vami nov rod, zora naše nacijonalne osvete, nekrvave, stremeče po prosvetni veličini, gospodarski osamosvojitvi, ki bo prej ali slej vrgla na kolena pred Vaše grobove vse, ki so povzročili Vaš nezaželjeni pokoj in one, ki upropaščajo naš rod!

V tem pravcu vzgaja naša šola svojo mladino in da podkrepí svoje stremljenje, se je odločilo učiteljstvo, da pokaže občanom duševne borbe njihovih rojakov, ki so se

Srbsko pokopališče na otoku Vidu pri Krfu.

zapletali v vse pojave našega nacionalnega prizadevanja, da dosežejo to, kar smo dosegli mi. Naše delo pa še ni končano. »Naprej, zastava Slave!« Naprej, brez počitka, da nas ne prehitte ne jačji, ne slabotnejši!

11. Današnja šola.

Naša šola je po razsulu mačhe Avstrije 29. oktobra 1918. pripadla Jugoslaviji, ki se je slovesno zedinila z manifestom Nj. Vel. regenta Aleksandra 1. decembra 1918.

Ko so državo leta 1921. uredili po pokrajinah, je nas Cerkljane doletela pomembna čast, da smo kot prvega slo-

venskega pokrajinskega namestnika pozdravili v svoji sred našega občana ministra Ivana Hribarja, ki je bil dotlej poslanik v Pragi.

Po ustavi 28. junija 1921. so kraljevino l. 1923. razdelili v 35 oblasti z velikimi župani na čelu, dočim so okrajna glavarstva ostala večinoma v dotedanjem obsegu pod naslovom sreskih poglavarstev, pozneje načelstev.

Bivši deželni, po vojni višji šolski svet, so z naredbo l. 1924. preosnovali v prosvetni oddelek pokrajinske uprave odpravili pa so dotedanje okrajne šolske svete (v katerih so vsi trije tukajšnji šolski voditelji zostopali učiteljstvo kranjskega okraja).

Da ohrani domovini ono veličino, ki jo je utemeljilo tisočero žrtev balkanske in svetovne vojne (1912./13. in 1914. do 1918.), je Nj. Vel. kralj Aleksander z manifestom 6. januarja 1929. ukinil ustavo in z večšo roko posegel po državnem krmilu, da zaplove s prerojeno »Jugoslavijo« med svetovne države, vredne svojega obstoja.

Istočasno so državo razdelili v devet banovin. Mariborsko in ljubljansko oblast so zedinili v dravski banovini; sresko načelstvo v Kranju so razbremenili z ekspoziuro v Škofji Loki, dočim so občine ostale še v dosedanjem obsegu.

Z zakonom o narodnih šolah z dne 5. decembra 1929. je dobila osnovna šola svoj novi naziv in vso notranjo preuredbo.

Šoloobvezni so vsi otroci od 7. do 15. leta. Oddaljenejši kraji morajo ustanoviti lastne šole.

Ker se vrši pouk po nerazdeljenem celodnevnom načinu, so postale naše šolske sobe pretesne, zato je prosvetno ministristvo dovolilo, da se je l. 1927. ustanovila za prvi razred posebna vzporednica, naslednje leto (1928.) pa je bil tudi drugi razred razdeljen v dva oddelka.

Šolska uprava.

a) Učiteljstvo.

Današnja šola vodi od l. 1910. šolski upravitelj *Josip Lapajne*, ki je nastopil službo v Cerkljah l. 1899. in je v 70 letni dobi šele tretji voditelj.

Učno osebje 1931.

M. Povh, Jos. Lapajne, Ang. Bezljaj,
D. Svetlič, Zof. Vivoda, M. Trtnik, Grim G., Ljud. in Milan Pavlovec.

Na šoli službujejo:

- od 15. septembra 1922 *Milan Pavlovec* (5. razr.);
- od 3. septembra 1924 *Zofija Vivoda* (gorska šola);
- od 8. avgusta 1925 *Ljudmila Pavlovec* roj. *Lederhas*
(1. deški razr.);
- od 30. avgusta 1927 *Mira Povh* (4. razr.);
- od 16. marca 1928 *Marija Trtnik* (1. dekl. razr.);

od 26. marca 1929 *Gabrijela Grim* (2. dekl. razr.);
od 9. decembra 1930 *Angela Bezljaj roj. Jakulin*
(2. deški razr.);
od 6. decembra 1930 *Daromil Svetlič* (3. razr.).

b) *Veroučitelji:*

dekan *Dolar Franc* (5., 6., 7. in 8. razr.);
kaplan *Grčar Feliks* (4. gorski razr.);
kaplan *Ambrožič Franc* (oba 1., oba 2. in 3. razr.).

c) *Krajevni šolski odbor:*

predsednik: *Murnik Andrej*, župan;
šolski upravitelj: *Lapajne Josip*;
blagajnik: *Koritnik Anton*;
zdravnik: *dr. Mayer Avgust*;
odborniki: *Dolar Franc*,
dr. Jenko Josip,
Zelnik Miha,
Slemc Franjo.

Spominski dnevi.

Na Vidovo 1931 proslavlja šola:
140 letnico prvega šolskega pojava (1788—1791);
120 letnico ustanovitve šole (1811);
70 letnico zgraditve šolskega poslopja (1860/61);
50 letnico razširjenja šolskega poslopja (1899/1900);
10 letnico šestrazrednice (1920).

Na sporedu je:

1. slovesna šolska sv. maša z govorom;
2. spominski obred na župnem pokopališču;
3. razvitje novega šolskega prapora;
4. razstava s sledečimi oddelki: a) literarni in umetniški (slike in dela domačih prosvetnih delavcev); b) zgodovinski

(knjige in izdelki); *c*) sodobna šola (ročna dela); *d*) kmetijski (starine, učila, panoge); *e*) prosvetni in gospodarski; *f*. obrtni;

5. javni nastop šolskih otrok (petje, deklamacije, igre, govori);

6. Glasbena Matica iz Ljubljane odkrije spominsko ploščo na Jenkovi hiši v Cerkljah;

7. Udruženje gledaliških igralcev, sekcija Ljubljana, vzida spomenico na rojstni hiši gledališkega umetnika Ignaca Borštnika v Cerkljah;

8. vrtni koncert — petje, godba.

Planinka Anda pod Krvavcem.

12. Prosvetna statistika
a) cerkljanskega šolskega okoliša
 z dne 31. marca 1951.

Tek. št.	Vas	Hiše	Družine	Prebivalci			Nepismeni			Učenci in učenke po razredih								Skup.	
				moš.	žen.	skup.	m.	ž.	sk.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	deč.	dekl.
1.	Cerklje	79	98	204	269	473	—	2	2	9 4	5 7	4 6	2 5	1 4	2 3	1 1	2 4	26 34	
										13	12	10	7	5	5	2	6	60	
2.	Vasca	10	10	20	27	47	—	—	—	— 1	— 1	1 —	2 —	— 1	— —	— —	— —	3 3	
										1	1	1	2	1	—	—	—	6	
3.	Pšenična Polica	15	16	51	47	98	1	—	1	3 —	4 —	2 —	— 3	— —	— —	— —	1 1	10 4	
										3	4	2	3	—	—	—	2	14	
4.	Grad	42	42	108	113	221	1	—	1	4 2	3 1	2 3	2 1	1 —	1 1	1 —	2 2	16 10	
										6	4	5	3	1	2	1	4	26	
5.	Dvorje	55	62	124	166	290	1	5	6	7 7	5 4	5 5	2 6	3 —	— 1	3 3	— 1	25 27	
										14	9	10	8	3	1	6	1	52	
6.	Češnjek	27	25	48	74	122	4	2	6	1 2	2 2	— 2	— 1	1 3	— —	1 —	1 —	6 10	
										3	4	2	1	4	—	1	1	16	

7.	Zg. Brnik	95	99	214	258	472	3	2	5	8 11	8 8	9 6	2 4	2 1	2 2	1 1	1 3	33 36
										19	16	15	6	3	4	2	4	69
8	Sp. Brnik	63	65	142	175	317	3	1	4	4 -	6 7	5 5	2 6	3 3	4 4	3 2	1 -	28 27
										4	13	10	8	6	8	5	1	55
9.	Poženič	38	38	84	112	196	1	2	3	2 5	4 1	2 4	4 4	2 -	1 1	- 1	1 -	16 16
										7	5	6	8	2	2	1	1	32
10.	Šmartno	39	31	67	72	139	5	6	11	3 -	5 -	1 2	1 2	- -	2 -	1 -	- -	13 4
										3	5	3	3	-	2	1	-	17
11.	Pešata	23	25	54	49	103	3	-	3	1 2	1 1	2 1	2 -	2 -	- -	1 -	- 1	9 5
										3	2	3	2	2	-	1	1	14
12.	Štefanja gora	26	26	81	83	164	9	8	17	2 6	2 3	2 1	2 2	- -	- -	- -	- -	8 12
										8	5	3	4	-	-	-	-	20
13.	Stiška vas	15	15	38	45	83	11	11	22	- 1	- 1	1 -	- 1	- -	- -	- -	- -	1 3
										1	1	1	1	-	-	-	-	4
14.	Sv. Ambrož	8	8	32	27	59	6	4	10	4 2	- 1	1 2	1 -	- -	- -	- -	- -	6 5
										6	1	3	1	-	-	-	-	11
	Skupaj	555	580	1267	1517	2784	48	43	91	48 43	45 37	37 37	22 35	15 12	12 12	12 8	9 12	200 196
										91	82	74	57	27	24	20	21	396

b) Šenturški okoliš.

Tek. št.	Vas	Hiše	Dru- žine	Prebivalci			Nepismeni			šoloobiskujoči		
				moš.	žen.	skup.	moš.	žen.	skup.	deč.	dekl.	skup.
1.	Šenturška gora	23	23	61	54	115	8	6	14	11	6	17
2.	Sv. Lenart	6	6	34	25	59	4	4	8	5	2	7
3.	Apno	8	8	12	12	24	7	2	9	7	2	9
4.	Ravno	3	3	21	24	45	1	—	1	1	4	5
5.	Sidraž	8	8	25	28	53	3	1	4	6	4	10
6.	Viševca	3	3	11	11	22	3	1	4	1	1	2
7.	Vrhovje	3	3	9	5	14	—	—	—	2	1	3
Skupaj		54	54	173	159	332	26	14	40	33	20	53

c) Prosvetna statistika
celotne občine.

Tek. št.	Okoliš	Vasi	Hiše	Dru- žine	Prebivalci			Nepismeni			šoloobiskujoči		
					moš.	žen.	skup.	moš.	žen.	skup.	deč.	dekl.	skup.
1.	Cerklje	14	555	580	1267	1517	2784	48	43	91	200	196	396
2.	Šentur- ška gora	7	34	34	173	159	332	26	14	40	33	20	53
Skupaj		21	589	614	1440	1676	3116	74	57	131	233	216	449

Statistika šolskih otrok

*Statistika šolskih otrok
po razvojnih dobah.*

Leto	Stopnja	Obiskovalo je																Opomba				
		vsakdanjo šolo			nedeljsko oz. ponavljalno šolo			gorsko šolo			skupno število otrok			po razredih					po oddelkih oz. skupinah			
		deč.	dekl.	skup.	deč.	dekl.	skup.	deč.	dekl.	skup.	deč.	dekl.	skup.	razr.	deč.	dekl.	skup.		odd.	deč.	dekl.	skup.
1788	Enorazrednica	29	22	51	—	—	—	—	—	—	29	22	51	—	—	—	—	—	—	—	Borštnik	
1811		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Ustanovljena	
1852		26	25	51	—	—	—	—	—	—	26	25	51	—	—	—	—	1.	8	8	16	Prvo Cvekovo poročilo
1854		32	46	78	—	—	—	—	—	—	32	46	78	—	—	—	—	2.	18	17	35	
1856		58	41	99	—	—	—	—	—	—	58	41	99	—	—	—	—	—	—	—	—	Pettauer
1857		73	64	137	—	—	—	—	—	—	73	64	137	—	—	—	—	1.	49	47	96	Vavken
1859		87	73	160	52	56	108	—	—	—	139	129	268	—	—	—	—	2.	24	17	41	
1860	Dvorazrednica	—	—	210	—	—	190	—	—	—	—	400	1.	—	—	120	—	—	—	—	V lastnem posloplju	
1861		—	—	250	—	—	190	—	—	—	—	440	2.	—	—	90	—	—	—	—		
													1.	—	—	130	—	—	—	—		
													2.	—	—	120	—	—	—	—		

1869	132/155/237		94/112/206		226/267/493		1. 89 80 169		— 30 46 76		Novi soljski zakon
Dvo- razred.											
1885	184/201/385		50 61/111		234/262/496		1. 85 86 171		a 49 57 106		
Trorazrednica							2. 61 65 126		b 36 29 65		
							3. 38 50 88		a 34 31 65		
									b 27 34 61		
									a 19 25 44		
								b 19 25 44			
1890	181 199/380		78 68/146		259/267/526		1. 107 120 227		a 33 37 70		
Trorazrednica z vzporednico							2. 42 41 83		b 34 37 71		
							3. 32 38 70		c 16 22 38		
									d 24 24 48		
									a 21 20 41		
								b 21 21 42			
								a 17 20 37			
								b 15 18 33			
1899	159 — 159		41 — 41		— — —		1. 69 — 69		1. 33 — 69		dopoldne popoldne
Trorazredna deška šola							2. 67 — 67		2. 36 — 69		dopoldne popoldne
							3. 23 — 23		1. 35 — 67		dopoldne popoldne
									2. 32 — 67		dopoldne popoldne
								1. 11 — 23		dopoldne	
								2. 12 — 23		dopoldne	

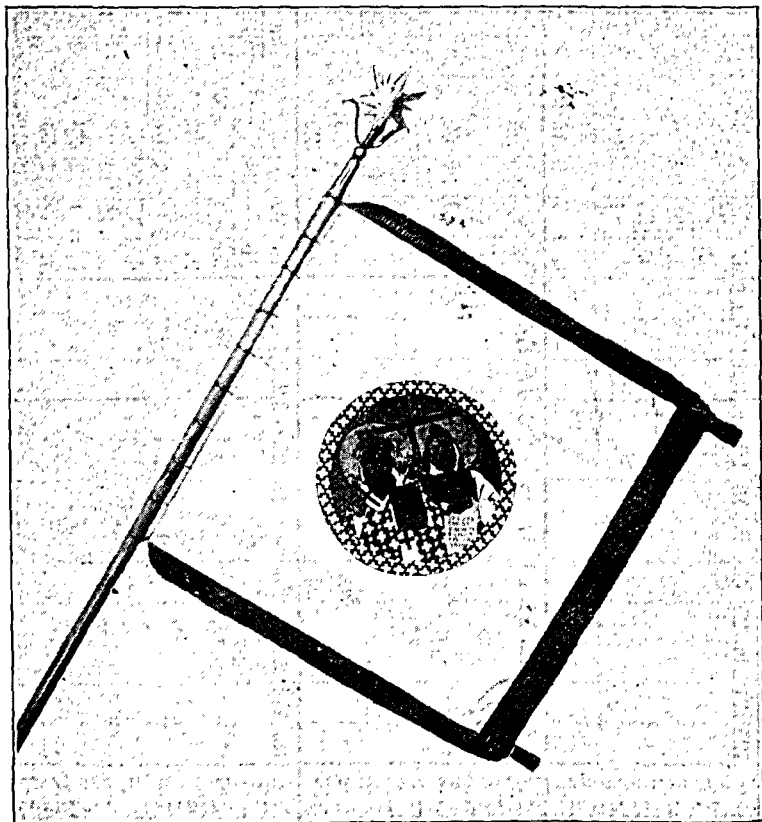
Leto	Stopnja	Obiskovalo je																Opomba						
		vsakdanjo šolo			nedeljsko oz. ponavljalno šolo			gorsko šolo			skupno število otrok			po razredih					po oddelkih oz. skupinah					
		deč.	dekl.	skup.	deč.	dekl.	skup.	deč.	dekl.	skup.	deč.	dekl.	skup.	razr.	deč.	dekl.	skup.		odd.	deč.	dekl.	skup.		
1899	Dvorazredna dekliska šola	—	166	166	—	49	49	—	—	—	—	—	—	1.	—	86	86	Nižja	—	30	30	popoldne		
1900		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.	—	80	80	Višja	1.	37	56	popoldne		
																		2.	19	Nižja	—		32	32
																		Višja	1.		30		dopoldne	
																		2.	18	48				
	Gorska šola	—	—	—	—	—	—	23	30	53	—	—	—	—	—	—	—	1.	10	7	17	Brez posebnega učnega mesta		
																		2.	8	15	23			
																		3.	5	8	13			
	Skupno	159	166	325	41	49	90	23	30	53	223	245	468											
1920	Šestrazrednica z gorsko šolo	148	179	327	51	59	110	24	22	46	223	260	483	1.	22	40	62	Gorska šola				Za gorsko šolo ustanovljeno posebno učno mesto		
1921		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.	30	29	59	Višja	14	6		20	
		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.	35	29	64	Nižja	10	16		26	
		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4.	27	22	49						
		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5.	18	38	56						
		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6.	16	21	37						

1927 1928	125 121 246		25 40		65 16		23 39		166 184 350		1a		42		44		86									
											1b															
	Sestrastredn. z 1 vzporedn. in gor. šola																									
	Sestrastredn. z 2 vzporedn. in gor. šola																									
1928	140 132 272		24		23		47		15		19		34 179		174 353		1a		39		36		75			
1929																	1b									
																	2a		31		38		69			
																	2b									
																	3.		28		20		48			
																	4.		21		15		36			
																	5.		11		14		25			
																	6.		11		9		20			
1930	182 174 356		—		—		—		18		22		40 200		196 396		1a		42		—		76			
1931																	1b		—		34					
																	2a		43		—		75			
																	2b		—		32					
																	3.		33		34		67			
																	4.		17		30		47			
																	5.		15		12		27			
																	6.		11		12		23			
																	7.		12		8		20			
																	8.		9		12		21			
	Gorska šola																									
																	N. 1.		6		9		15			
																	2.		3		5		8			
																	I. 1.		5		3		8			
																	2.		4		5		9			
																	5. in dekl. 7. in 8. r. = 47 otr.		15		32		47			
																	6. in dekl. 7. in 8. r. = 44 otr.		6.		32		12		44	
	Otroci 7. in 8. razreda se poučujejo 2krat v tednu po zak. o nar. šolah z dne 5. 12. 1929																									

Zofka Vivodova:

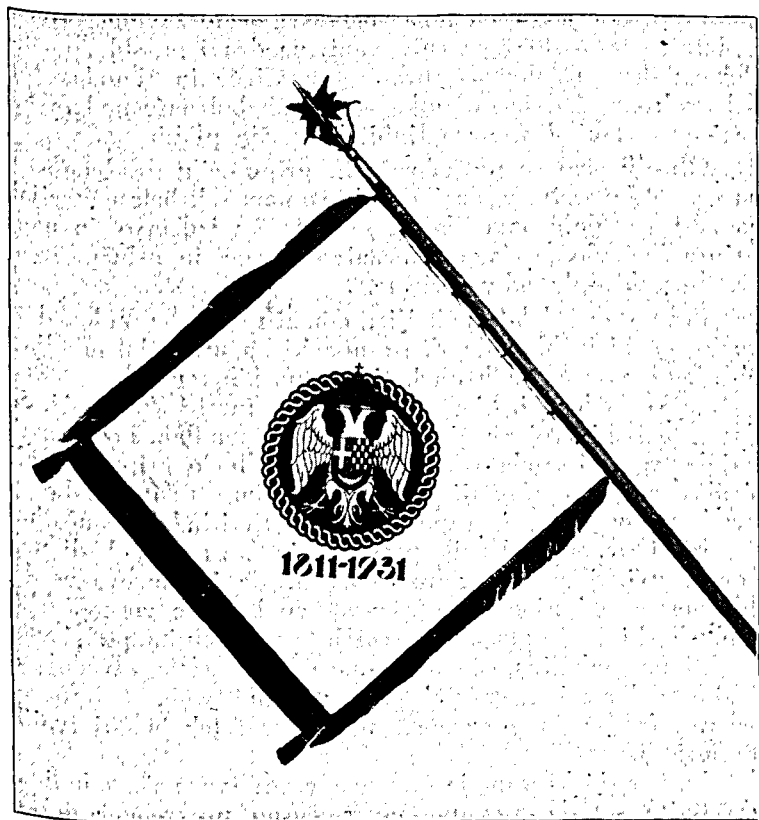
Naš novi prapor.

Pot našega starega prapora je dokončana. Mnogokrat so ga držale otroške roke in ga ponesle ob raznih slavnostih v cerkev in k drugim svečanostim.

Že od leta 1867. spremlja cerkljansko mladino kot tihi vodnik na njenih potih, kot čuvar njenih najdražjih svetinj.

Ustvaritelj naše stare zastave je slikar Ivan Franke. S svojo večjo roko je naslikal na eno stran mladinskega vzornika sv. Alojzija, na drugo stran pa angela varuha, ki z neskončno milino v obrazu ljubeče čuje nad otrokoma, ki hrepenče silita v njegovo bližino. Sliki sta dragoceno delo našega do-

mačina-umetnika in bosta ostali na naši šoli kot priznано delo moža, ki spava že v tilnem grobu.

Pa je naša zastava že polna šivov in ubodov po dolgem in po čez in zato smo si unislili novo.

Ljubeznivo nam je prihitel na pomoč bivši učence cerkljanske šole — slikar prof. Mežan in z veliko ljubeznijo in skrbjo naredil načrt za novo zastavo.

Preprosta je — pa lepa: bela svila z državnim grbom in letnico 1811—1931 na eni strani; na drugi pa slika naših slovanskih apostolov — bratov sv. Cirila in Metoda. Na belem drogu se dviga planika — kot simbol naše podgorske vasice — zamisel vnetega ljubitelja naših planin.

Obrnili smo se po nasvetu in priporočilu dr. Kimovca na čč. šolske sestre v Mariboru, ki so nam oskrbele material za zastavo, dale navodila in nasvete za izdelavo in nam pripravile delo. Za vso ljubeznivo pomoč in uslužnost se čč. sestram toplo zahvaljujemo.

Prapor so izdelale učiteljice domače šole. Na Vidov dan bomo razvili in blagoslovili prapor, ki bo spremljal mladino ob njenih svečanostnih dneh tja do poznih rodov.

In ko bodo oni, ki so bili pri delu razstave navzoči, že davno uživali svoj večni pokoj v tihih gomilah, bo še prehlajal prapor iz roda v rod. S ponosom bodo pripovedovali sivolasi možje — sedanji učenci — svojim otrokom, kako so prvičrat poneli novi prapor k blagoslovitvi in k svečanostim.

In ti prapor, glasnik prosvete in napredka, bodi naš ponos, dvigaj v srcih naroda zavest, da je njegova usoda odvisna le od njegovih duševnih vrednot in gospodarske svobode, ki jo je mogoče doseči le s prosvetnim podvigom.

Ti pa, mladina, čuvarica naše bodočnosti, zavedaj se svojih dolžnosti, izraženih v svetinjah tvojega prapora. »*Vera, država in prosveta*«, to bodi začetek in cilj tvojih stremljenj.

In vi vsi, ki vam je izročena v varstvo naša mladina, zavedajte se, da s praporom istočasno prevzimate težko odgovornost uapram nadaljnjemu zgodovinskemu razvoju narodne bodočnosti.

Kvišku sreca, duh modrosti!

Dosedanje učiteljstvo:

Ivan Borštnik	1788—1791	Marija Frantar	1905—1908
	1811—1813	Franica Bedenk	1907—1907
Matelj Magister	1813—1824	Angela Miklavčič	1908—1908/9
Škrjane	1824—1826	Melanija Fajdiga	1908—1909
Auton Šinkovec	1826—1827	Anton Lomšek	1909—1910
Karol Trček	1827—1849	Fani Labernik	1910—1911
Leopold Cvek	1849—1855	Peter Jocif	1910—1913
Tomo Pettauerc	1855—1856	Ana Vavken	1911—1912
Jurij Zupan	1856—1857	Fanči Urbančič	1913—1914
Andrej Vavken	1857—1893	Marija Piškur	1913—1926
Karol Kaliger	1860—1861	Luka Albrecht	1914—1924
Janez Pleško	1861—1862	Mina Selan	1919—1920
Frane Cvek	1862—1864	Franjo Rant	1920—1921
Josip Vončina	1864—1867	Milan Vrecer	1920—1921
Henrik Bizjak	1867—1869	Angela Črnologar	1921—1921/22
Jožef Bozja	1869—1870	Peter Potočnik	1921—1924
Valentin Pire	1870—1870	Leopold Bohine	1921—1922
Vekoslav Medja	1870—1871	Stanislava Horvat	1921—1922
Jožef Močnik	1871—1872	Milan Pavlovec	1922
Lovro Letnar	1875—1879	Marja Rožaj	1923—1924
Ivan Murn	1879—1880	Zofija Vivoda	1924
Josip Bregar	1880—1881	Ivan Štefe	1924—1926
Ivanka Bohinec	1881—1925	Pavla Bergant	1925—1925
Miha Vertič	1885—1885	Robert Herbe	1925—1926
Janez Ferlan	1885—1887	Lj. Lederhas-Pavlovec	1925
Ivan Jezeršek	1887—1889	Marija Sušnik	1926—1926
Ivan Cvirn	1889—1890	Henrika Ferjančič	1926—1929
Pavla Krušič	1890—1925	Bogomila Tevš	1926—1930
Franja Pogačnik	1890—1897	Ivana Klemene	1927—1928
Andrej Kmec	1893—1910	Mira Povh	1927
Viktorija Juvančič	1896—1896	Marija Trtnik	1928
Mija Škrjane	1897—1898	Gabrijela Grimm	1929
Avugust Praprotnik	1899—1901	Vladimira Engelman	1929—1930
Josip Lapajne	1899—19—	Frane Košca	1930—1930
Jerica Krašovec	1901—1902	Angela Bezlaj	1930
Anton Mahkota	1902—1905	Daromil Svetlič	1930

II. Prosvetni veljaki.

Dr. J. Mantuani:

Skladatelj Davorin Jenko.

1835.—1914.

Divna Gorenjska, ki je poslala že toliko bistrih glav, veleumov in odličnih rojakov med visokokulturni svet, gospodarjev, učenjakov, pesnikov, umetnikov raznih vrst in cerkvenih prvakov, nam je dala tudi glasbenika *Davorina Jenka*. Tam ob severnoiztočnem robu lepe kranjske ravnine je zagledal dne 10. novembra 1835 beli dan v Dvorjah pri Cerkljah. Gorenjska narava je nudila razvijajočemu se detetu neizčrpno množico vtisov: razsežna, ravna in rodovitna polja, pobeljene vrhove Karavank in Savinjskih planin, temne gozdove, mične in dobro obljudene vasi, bele cerkve po ravnini in zelenih holmih, bujno rast ob bistrih potokih in belih cestah, krepak rod, nastopajoč v javnosti odet v slikovito narodno nošo — in to dan na dan. S to okolico je deček zrasel že v najnožnejši mladosti, ko se je začel nekoliko zavedati; s temi vtisi je rasel in se razvijal.

Oče dečkov je videl ta razvoj in se veselil otročjih domislekov svojega sinčka, najprej onih iz področja praktičnega kmetskega življenja. Kajti oče je bil trden gospodar, vinski kupec in sam delaven. Ko je mali Martinek — Davorina tedaj niso še poznali na deželi po Gorenjski — doraščal za šolo, je sklenil oče, da ga pošlje naravnost v Kranj, v »boljšo« mestno šolo. A prvi korak v tem pogledu ni ravno mnogo obetal. Deček se je peljal z materjo v Kranj in ko ga je žena oddala, je izvršila še nekaj opravkov in se vrnila domov. Ko pride domov, doživi veliko presenečenje: Martinek jo je

pretekel peš in došel domov pred njo, zlezal, ker mu je vest pač očitala, da ni bilo vse prav, na jablano in čakal, kaj bo. Vsekakor se je moral ukloniti volji svojih staršev in iti nazaj

Davorin Jenko.

v Kranj. Polagoma se je privadil bivanju v mestu in dovršil tam prvi in drugi razred. Ostala dva razreda je posečal

Ljubljani in dovršil tukaj ljudsko šolo in nižjo gimnazijo. Višjo gimnazijo je prišel v Trst — torej v vedno večja mesta in višjekulturne razmere. Jenko je prišel na ta način udi v prilike, da se je priučil nemščini in italijanščini, to pa praktično in teoretično, ker sta se gojila oba jezika v šoli. Poleg tega se je zanimal tudi za glasbo, posebno za petje. V Ljubljani sta mu bila učitelja Gašpar Mašek (1794—1873) in Gregor Rihar (1796—1863), v Trstu pa Luigi Ricci (1805 do 1859) in Francesco Sinico (1810—1865). Že pri teh učiteljih si je pridobil precejšnjo naobrazbo in usposobljenost v glashi. Leta 1859. je šel Jenko na Dunaj študirat pravoznanstvo. A ni se učil samo pravnih predmetov, ampak se je bavil poleg tega tudi še dalje z glasbo, v prvi vrsti praktično, dasi tudi teoretične strani ni zanemarjal. Nasprotno. Na Dunaju je imel priliko spoznati tamošnje glasbenike, ki so se zanimali za nadebudnega mladeniča, četudi sprva samo iz družabnih ozirrov. Ko je prišel Jenko na Dunaj, so tamošnji Slovenci ustanovili »Slovensko pevsko društvo«, čigar člani so bili skoraj sami akademiki-dijaki. In to društvo je izvolilo Davorina Jenka za svojega pevovodjo.

Ta doba Jenkovega življenja je najzanimivejša in morebiti tudi najvažnejša za umetnika samega in za nas, njegove rojake, to pa v *umetniškem in narodnostnem* oziru. Za skladatelja Jenka vsebuje preobratno dobo v njegovem razvoju. Na Dunaju je dobil priliko, da je slišal izvajati velike umotvore, ki so sloveli in slove deloma še dandanes, ne le po Evropi, ampak tudi po drugih delih sveta. V dvorni operi je slišal prve pevce svoje dobe in neprekosljive instrumentiste; po drugih gledališčih se je naslajal ob lažjih glasbotvorih, posebno operetah in baletih, dočim so mu nudile koncertne dvorane vzgledno izvajana orkestralna dela in klavirske kompozicije, ki so jih igrali dunajski filharmoniki in razni virtuozi kot gosti. Ni težavno predstavljati si, kako je Jenko željno srebal ta dragoceni pouk iz praktičnih izvajanj in koliko je pridobil po tej poti za svoj glasbeni razvoj. Pa tudi kot pevovodja se je utrdil in izuril, posebno v tolmačenju pevskih skladb.

In kaj naj govorimo o narodnostnem oziru? Jenko je ostal kot značajan Gorenjec tudi prepričan Slovenec, vzlic pomemčevalni šolski odgoji, zvest sin domače grude. Ni ga potujčil Kranj, ne Ljubljana, ne Trst in ne Dunaj, ampak vsaka teh postojank je le stopnjevala njegovo narodno zavednost.

Ko je dospel na Dunaj l. 1859. je bil tako priča strastnega političnega meteža. Tu je treba, da posežemo nekoliko nazaj. Leta 1859. je bila Avstrija zapletena v vojno na Italijanskem; niti so se stekale v roki francoskega cesarja Napoleona III. Nasproti sta si stali na eni strani združena sardinsko-francoska, na drugi strani avstrijska vojska. Nobena ni odločilno zmagala, a oba vojskujoča se monarhija sta imela pomisleke zoper nadaljevanje vojne. Napoleon se je bal vmešavanja Nemčije v prid Avstrije, Fran Josip I. upora *Jugoslovanov* in Ogrov. — Zato sta sklenila mir v Zürichu (10. novembra 1859). Posledica tega miru je bila, da je *padlo* Bachovo *absolutistično ministerstvo*. Sledeči »oktoberski diplom« (20. oktobra l. 1860.) je priznal deželnim zborom pravico, sodelovati pri postavitvi. Še preden je bil objavljen ta diplom, je bilo mnogo prerekanja, nasvetov, naziranj in mišljenj, kako bi bilo najbolje urediti državo. In prav tedaj je dospel Jenko na Dunaj. Vsaka narodnost je skušala priboriti zase čim največ ugodnosti, a končno so bili vsi narodi in vse stranke nezadovoljne. V tej borbi so se posluževali časnikarji tuptatam prav otroških razlogov, da podpirajo svoje nazore, oziroma trditve.

Bilo je dne 16. maja 1860. leta, ko je naš Jenko sedel v mali kavarni Baderjevi pri skromnem zajtrku in čital dunajski časnik »Die Presse«. Imel je namen po zajtrku iti k predavanju na univerzo; zato je tudi šel v to kavarno, tako rekoč nasproti stare univerze. Kar pride čitajoč do članka, ki se je bavil tudi s Slovenci, smešil njihovo šibko število in posebno njihovo govorico, češ, da to niti ni jezik, ampak le nekako *nerazvito bebljanje* (»ein Lallenc«). To je našega Davorina globoko užalilo; ves narodni ponos se je uprl temu poniževanju, ki ga je prizadejal Slovincem v borbi za nemško

nadvlado boreč se časnikar, ki ni imel prav nikakega vpogleda v naše jezikovne in kulturne razmere. Skrajno ogorčen je vrgel časnik na mizo, plačal, zapustil kavarno in šel — ne k predavanju, kakor je bil namenjen, ampak kamor so ga nesle noge, kar tja na slepo srečo — in bil je, komaj da je to opazil, na potu v dunajski prater. Ves čas ga je mučila in razgrevala časnikarska žalitev slovenskega življa. Kar mu pride nenadoma na um pesem »Naprej zastava slave«, pesem, s katero je zvezano njegovo ime za vse čase. Prva misel za besedilo te pesmi se je rodila v Davorinovi glavi. S to idejo je šel k Simonu Jenku in ga spodbudil, da naj jo pesniško oblikuje. Simon jo je zasnoval in ta osnutek sta potem skupno prenavljala in izboljševala, tolikokrat, da je bila obema prav. Davorin je imel takoj namero, da jo uglasbi, a ni se mu hotelo posrečiti — kajti načrt njegov je bil, da jo uglasbi kot *koračnico*. A dne 16. maja — tako mi je pripovedoval skladatelj sam — mu je prišel napev sam od sebe, ko je korakal, še razburjen po časniški notici, v prater. Tolikokrat sem poskušal dobiti napev, pa nobeden me ni zadovoljil; takrat pa mi je prišlo na misel besedilo »Naprej zastava slave« in začel sem jo peti; kar od kraja do konca je šlo brez ovire; izpremenil nisem prav nič bistvenega v kompoziciji. Da si zavaruje dobljeno melodijo, krene v prateru proti gostilni »Zum Hirschen« (Pri jelenu) in tam si jo napiše na košček papirja in na črte, ki si jih je potegnili s prosto roko. Tako je nastala naša slovita budnica »Naprej zastava slave«.

Člani »Slovenskega pevskega društva« na Dunaju so kmalu izvedeli, da se je posrečilo njihovemu pevovodji dobiti napev »Naprej-u«; a šele tedaj, ko je bila gotova tudi harmonizacija, so jo dobili na vpogled in vežbanje.

»Slovensko pevsko društvo« je bil prav za prav *jugoslovanski* krožek na Dunaju, ker so bili pri njegovih vajah in izvajanjih redno tudi Bolgari, Hrvati in Srbi, med njimi tudi Vuk Karadžić. Shajali so se navadno v dveh gostilnah, ali »Pri zlatem situ« (Zum goldenen Sieb) ali pri »Lotringoveu« (Zum Lotringer) v notranjem mestu. Tam so se va-

dili in peli slovenske, hrvaške in srbske pesmi. Nalašč za pevsko društvo je skladal Jenko slovenske pesmi; tam so peli navduševalne: »Hej rojaki«, »Pobratimija« in podobne; lirično-čuvstvene, kakor »Strunam«, »Tiha luna« itd.

Večje prireditve so se pa vršile v večjih dvoranih dunajskih restavracij; tako so n. pr. prvič izvajali Jenkovi skladbi »Pobratimija« in »Mornar« na javni »Besedi« začetkom l. 1860., torej še pred uglasbitvijo »Naprej-a«, to pa v dvorani »Pri zelenem čičku« (Beim grünen Zeisig); njegov »Naprej« pa je javno zadonel šele dne 22. oktobra l. 1860. na »Besedi« ob sodelovanju »Slovenskega pevskega društva« pred obilnim in odličnim občinstvom v dvorani pri »Sperlu«. Uspeh je bil velikansk. Morebiti se ni uobena slovanska budnica tako hitro razširila, kakor »Naprej«. Prevzele so jo celo pruske vojne kapele in jo igrale l. 1866. vkorakajoč na Češko in ko so zapuščale to deželo; tudi ruske vojne kapele so jo svirale, ko so prišle v Plevno, Sofijo in Kars. To ni čudo, ker je pesem izrazita koračnica.

S svojimi kompozicijami na eni strani in kot pevovodja na drugi je Jenko opozoril na svojo osebo tudi dunajske glasbenike, v prvi vrsti dirigente nekaterih pevskih društev in nekatere učitelje glasbe. Vsekako je prišel v zvezo z Josipom Hellmesbergerjem starejšim, ki je bil od l. 1851. dalje ravnatelj dunajskega konservatorija in voditelj godalnega kvarteta, ki ga je ustanovil l. 1849. Ta mož je prišel tudi v stik s Srbi. Pod njim je študiral prvi srbski komponist umetnih pesmi, Kornel Stanković, kompozicijo pri Secliterju na dunajskem konservatoriju; zaključil je študije l. 1855. in se vrnil domov, a ostal je z Dunajem v nadaljnjih prijaznih odnošajih.

Medtem je Jenko nadaljeval svoje pravne študije in se izpopolnjeval v glasbi, ponajveč s tem, da je natančno opazoval praktična izvajanja. L. 1861. je prestal prvi državni izpit (iz pravno-zgodovinskega dela) in nato nadaljeval ta študij, nedvomno zato, da si ustvari trdno življenjsko podlago za poznejšo eksistenco. Kajti skoraj vsak Kranjec ima smisel za praktično stran tudi v študiju; takih idealistov je

sila malo, da bi študirali iz gole ljubezni do učenosti. In Jenko je bil — posebno na poprišču glasbe — odličen praktik, da v gotovem oziru bi ga smeli imenovati samouka,

Tvau Mežan: Cerkljansko višavje s Korenom.

vsaj do njegove tržaške dobe. Kar se je naučil pri Gašparju Mašku in Gregorju Riharju, je imelo vse praktičen smoter.

Ko je bil Jenko že v sedmem semestru pravnih študij, so je obrnila pravoslavna občina v Pančevu do svojega rojaka Kornela Stankovića, ki se je l. 1862. mudil na Dunaju, da nadzoruje tiskanje in popravlja cerkvene speve po karlovškem napevu, ki jih je sam harmoniziral in priredil za mešan zbor. Stanković je vprašal najprej svoje mlade rojake, ki so tedaj študirali na univerzi, da-li poznajo kakega sposobnega pevovodjo, ki bodi, ako le mogoče Slovan. Srbski dijaki, kateri so posečali večere »Slovenskega pevskega dru-

štva«, so takoj mislili na našega Jenka. A Stankoviću je bil neznan. Zato se je ta obrnil do Hellmesbergerja v imenu pravoslavne občine v Pančevu, naj ji priporoči primerneга moža. Morebiti je Stanković ravnatelju konservatorija imenoval Jenka. Vsekako je Hellmesberger pozval Jenka k sebi — znabiti ga je tudi nekoliko preizkusil — in mu ponudil potem mesto pevovodje v Pančevu. Naš rojak je bil postavljen pred usodno odločitev. Stopil je v stik s srbskimi dijaki, da poizve od svoje strani, v kakšne razmere pride in da-li odgovarjajo pogoji, ki jih nudi občina v Pančevu, življenjskim zahtevam. Zdi se, da so bila pojasnila ugodna, kajti Jenko se je odločil, da sprejme to mesto. Šel je v tuje razmere, a vendar li krvnim bratom. Najprej za poskušnjo; ako ne bi šlo, se vrnem nazaj na Dunaj in dovršim pravoznanske študije na univerzi; tako je računal.

Ako je bilo bivanje na Dunaju že najvažnejša preokrenitev v Jenkovem življenju, pomeni njegov sklep, iti v Pančevo, za tisto dobo naravnost drzen korak, da ne rečem izzivanje usode. Razmer v Srbiji tne dobe ni poznal, četudi so mu srbski dijaki marsikaj povedali o njih; jezika ni bil dovolj zmožen in tudi dela ni poznal podrobno, ki ga je čakalo. Poskusiti je treba — tako je dejal, popustil pravoznaustvo in se odpeljal z Dunaja. In posrečil se mu je smeli poskus.

Meseca januarja l. 1865. je Jenko došel v Pančevo in prevzel vodstvo zbora. Srbska umetna glasba je bila tedaj v svojih prvih začetkih. Imela je bogate zaklade narodnih napevov in ponarodelih ali vsaj narodno preustrojenih cerkvenih spevov; a to, s čimer so se ponašali sosedni narodi, jim je bilo še dokaj tuje. Prvi, ki je začel med Srbi skladati umetno glasbo, je bil Josip Schlesinger; poklical ga je knez Miloš l. 1829. v Belgrad. Skladal je pa koračnice za vojskino glasbo po motivih srbskih narodnih pesni. — Drugi je Aksent Maksimović (1847—1881), ki je tudi skušal skladati umetne pesmi, a ni imel dovolj študij, dasi je bil od l. 1865. do 1871. gledališki kapelnik v Novem Sadu. Šel je pozneje v Prago, da se izobrazí v glasbi na orglarski šoli; tam je

PUHERJEVA IZNAJDBA.

Prva slika na steklo — odlikovana na londonski razstavi z zlato kolajno.

Original je last šolskega upravitelja.

K spisu str. 76.

Predstavlja vas Cerklje — v ospredju Andrej Vavken.

umrl, ne dokončavši študije. Tretji — do tedaj najboljši — je bil Kornel Stanković (1831—1865), ki je dovršil glasbene študije na dmajskem konservatoriju l. 1855., kot smo gori ugotovili. Ta je bil prvi, ki je skladal tudi umetne in izvirne pesmi, večjidel v narodnem duhu. Bil je glashenik, ki je harmoniziral v takrat modernem duhu celo stare cerkvene napeve. To je bilo tedaj vse, kar so imeli na razpolago umetne glasbe; vse drugo so bile tuje kompozicije: nemške, italijanske, francoske, brez vsake zveze s srbskim duhom. Jenko pa je prevzel takoj dve važni nalogi: 1. voditi in voditi zbor in ga organizirati, a 2. skladati za ta zbor *primerne* glasbotvore, to se pravi, sprva take, ki so jih tehnično zmogli in ki so imeli zasnovane napeve v narodnem duhu. — Za Jenka ta poslednja naloga ni bila nepremagljiva, ker je itak čutil slovansko, še celo jugoslovansko in se je bil vežbal v tem duhu na Dunaju. Kadarkoli je nastopil njegov zbor, je privabil vselej mnogo poslušalcev iz vseh slojev in jih navadno tudi zadovoljil, da, navdušil. A moral je za vsako »besedo« zlagati vsaj del novih pesmi. Pri tem se je oziral seveda v prvi vrsti in pretežno na *srbska* besedila. Takrat so nastale pesmi: »Bogovi silni« — »Plovi, plovi moja lado« — »Sabljo moja dimiščijo« — »Što čentiš, Srbine tužni« in druge. Vse imajo preprosto obliko, tako, kakor narodne pesmi, le v napevih in harmonizaciji se ločijo od srbskih pristno-narodnih.

V Pančevem se je Jenko vživel v srbsko življenje, se prilagodil običajem in se utrdil v srbsčini. Pridobil si je zupanje občinstva in pevskega zbora ter prinašal od koncerta do koncerta, od nastopa do nastopa vedno boljša izvajanja in v kompozicijah nova presenečenja. Njegov sloves se je kmalu razširil tudi v kraje in mesta izven Pančeva; tu je prebil dobo od 1863 do 1865. Zdi se — Jenko ni rad govoril o gospodarskih odnošajih pančevske dobe — da je imel naš rojak veliko dela in da ga je občina nagajala po razmerah, ki so veljale tam za odlične ali vsaj za prav dobre, dočim je Jenko stremil po umetniško pomembnejšem delokrogu in primernejšo odškodbo za svoje delo. Ker je bil z njegovim

imenom spojen tudi že ugleden sloves, mu je poverilo l. 1855. ustanovljeno »Beogradsko pevačko društvo« mesto pevovodje. Na ta način je prišel Jenko v večje razmere, do večjih in pomembnejših umetniških nalog in v boljše gnotne odnošaje. To mesto je nastopil še l. 1865. in je vztrajal na njem do l. 1871. V tej dobi je položil v »pevačkem društvu« trden umetniški temelj, ki se je po njegovi tradiciji razvil končno do tiste višine, na katero je došel pod vodstvom Štefana Stojunovića-Mokranjca. Ta se je mogel podati ž njim na koncertno potovanje in je posetil razen Skoplja, Soluna in Carigrada tudi Plovdiv, Sofijo, Kijev, Moskvo, Petrograd, Nižnji Novgorod, pa tudi Berlin, Dresden in Leipzig v Nemčiji ter Trst in Reko. Vsi poznejši zborovodje so dalje gradili na trpežni podlagi, ki jo je zasnoval naš Jenko.

Tega delovanja ni bilo mogoče prezreti, četudi je bil Jenko skromen in ni silil v ospredje. Dobil pa je bil vendar že dokaj družabnih stikov in se seznanil z vplivnimi činitelji. Na ta način je prišel tudi z dr. Jovanom Ristićem v bližnji stik. Ristić je študiral na francoskih in nemških visokih šolah in postal doktor modroslovja na heidelberški univerzi. V svoji domovini je deloval po raznih ministerstvih, najprej v ministerstvu prosvete. Od l. 1867. je bil ponovno resortni minister, nekaj časa tudi regent za nedoletnega kneza Milana Obrenovića in končno ministerski predsednik. Poznal je torej potrebe svojega naroda v vsem obsegu. Prav tedaj so ustanavljali v Beogradu stalno »narodno pozorišče«, t. j. stalno narodno gledališče. Ponovno so že poskušali ustanoviti tak umetniški sestav, posebno l. 1851. in 1860.; šele l. 1867. se je odločil knez Mihael v dogovoru z državnim svetom, da naj se postavi stavba narodnega gledališča. V treh letih je bil ta dom gotov in 8. oktobra l. 1870. so ga odprli. Prvi upravnik je bil Jovan Džordžević (1826—1900), ki je bil pozneje imenovan za dramaturga. Ta mož je bil v ožjih odnošajih z Jenkom: kajti spesnil je narodno himno »Bože pravde«, ki jo je uglasbil naš rojak. Ko so določevali funkcionarje pri tem gledališču, je opozoril na komponista narodne himne in Jovan Ristić, ki je bil prav tukrat

(1868—1872) poleg Blaznavea soagent za mladoletnega kneza Milana, se je zavzel za Jenka in ta je postal (l. 1871.) kapelnik in skladatelj srbskega narodnega gledališča, na katerem mestu je vztrajal nepretrgoma 32 let. V tej dobi je bila vsa gledališka glasba na njegovih ramenih in je imela v njem dobrega zastopnika in vzgojitelja; vse kako je bil Jenko za tedanje srbske razmere v Beogradu najprimernejši zastopnik glasbene umetnosti, ker ni zaostajal, a tudi ni šel s skrajnimi novotarijami.

Rojstna hiša skladatelja Davorina Jenka.

Kot gledališki kapelnik je bil Jenko skoraj izključno zaposlen z dramatsko glasbo. Največkrat je bilo treba skladati opremno glasbo za drame, veseloigre in druge gledališčne komade: to so bile predigre, vstavki, spevi in pesni. Tudi že gotove opere in operete je moral preurejati, da so dobile bolj narodno lice, kakor n. pr. Massenetovo komično opero »Don César de Bazan« (v srbskem prevodu »Don Cezar od Bazana«), ki ni ugajala v izvorni francoski obliki. Podobno je bilo z Meyerbeerjevo komično opero »Robert le diable« (v srbskem prevodu ali prepesnitvi: »Robert džavo«) in še nekaterimi drugimi. Takih oprem je izvršil 53. Bile so večji del tuje pesnitve, prevedene na srbsčino; največ je bilo med njimi komičnih komadov in burlesk ali pa veseloiger; nekaj tudi travestij. Take igre so nastopne: 1. Četiri milijuna zubalja. 2. Čika Tomina kuća. 3. Devojačka kletva. 4. Divlji lovac. 5. Don Cezar od Bazana. 6. Drdža. — 7. Dve neveste. 8. Dve sirotice. 9. Džavo u sren. 10. Džido. 11. Jovanka Orleanska, 12. Jurmusa i Fatima. 13. Knez Dobro-

slav. 14. Kućna kapiea dr. Fausta. 15. Markova sablja. 16. Miloš u Latinima. 17. Moje mezimče. 18. Mramorna srea. 19. Pobjeda. 20. Potera. 21. Poručnik Rajf. 22. Pribislav i Božana. 23. Radnička pobuna. 24. Rob. 25. Robert džavo. 26. Seoba Srba. 27. Seoska Lola. 28. Srpske cveti. 29. Tri svetla dana. 30. Vanda, kraljica leška. 31. Vidosava. 32. Zadažbina. 33. Ženski raj.

Uglasbil je tudi izvirno o p e r e t o pod naslovom: »Vračara, ali Baba Hrka«. — Komad ima tri dejanja. Besedilo je spesnil v rumunščini M. Milo, prevel na srbski jezik Vasa J. Živanović. S tem izvirnim delom je Jenko prispeval k oslavljenju velikega političnega dogodka: izvajali so to opereto l. 1882., ko je bila Srbija proglašena za kraljevino.

Tako je izpolnjeval svoje obveznosti kot skladatelj narodnega gledališča. — Kot kapelnik je bil zaposlen dan na dan s skušnjami in dirigiranjem.

Jenko je bil mož, ki je hotel izpolniti svoje mesto popolnoma, bistveno, ne le na oko. Ko je nastopil službo v gledališču, je hotel biti za svojo dobo ua višku. Kar se je naučil svojčas v Trstu in priučil ua Dunaju, mu ni več zadostovalo popolnoma; posebno si je želel pridobiti še več poznavanja instrumentacijske tehnike, to se pravi načina, kako se morejo uporabljati glasbila z večjim in sijajnejšim nčinkom. Šel je zato še v zlato Prago, da se izuri do viška v tej strani glasbenega dela. Kdaj je bil na Češkem in da-li samo enkrat, ali tudi ponovno, nisem mogel ugotoviti.

Skladal je samo tedaj, ko je bil razpoložen za to in čutil v sebi, rekel bi skoraj, že oblikovano melodijo. Da bi se bil za vsako ceno silil k skladanju, to mu je bilo tuje. Stritar ga je na Dunaju uagovarjal, da bi uglasbil Prešernovo pesem »Nezakonska mati«. A Jenko je to odklonil, češ, da se bavi s to mislijo že več časa, a godna noče biti in zato je ne komponira. Tako postopanje označuje pravega umetnika, kateremu ni do trenutnega hvalisanja, ampak do prospela umetnostne stroke, ki jo zastopa. Sicer pa učinkuje na poslušalčev čut samo to, kar prihaja umetniku iz čntečega srea.

Vzlic svojim pravkar omenjenim načelom, da naj sklada samo tedaj, kadar mu pride klic z neba, je vendar zložil nad 200 pesni, katerih vsaka nam čuvstveno kaj pove; imel je torej razmeroma pogosto ta klic od zgoraj. Mnogo njegovih pesni pa niti ne poznamo. Da dobimo njegovo kompozitorsko delo popolno na vpogled, je treba, da se zavzame kak Slovenec za to, da preišče arhive pravoslavne občine v Pančevu in »Beogradskog pevačkog društva« ter zabeleži tam vse Jenkove skladbe, tudi na videz najneznačajše. Istotako bi utegnilo biti še nekaj ostankov v arhivu »Narodnog pozorišta«.

Slovenska budnica »Naprej zastava slave« in srbska narodna himna »Bože pravde« sta neločljivo spojeni z imenom Slovenca Davorina Jenka. Kadarkoli se oglasi ena ali druga in podžiga Jugoslovane k ljubezni do domovine, vselej se nehote spomnimo Jenka, ki je zajel iz globokega jugoslovanskega čuta te bojevite in proseče tone, s katerimi je posegel v jugoslovensko dušo v dobi, ko se še nikomur ni zdelo verjetno ali le možno, da se strnejo Slovenci, Hrvati in Srbi v državno enoto.

Druge znane in priljubljene kompozicije so — razen že prej imenovanih, njegova nagrobnica »Blagor mu« — «Dve utvi« — »Hej rojaki« — »Kam?« — »Lipa zelenela je« — bojevita »Mi vstajamo« — »Mornar« — »Na tujih tleh« — »Pohratimija« — »Slabo sveča je brlela« — »Strunam« — »Tiha luna« — »Molitev« — »Vabilo« — »Zdravica« — in mnogo drugih. Tudi srbske »Bogu i rodu« — »Gole si, dušo« — »Na morn«. Lotil se je tuptam tudi besedil narodnih pesni, kakor n. pr. »Kje so moje rožice«.

Vendar ni skladal samo za žive človeške glasove, ampak tudi za glasila. Razen vložkov in ritornelov za drame je zložil tudi pet otvoritvenic (uvertur) za orkester v večjem obsegu; med temi je »Kosono« najpomembnejša.

Tiskane so Jenkove pesmi večinoma posamično, med drugimi. Jenko sam je dal na svetlo *pet* zbirk. Te so:

1. *Slovenske pesmi* za čveterospjev, dvospjev, samospjev in glasovir. Zložil Davorin Jenko in posvetil presvitlemu

gospodu dr. J. J. Strossmajerju, utemeljitelju akademije jugoslovenske. Op. 1. Na Dunaji, 1861.

2. *Slovenkam*. Slovenske narodne pesme za glasovir. Op. 2. Na Dunaji, 1862.

3. *Fr. Prešernove pesmi*. Za petje in glasovir zložil Davorin Jenko ter jih posvetil prez. ruskemu poslancu Balabinu. Op. 3. Na Dunaji, 1862.

4. *Srbske, hrvatske in slovenske pesme* za moški zbor, zložil Davorin Jenko. (Op. 4.) V Prage (1868).

5. *Srbske, hrvatske in slovenske pesmi*. Zložil Davorin Jenko. Gosp. dr. L. Tomanu, neutrudljivejšemu boritelju za narod i domovino. V Prage. (1879.) (Op. 5.)

O pesmih in kompozicijah, ki so bile posamezno natisnjene po raznih pesmaricah, revijah in letnikih izdajah, do danes nismo še na jasnem; treba je prelistati vso slovensko, hrvatsko in srbsko glasbeno slovstvo, da se to vse točno ugotovi.

In Davorin Jenko bi zaslužil, da se njegovi rojaki bolj pobrigamo zanj. Za svojo dobo je bil Jenko najodličnejši in najsamostojnejši *domačin*, ki je predstavljal slovensko glasbo. Bil je izviren v tem, da je čutil odločno *narodno*, četudi se je posluževal splošno evropske tehnike pri skladanju, kar je pač povse umevno in je bilo neizbežno v oni dobi. Da je bil manj zaposlen, bil bi svojemu rodu postal nedvomno še mnogo pomembnejši. A ker je bil odsoten iz svoje ožje domovine in je deloval izven tedanjih državnih meja, so ga imeli domačini na slovenski zemlji pač v evidenci, da so posegli po njegovem imenu, ako je bilo treba pokazati svetu veljaka na glasbenem poprišču — sicer se pa niso zanimali Bog zna kako živo za kraljevega kapelnika v Beogradu. Seve, da so bili temu vzrok tudi državno-politični odnošaji one dobe. Vendar je bil mož do zadnjega diha domovini zvest in zraščten s svojo rodno zemljo, našo divno Gorenjsko, dasi je istotako zvesto služil bratskemu srbskemu rodu. Tam je dobil svoje prvo službeno mesto, in tam je vztrajal. Da doma ni dobil kruha, se ne da podpreti: kajti bil je v položaju, da mu ga tu niti iskati ni bilo treba. —

Ohranil je pa gorko ljubezen do doma, kar je pokazal tudi s tem, da se je kot umirovljenec preselil med ožje svoje rojake. Razen ljubezni si je ohranil tudi svojo slovensko govorico, vzlic dejstvu, da je preživel med srbskim rodom polnih štirideset let. Velike zasluge ima Jenko za Srbijo tudi v tem, da je naravnal vso glasbeno kulturo, odločno, sistematično in temeljito v *zapadno smer*. Da je tega bilo treba, so bratje Srbi spoznali že sami in pošiljali svoje nadarjene mladeniče na inozemske, takrat pretežno še na nemške univerze. Tudi v glasbi so izvedli tak poizkus pri Kornelu Stankoviću, še predno je došel naš Jenko v Pančevo, a pozneje, l. 1879., so poslali Stevana Stojanovića-Mokranjca v Monakovo, Rim in Lipsko. Do nastopa Mokranjčevega je bil — do l. 1887. — naš Jenko v Srbiji najodličnejši zastopnik zapadne in umetniške glasbene smeri. Bil je torej slovenski pionir, ki je zabijal na jugu naše države prve kolo, na katerih so potem z njim vred gradili tudi domači pomagači kulturni most.

Kralj Milan je odlikoval našega rojaka z redom sv. Save v priznanje zaslug, ki si jih je stekel za glasbeno umetnost med srbskim rodom. A tudi sicer Jenkovo delo ni ostalo neopaženo, posebno med kulturnimi društvi. Bil je član »Kraljeve srpske akademije« (znanosti) in »Srpskog učenog društva«; častni član »Srpske Matice« v Beogradu, istotako »Narodnog pozorišta« v Novem Sadu, »Pjevačkog društva Zora« v Karlovcu — »Kola« v Zagrebu — »Pančevačkog pevačkog društva« — »Beogradskeg pevačkog društva« — »Akademičskog društva Obilić« v Beogradu; dalje »Radničkog pevačkog društva« — »Pevačkog društva Kačanski« v Beogradu in »Davorije« istotam; potem »Pevačkog društva v Leskoven« in »Glasbene Matice« v Ljubljani. Leta 1910. ga je imenoval občinski odbor mesta Kranja za častnega občana. — S tem, da se vzida v steno hiše, kjer je bival, spominska plošča, se slovenski rod deloma odkolži svojemu sinu. Za moža, ki je uglasbil ognjevito slovensko budnico v dobi hudega pritiska, se pa že spodobi še več. Grški Tirtajos živi še danes v slovenski zgodovini. Nemška slavi svoje pesnike T. Körnerja, E. M. Arndta in skladatelje, kakor K. Wilhelma, A. Meth-

fesselna in v Avstriji slovi še danes komponist prejšnje ljudske himne. J. Haydn, v Rusiji A. Lvov, v Franciji Rouget de l'Isle, na Češkem F. Škroup itd., a kako malo se omenja naš Jenko, ki je komponiral dva sestavna dela, oba izvirna, naše državne himne! Čast članstva učenih in umetniških društev je ugasnila, ko se je Jenko dne 25. novembra l. 1914, za vedno poslovil od nas; ni se pa poslovila od nas *dolžnost*, biti hvaležnim našemu veljaku-umetniku. Postaviti mu moramo literaren spomenik z navedbo vseli njegovih umotvorov: Jenko zasluži tak spomenik za vso bodočnost.

Makso Pirnat:

Zgodovinar in skladatelj narodnih pesmi.

Matej Ravnikar — Poženčan

(roj. 31. avg. 1802 v Poženku, umrl 14. febr. 1864 v Predosljih).

Matej Ravnikar se je rodil v Poženku št. 29, dne 31. avgusta 1802. Oče Valentin in mati Helena sta bila nbožna; pravijo, da je oče sina Mateja nesel v košu prvikrat v Ljubljano. Pridno se je učil; 24. septembra 1825 ga je v tretjem letu bogoslovja posvetil škof Ant. Alojzij Wolf za mašnika; kot kaplan je služboval v Železnikih, na Breznici, v Stari Loki, kot ekspozit v Trnji na Notranjskem in na Gori poleg Sodružice, od tam je šel zopet za kaplana v Semič; potem se je preselil kot lokalist na Selo pri Kamniku. Leta 1855. je dobil župnijo v Predosljih pri Kranju in ondi po 9 letnem župnikovanju umrl 14. februarja 1864.

V gimnaziji so nanj najbolj vplivali Val. Vodnik, Matevž Ravnikar star. (pozneje škof v Trstu) in učeni Jakob Zupan; navdušili so ga za materni jezik in za ilirsko idejo (združitev Srbov, Hrvatov in Slovencev v en književni jezik). Kot bogoslovec je v drugem letniku poslušal predpisani pouk v slovenščini pri prof. Metelku (l. 1823./24.),

Že kot dijak je prinašal prof. Metelku slovenske pesnice; zlagal jih je tudi kot duhovnik in jih objavljaval v »Novicah«, v »Zgodnji Danici«, v »Ljubljanskem Časniku«, v »Slovenski Bčeli«, v »Vodnikovem Spomeniku«, v »Slovenskem Glasniku«; kot pristaš ilirske misli je sodeloval tudi pri Gajevi »Danici Ilirski« v Zagrebu. V pesnicah je posnemal Vodnika, semintja se kaže vpliv Koseskega, a najrajši jo je zakročil v duhu narodne pesmi. Žal, da so njegove pesnice danes pozabljene.

Mnogo se je bavil z našo starejšo zgodovino. Kakor Trstenjak je skušal dokazati, da Slovenci že od nekdaj prebivamo po naših krajih. Tudi z jezikoslovjem se je bavil in rad razlagal krajevna imena. Ti njegovi spisi, ki so ga tedaj najbolj proslavili, so danes pozabljeni. V svojih zgodovinskih spisih je obdeloval vprašanja: »Odkod so prišli Slovani v svoje sedanje kraje?« »Kdo so Skythar ali Skuti?« Zdaj razlaga inue Ljubljane in Laibach, sedaj razpravlja o sojenicah in o slovenski Šimbilji.

Zaslužno mesto pa si je Poženčan pridobil v naši književnosti s tem, da je premarljivo zapisoval naše narodne pesmi. Nabiral jih je za Stanko Vraza, zlasti pa za Poljaka Koritka. V Koritkovi obsežni zbirki jih je petina, katere je napisal naš neumorni Matej.

A kakor vsi tedanji zapisovalci narodnih pesmi, tako je grešil tudi Ravnikar, da je narodne pesmi preuarejal in jih tako pokvaril.

V »Novicah« je objavil nekaj narodnih pravljic in pa o »Petru Klepen«. Za Mohorjevo družbo je prevedel povest »Utopljenici«, katero smo njega dni kot dijaki radi brali.

Josip Lapažne:

Ravnikar in mi.

Sedma številka »Novic« iz l. 1867. je izšla s črnoobrob-ljeno naslovno stranjo, naznanjajoč svojim bravcem bridko noviceo, »da so umrli gospod fajmošter Matevš Ravnikar v Predosljih nad Kranjem«,

O blagopokojnem pisatelju piše profesor Josip Marn v svojem Jezičniku z leta 1878. — 57 strani dolgo znanstveno razpravo, ki jo zaključuje s sledečimi besedami: »Zapustil je svojemu narodu lepo dedino, da žibelo bode ime njegovo, dokler v človeških srcih bilo bo srce slovensko.«

Moremo li trditi, da so se njegove proroške besede uresničile? Ne, še daleč ne! Celo izobraženi domačini jedva vedo, da se je kedaj udejstvoval na slovstvenem torišču njih obče znani rojak Poženčan, mož in pol, ki ni prezrl nobenega novega pojava v slovenski literaturi, ni prešel nobenega lista, ki bi ne zanesel vanj seme svojega duha, mož, napredujoč od Bohoričice, Metelšice, mimo ilirščine do najpopolnejšega slovniškega izražanja, narodni borec, priznavajoč na naši zemlji le Slovenca kot gospodarja, nenstrašeni junak, ki se je v najtežji dobi slovenskega preporoda trkal ob pisa, da bo za slovenščino vnet, dokler mu bo mezinec migal, naš rojak, ki je poveličeval lepoto svoje rodne grude in tako vneto drnil svoje rojake k nacionalni zavesti, izobrazil in gospodarskemu napredku, on, ves s svojim obsežnim delom je dočakal, da ni le plevel prerasel njegove bome gomile, da, še več, vsa njegova literarna zapuščina je mirno v Bogu zaspala.

Zdramimo se! Še je čas! Ob obletnici prosvetne ledine, ki ji prekopavamo tužne spomine, naj vstane iz sna veličastna podoba našega idealnega, večnega moža, Ravnikarja Poženčana, da iz njegovih spominov vzklijejo nove koreninice duševnih veljakov.

Ravnikar — mož dela je izšel iz samega sebe in se sam ustvarjal za to, kar je tedaj veljal. V težki borbi se je na razpotju v življenje boril s svojo vestjo, kam naj se obrne, na Dunaj ali v semenišče. In zmagalo je drugo, iz ljubezni do bližnjega, ljubezni do nas, kakor pravi sam:

Jaz tedaj duhovni hočem biti,
Če zamorjo drugi to storiti,
Tud' gotovo men mogoč bo,

Kakor drugi bom dolžnost opravljal,
Mreže uka dušam nastavljal
Pot nebeško kazal jim zvesto.

In svest si dane naloge je zapel po Vodnikovem zgledu:

Nikogar na sveti
Svoj'ga ne poznam,
Zato sem jel peti
Čas kratit si sam.
Pod Blekom* snežnikom
Mi dali inuc,
Samote z Vodnikom
Me h petjn zbudu.

V svoji samoti je mož ustvarjal, kar je množica rabila. Danes, ko žanjemo sadove prosvete, ne pozabimo, da so nesmrtniki gnojili neplodno ledino, ki postaja od leta do leta rahlejša, plodnejša in manj naporna pri obdelovanju.

Brez začetkov — ni konca.

Josip Lapajne:

Skladatelj Leopold Cvek.

(1814—1896.)

S cerkljanskega kora se prav pogosto razlegajo mile melodije (n. pr. Angeljsko petje, Skalovje groba se odpira), ki nam vselej obude spomine na njihovega skladatelja, cerkljanskega učitelja Leopolda Cveka, ki ni bil niti domačin, niti se ni ustalil v Cerkljah, pač pa je cerkljanski šoli in občini zapustil lepe zgodovinske spomine, radi katerih ga smelo prštejemo med oveljavljene cerkljanske narodne delavce.

Rodil se je 9. novembra 1814 v Idriji. Med študiranjem se je marljivo učil igranja na gosli, orglje in flavto. Po dovršenem izpitu na vzorni glavni šoli v Ljubljani je služboval kot učitelj v Idriji pri Črnem vrhu. V Cerklje je bil premeščen l. 1849. iz Vrhnike, kamor se je vrnil po petih letih. Od

---

* Blek je Krvavec.

l. 1874. do 1879. je učiteljeval v Ljubljani (pri Sv. Petru), kjer je umrl 2. marca 1896.

Med svojim službovanjem v Cerkljah je vodil tudi cerkveno petje. Da izpopolni pevski repertoar je l. 1851. obogatil cerkveno glasbo z izdajo Svetih pesmi, l. 1854. pa z zbirko »Šestdeset pesem za cerkev, šolo in kratak čas«.

Leta 1852. je izdal prvo tiskano šolsko poročilo, ki ga pa žal ne moremo izslediti, dočim se je rokopis ohranil.

Mož je bil zelo dober šolnik, resen in včasih celo prestrog; tako trde njegovi redki, še živeči učenci.

Njegova dela so mu ohranila dolgo trajen spomin.

Josip Lapajne:

Ivan Puher:

(1814—1864.)

Literati - kaplani so brezdvomno podžigali delavnost v svojem območju in vsikdar skrbeli za nadaljni inteligenčni naraščaj.

Na Vavkna sta najbolj vplivala Ivan Puher in Krek Franc. Iz »Glasov gorenjskih« je razvidno, da je domalega vse besedilo spesnil Puher, dočim je Krek marljivo nosil Vavknu razne svete pesnice, da mu jih je uglasil. Le žal, da so se ti rokopisi večinoma pogubili.

Ivan Puher je služboval v Cerkljah od l. 1853. do 1862. Ker je med tem časom tudi Cvek Leopold izdal svoje cerkvene pesmi, ni čuda, da je tudi v njegovi zbirki več Puharjevih del.

Najbolj znana je Vavknova »Vigred«, za katero se je bila dolgoletna pravda. No, končno jo je dobojeval sodnik in skladatelj Oskar Dev, ki jo je kot narodno pesem našel v črnomaljskem okraju in jo priredil za nagrobnico.

Po Novicali z l. 1861. — ocena Vavknovih pesmi — smo dognali avtorstvo i. s. — Puher-Vavken. — Povod pesnitvi in skladbi je dala smrt Kamila Mašeka, — Vavknovega glasbenega učitelja, ki sta ostala tudi po šolski dobi v stalnem glasbenem stiku.

Puher je izumil fotografiranje na steklo, za kar je bil na loudonski razstavi odlikovan. Eua izmed prvih slik predstavlja cerkljansko cerkev z Vavknom v ospredju.

Rodil se je 26. avgusta 1814 v Krauju, kjer je tudi umrl. i. s. 7. avgusta 1864. Služboval je l. 1838. v Leskoven, l. 1859. v Svibnem in Metliki, l. 1845. v Ljubnem, l. 1846. v Radovljici, l. 1855. na Bledu, v Cerkljah od 1855., v Kamniku l. 1865. l. 1864. na Dovjem.

Ker so grobu vrata noč in dan odprta, ostaneta Puher in Vavken s svojo pesnico ob grobovih — nesmrtna.

† Fr. Krmelj:

Simon Robič.

(1824—1897.)

Porodil se je ta znameniti mož v naši divni Gorenjski in sicer v Krajski gori 11. svečana 1824. Tu je imel naš Šimen dovolj prilike opazovati divno, romantično prirodo in tako mu je v sren že zgodaj vzplamtela do nje ljubezen, ki jo je gojil vse žive dni. — Osnovnih nauk se je učil v rojstnem kraju in ker je oče spoznal njegovo nadarjenost in bistroumnost, ga je poslal v Ljubljano študirat. Menim, da se ne motimo, če mislimo, da je razven njegovega rojstnega kraja, ki je z bogato floro obkvarovan, tudi tedanji znameniti profesor in botanik *Frančišek Hladnik* — vsaj posredno — vplival na to, da se je tudi dijak Robič jel s to znanostjo baviti obširneje.

Po dokončanih gimnazijskih študijah — absolviral je tudi tedanje modroslovje t. j. 7. in 8. razred z izvrstnim uspehom — je vstopil v ljubljansko semenišče, ter bil posvečen v mašnika 30. julija 1850. Nato je služboval na več krajih, kot kaplan v Šenčurju pri Kranju, Predvoru in v Dobu, i. t. d. Nazadnje je služboval kot beneficijar v Olševku pri Predvoru, odkoder je kot lokalist došel na Šenturško goro dne 1. julija 1874. — Ko je bila pozneje — l. 1879. — lokalija povzdignjena v župnijo, je bil Robič prvi župnik.

Kot tak je skrbel za olepšavo župne cerkve; dal je napraviti novo pokopališče (l. 1876.), v župni cerkvi nov veliki oltar, kakor tudi cerkvene klopi (l. 1894.), ki jih do zdaj še ni bilo.

Delovanje njegovo pa se ni omejilo samo na njegov stanovski poklic, temveč je deloval v smislu Gregorčičevih besed:

»Dolžan mi samo, kar veleva mu stan,
kar more, to mož je storiti dolžan!«

Simon Robič.

Kot poseben ljubitelj prirode, mudil se je Robič najrajši pod milim nebom, če je le mogel. V sobi je bil le nerad, razum, če je imel v nji kak opravke. Kakor se pripoveduje, je šel zjutraj na vse zgodaj v prosto naravo, navadno s knjigo v roki. Ko pa je prišel do kakega grma, takoj je začel brskati s paličico okoli sebe, da bi kaj zasledil. Menda mu po več kilometrov na okrog ni bil neznan noben grm, nobeno drevo. Kakor znano, je preiskaval tudi votlino na Mokriini, kjer je zasledil popoln okostnjak *medveda brlogarja*, sedaj v ljubljanskem

muzeju. Pod pokopališnim zidom je na svojem vrtu med

kamenje nalašč zasadil razno trnje, v katerem je redil gade in modrase, ki jih je razpošiljal na vse kraje.

Posebno temeljito pa se je bavil Robič z raznimi mahovi in polži. V grapi pod selom Viševica je zasledil neke posebne vrste mah, ki ga je pošiljal v inozemstvo.

Kot učenjak naravoslovec ni ostal dolgo skrit drugim — posebno inozemskim — učenjakom. Ti so iskali ž njim stika, kar se jim je tudi posrečilo. Robič je z njimi dopisoval, ter zamenjaval razne naravoslovne predmete. — Ker je bil tudi sam izvrsten preparator, si je nabavil v teku let dragoceno zbirko, koje je nekaj prodal deželniemu muzeju v Ljubljani, nekaj pa podaril gimnaziji v Kranju, kjer je ustanovil tudi štipendij za dijake.

Da pokažem še bolj njegovo vsestransko delavnost, naj omenim, da je pridno dopisoval tudi »Novicam« in »Dom in Svetu«.

Simon (ljndje so mu rekali »gospod Šimen«) Robič je bil srednje velike, vitke postave, drobnega, rdečkastega obraza. V obleki je bil skromen, pa suazen. Na glavi je nosil navadno pozimi, kot poleti slamnik, ki si ga je napravil sam iz luskin smrekovih češarkov. — Živel je vedno trezno in skromno, zato je bil vedno zdrav, čvrstih nog, ter je hodil vedno peš. Skoro vsak dan — tudi ob nedeljah — je šel v Cerklje, najrajši je pa zahajal v kokriško dolino, kjer je iskal evetlie in žuželk. Večkrat se je izrazil, da je imenovana dolina zanj posebno privlačna, ker je tako bogato obdarovana s floro.

Kot človek je bil pokojni župnik Robič radi svojega kremenitega značaja jako priljubljen. Kot pravi Gorenjec se je posebno odlikoval s svojo odkritosrčnostjo in pravico-ljubnostjo, ter se ni nikomur prikupoval, tudi duhovski gosposki ne in je, če je bilo treba, napram svojim predstojnikom v vsaki priliki odkrito izrazil svoje mnenje.

Ker je bil sam odkrit značaj in ni poznal hlimbe, je isto zahteval tudi od drugih. Pri vsem tem pa je bil mož šaljiv, večkrat celo satiričen. Družbo, v kateri je bil, je znal dobro zabavati in kot pevec — tenorist — je rad prepeval s svojimi tovariši domoljubne pesmi.

Kakor sem že omenil, je živel Robič vedno trezno in skromno, zato je učakal visoko starost 73 let. Bil je do zadnjega čil in zdrav. Na dan svoje smrti je mislil še celo maševati, kar pa ni več mogel, ter je dne 7. sušca 1897 izdihnil svojo blago dušo.

Pokopali so ga blizu njegove ljubljene sestre Neže, ki je umrla tri leta pred njim (l. 1894.).

Njegovo gomilo krasi lep nagroben spomenik iz belega marmorja, ki nosi sledeči napis:

Simon Robič

roj. v Kranjski gori 18. febr. 1824.,
v mašnika posvečen 30. jul. 1850.,
umrl na št. Urški gori 7. marca 1897.

Ker ljubil Boga si in narod, cvetice,
Tri cvetke rasto Ti iz grobne gredice:
Vzor, dika duhovništva, v vernikov čedi
Ljubezem, s katero si ljubil svoj rod,
In znanje visoko v prirodni vedi.
Zato Ti s tem evetjem naj venča Gospod!
Ko tn učenjakov slavijo Te krogi,
Raduj se naš Simon v nebesih pri Bogi!

Po njegovi nagli smrti so menda na sedmih vozovih odpeljali in poprodali ranjkega knjige in veliko važnih uradnih listin, o katerih se ne vé, kje so.

Njegova spričevala in dekrete pa še hrani tukajšnji farni arhiv.

Bodi plemenitemu možu blag spomin!

Dr. Fr. Kimovec:

Andrej Vavken.

(1858—1898.)

Kdor je kdaj videl visoko, vitko, še v starosti sloko, kot iz marmorja izklesano postavo z izrazitimi potezami, krepkim, odločnim orlovskim nosom, velikimi očmi, ki, če

so te samo pogledale, si imel vtis, da ti v globino srca zro in obisti preiskujejo; in slišal besedo, če je spotoma na pozdrav obstal in izpregovoril — besedo, ki je zvenela ko stari,

čndoviti veliki cerkljanski zvon, globoko, sočno, navzlic slovesnosti kar toplo, skoraj božajoče; ali če si doživel, da te je osrečil z nasmehom, ki ga z besedo ni moči pozajeti, niti popisati te trpke, pa likratl opojne miline in čndovito privlačne dobrotnosti, ki je dušo prevzemala — kakor trpki, pa tako plemeniti duhi rožmarina; ko pa se je zvon zamajal v linah, in se je zmaknil klobuk in je v solnen zablestela častitljiva glava, kot s svitom obdana z lasmi, s sivimi nit-

Andrej Vavken.

kami prepletenimi, in se je roka dvignila in čelo in sree zaznamenjala z znamenjem božjega Sina; pa se spomni še na korak, ne prehiter, ne prepočusen; na vso tako moško lepo, ponosno, vedno kar slovesno ponašo, pa v vsem nič narejenega, temveč vse iz kremenitega značaja tako naravno potekajoče — nihče mu ni bil podoben, sam je bil tak, pa si ga drugačnega niti misliti nisi mogel; in če hi bil le malo drugačen, bi več on ne bil: kdor je tega izrednega poštenjaka, vzornega šolnika, izvastnega skladatelja, v težkih časih odličnega narodnjaka in kulturnega delavca in — last

but not least¹ — zgledega kristjana — kdor ga je — pravim — tako videl, ga bo težko pozabil; kaj šele, kdor je imel srečo da je bil njegov učence ali se celo smel imenovati njegovega prijatelja ...

Andrej Vavken se je rodil v Planini na Notranjskem dne 29. novembra 1858. Nadarjenega dečka je oče dal šolat v Ljubljano, kjer je dovršil štiri razrede realke, nato pa prestopil na učiteljsko. Ko ga je dovršil, je kot osemnajstletni mladenič 18. aprila 1857. prišel za učitelja v Cerklje. Ker posebnega šolskega poslopja še ni bilo, je najprej poučeval v stari Borštnikovi hiši, nato v stari cerkveniški hiši (mežnariji), dokler se l. 1860. šola ni preselila v novo, postavno poslopje. Do l. 1862. je bil začasni učitelj, tega leta je bil pa imenovan za stalnega. Ko se je šola v novem poslopju razširila v dvorazrednico (l. 1860.) in pozneje (l. 1885.) v trirazrednico, je postal nadučitelj in voditelj, kar je ostal do upokojitve, 28. februarja 1895.

Leta 1861. se je poročil z vdovo Marijo Zor, roj. Bobuar, Bitnikarjevo iz Cerkljan, po hišnem priimku »Andrejevko«. Ta hišni priimek »pri Andreju« se je ohranil tudi še pozneje, ko si je Vavken nasproti »stari Andrejevi hiši« sezidal sedanjo lepo »novo Andrejevo hišo«.¹ Iz tega zakona so se rodili štiri otroci: Ivan, ki je umrl (27. septembra 1911) kot tajnik Celjske posojilnice; Mehtilda, poročena z Jožefom Demšarjem v Železnikih; Julija, žena sedanjega cerkljanskega šolskega upravitelja J. Lapajneta; in Angela, žena kranjskega gimnazijskega ravnatelja I. Košnika. Po njeni smrti (17. marca 1878) se je l. 1881. poročil z Evgenijo, iz pravkar imenovane ugledne Demšarjeve rodbine v Železni-

---

¹ Nazaduje, pa to ni najmanjše.

² Posestnik Andrej Zor (roj. l. 1809.) je eno leto pred svojo smrtjo ob Vavknovem spremstvu povedel svojo hčer Marijo (rojeno 23. maja 1848) v ljubljanski uršulinski samostan, kjer je kot mati Avgušтина dolgo vrsto let prva, pa tudi edina poučevala slovenščino in mladino še zdaj uči igrati na klavir in citre.

kih.¹ Iz tega zakona sta se rodila Evgen, ki je bil do lanskega leta profesor nemščine in klasičnih jezikov v Nikšiču v Črni gori, zdaj pa je gimnazijski profesor v Mariboru, in Ana, žena inž. Petročnika v Ljubljani.

K »Andrejevemu« posestvu, ki ga je bil priženil, je pozneje veliko zemlje prikupil, tako da je mož, ki je, kakor je menda sam večkrat rekel, »vse svoje premoženje v robeu prinesel«², eno največjih in najboljših, ker najbolj umno obdelovanih posestev v vsej župniji imenoval svojo last.

Hiša Vavken-Lapajue.

Svojega poklica, pa tudi kraja in ljudstva se je Vavken takoj ob prihodu v Cerklje oklenil z vsem mladeniškim ognjem za visoke vzore vnetega srca. Nič čuda, če mu je ljudstvo ljubezen vračalo in ga že l. 1868. komaj tridesetletnega izvolilo za župana ene največjih gorenjskih občin.

¹ Gospa Evgenija Vavken še danes vodi poštni urad v Cerkljah. Ženo plemenitega značaja je, blagega srca. Nomi dijačkom in dijačkom je bila zelo naklonjena. Kot nekako svojo blagohotno varljivost jo spoštovali. Pa nas ni svorilo, samo s kakim vprašanjem, ki je po eni plati kazalo njeno brigo za vse, kar je bilo z nami v zvezi, nos je po drugi plati znala prav resno opozoriti. Beseda opozorila sicer ni bila izgovorjena, čutili pa smo opomin in zolegel je tudi. Vzor izobrazene, resnično dobre žene smo v njej videli in cenili. Naj ji bo ta skromna, preskromna beseda za nas vse v sicer pozno, pa tem iskrenejše priznanje in zahvalo.

² Levičnik, Uč. tov. 1898, str. 132.

To breme soglasnega ljudskega zaupanja, ki ga niti najmanjši ugovor ni skalil, mu je po tridesetih letih šele smrt odvzela. Enako dolgo je bil tudi načelnik krajnega šolskega sveta. Kot župan je l. 1892. ustanovil gasilsko društvo, dasi je za brizgalno za pomoč pri požarih že prej poskrbel; ustanovil je podružnico Kmetijske družbe in kot narodnjak l. 1889. podružnico Ciril-Metodove družbe. — Poleg tega je bil dolga leta cerkveni ključar, oče ubogih, e. kr. poštar; v svoji hiši si je uredil lepo trgovino in odlično gostilno. Seveda to ni bila gostilna, kjer bi se popivalo, ampak samo kraj, kjer so se shajali njegovi prijatelji in dobri znanci in moder razgovor in pametno razvedrilo. Sploh so ljudje v njegovo hišo prihajali s spoštovanjem — skoraj kakor v cerkev. Prav izrazito se je to brezprimerno spoštovanje — toliko, da ne rečem: oboževanje — pokazalo ob smrti — umrl je 16. aprila 1898. Ko je ležal na mrtvaškem odru, so ljudje, ko so ga od vseh strani vreli kropit, »šli kakor k božjemu grobu«, kakor se je ta, za to priliko v ljudstvu nalašč narejena beseda tiste dni sto in stokrat slišala.

S čim in kako si je Vavken pridobil ta silni ugled, to, v zgodovini slovenskega učiteljstva čisto edinstveno stališče, da ga Levičnik v svoji obmrtnici po vsej pravici imenuje pravi »unikum« — edini primer — med slovenskim učiteljstvom?

»Četvernega mojstra« so sodobniki imenovali Vavkna. In res je bil to. In še več. Mojster kot učitelj in neprekosljiv vzgojitelj. Mojster kot vzoren župan in ugleden gospodar — in nenklonljiv narodni delavec. Mojster kot sijajen organizist in pevovodja. Mojster kot skladatelj »globokega in resnega hotenja«.¹

Mojster-učitelj. Da je bil kot učitelj res izredna posebnost, smo se zavedali celo učenci od tiste ure, ko smo ga prvokrat videli, kako je stopil v svoj razred in nas premeril s svojim presunljivim pogledom. Zavedalo se je ljudstvo brž po njegoveu dohodu. Če je bila šola do njega, če

¹ D. Doktorič v svojih zapiskih.

že ne obsovražena, pa vsaj ne kdo ve kaj priljubljena, se je z njegovim nastopom in delom vse spremenilo. On je »cerkljansko šolo nekako prerodil, vcepil vesclje do nje staršem in otrokom«.¹

Vavken je že s svojim zunanjim, moškim, resnobnim nastopom takoj vso župnijo pridobil; vse ga je takoj ob prvem nastopu gledalo kot nekako doslej nevideno čudo.² In ta prva ljubezen do njega pozneje ni prav nič popustila, marveč je rastla od dne do dne do tedaj, da je l. 1895. stopil v časni pokoj, oz. do l. 1898., ko je odšel uživat večnega. In to po vsej pravici. Znal je s kratko besedo vse tako preprosto in jasno razložiti, da smo vsak predmet hitro in izlahka razumeli in se takorekoč že v šoli vse naučili, da nam doma skoraj ni bilo treba knjige v roko vzeti ali se kdo ve koliko z učenjem truditi. Smo se že tudi učili, pa teže učenja prav gotovo nismo čutili; vse nam je osladil ogenj, ki ga nam je znal do učenja vneti. In radi smo storili, kar je zahteval. Ne vem, če je kdaj komu izmed njegovih učencev prišlo na misel, da bi se drznil poleniti in tega, kar nam je naložil, ne izvršiti. Njegova beseda nam je bila sveta, njegov ukaz neizpremenljiv in neodložljiv.

Da se je tudi širša javnost in šolska oblast zavedala, kaj v Vavken ima, nam jasno kaže Praprotnikovo poročilo o javnem šolskem izprašivanju v Cerkljah.³ »Za tem pa začne izpraševati vrli g. učenik *A. Vavken*, kateremu se je že na obrazu bralo in res, da se je tudi pri vseh naukih prav živo pokazalo, kako mu je pri sreju ljuba mladost. Učenci in učence, so tako lepo brali in berila razkladali, da bi jih bil človek dolgo, dolgo poslušal; posebno pa je bilo poslušavcem všeč, ko so otroci jeli prav modro pripovedovati, kako se listi, javna pisma, gospodarski listi itd. sestavljajo in spisujejo. Marsikateri oči si je mislil, ko bi se bil pač on kdaj

¹ Lavrenčič, Zgodovina cerkljanske fare, 124.

² Osební podatki župnika J. Molja. Vtis njegovega prvega nastopa je po tej izjavi na vse ljudstvo bil nepopisno silen.

³ Učit. tov. 1863, str. 284. Pravopis sem prilagodil sedanjim zahtevam.

kaj takega učil, koliko lažje bi bil ravnal svoja opravila... Res, dobra šola je največji zaklad v srenji... Po ustmeni skušnji je bila pevska skušnja, kjer je vsa šola kakor iz enega grla pela najlepše pesmi, ki jih je g. učenik s fisharmoniko (harmonijem) in svojim čvrstim glasom spremljal... Tako se je končalo lepo šolsko spraševanje, pri katerem bi bil jaz rad videl, da bi bil še marsikateri učitelj, kateri pravi, da se dandanes pri starših in mladosti nič ne opravi. Tu bi bil videl in slišal, da dobra volja in pridnost vse premaga... Odhajajoč iz prijazne cerkljanske okolice sem, vrlim Cerkljanom srečo voščil, da bi jim Bog še dolgo ohranil tako dobro šolo in nje iskrene oskrbuivke.*

Da je imel med učiteljstvom velik ugled, nam pričajo poročila o učiteljskih sestankih, ko so ga zlasti prva leta, dokler ni postal župan prostrane občine, naprošali za važne posle, volili leto za letom v odbore. Ob neki taki priliki govori poročevalec o raznih pismeno rešenih vprašanjih, ki so jih »učitelji razvozlati različno in dobro...« O Vavknu pa posebej pristavi: »G. Vavknov spis je bil z občno pohvalo sprejet.«¹

Pa ni bil le izredno dober učitelj, ampak tudi izredno moder vzgojitelj. Šlo mu je pred vsem za to, da srca oplemeniti, da jim pristudi vse, kar je slabo, nizkotno, surovo; v dobre ljudi in kristjane nas je v prvi vrsti vzgajal. Pa je vendar naravnost čudno malo vzgojnega govoril. Le tako mimogrede, ko je pouk sam nanesel priliko, je povzel besedo; ta pa že tako, da so se nam ušesa napela in nam je včasih nad enim stavkom sapa zastajala in nam ena beseda ure — in dni po duši grebla. Pri obravnavi kateregakoli predmeta je znal pogovor vedno tako napeljati, da smo iznenada obstali pred veliko življenjsko resnico in čudom, kakor v globoko tajno in razodetje strneli v misel, ki jo je s kratko, jasno, odločno besedo razgrnil pred nami. Kakor ukovan je ob takih prilikah ves razred obstal in otroške duše so kot pod čarom doraščale v moško zrelost in resnobaost. In je bil

¹ Učit. tov. 1866, str. 307.

toliko dušeslovca, da je znal globoki vtis, ki ga je njegova beseda napravila, okrepiti s primernim odmorom, ki nam je prav po prešernovsko »molče trobental« ... Neko plemenito mišljenje in hotenje je vladalo v vseh mladih srcih, vnetih za vse, kar je dobro, lepo. Sicer se pa prav nič nismo zavedali, da nas hoče vzgajati, da nas namerja dobre napraviti; če otroška duša to izpregleda, se ji le prerad rodi odpor proti taki nameri, ker nagonsko čuti, da gre za nagnjenja, ki se jim sree in narava težko in na vso moč nerada odpove. Samo tega smo se neprestano — bi rekli — zavedali, da ne smemo biti slabi, surovi, leni, hudobni, tako da smo se nehote ogibali vsega, o čemer smo vedeli, da bi ujemu ne bilo prav. Pa če smo imeli le kaj na vesti — in kdo bi celo v teh letih ničesar ne imel — joj, kako nas je skrbelo, da bi on ne zvedel. — In je bilo še to tako čudno: Zgodilo se je, da smo prej in poznej z grešnikom, zlasti če je znal svojo krivdo v nekako junaštvo odeti, naravnost sočuvstvovali in sta nkor in kazen ravno nasprotno učinkovala, kakor bi bila imela: pri ujem je bilo tako: kogar je on cenil, smo ga mi cenili, komur je on svoje priznavanje odrekel, smo mu ga tudi mi odrekli, njegova sodba je bila brezpogojno tudi naša sodba. In tudi krivec je sodbo brez jeze in trne vdano sprejel. Nikdar bi si niti najslabši ne bil upal ugovarjati. Seveda nas je bolj ko še tako lepi nauki vzgajal njegov sijajni zgled. njegovo življenje, ki je bilo v vsem vzorno. Če smo si kdaj predstavljali moža poštenjaka, človeka brez graje, kristjana brez greha, smo ga v njem videli vtelešenega.

Zato ni čuda, če je mlade duše tako nesporno in brez izjeme popolnoma obvladoval, da so ga z vso otroško vdanostjo sledile in se mu vsckdar brez vsakršne misli na kakršenkoli odpor dale voditi. Zato niti v časih, ko je bila palica še bistven vzgojni predmet in je pogosto pela, če že ne vodno »nove maše«, pa vsaj po hrbtih in prstih — niti v teh časih nikdar nikogar ni ndaril. Sam je pravil, da se v vsem svojem pet in tridesetletnem službovanju uobenega otroka ni dotaknil. Samo pogled — in nemirnež je bil takoj ugnan. Če je kdo kaj zakrivil, Vavken nikoli ni izgubljal

veliko svaril; eno, dve kratki, resni besedi mu je rekel in ga čudno prodirno pogledal, da smo še drugi, ki nam vest ni ničesar očitala, od strahu vzdrgetali, grešnika pa je bilo ob takem pogledu, kakor so nekoliko robato, toda krepko in nazorno rekali tudi o odrastlih, »tako je pet funtov manj«. Tako smo se ob takih uničujoče učinkujočih prilikah otroci med seboj zgovarjali — seveda zopet nekoliko pretirujoč —, da bi jih rajši držali petdeset na roke, kakor ta pogled prenašali.

Za učitelje so ljudje takrat splošno še uporabili nekoliko »staroverški« izraz »šomošter«, ki pa ni vseboval prav nič tega priznaka, kakor mu ga je pridodejal razvoj našega izobraževanja; beseda učenik se jim je zdela preveč gospodska za kmetiška usta. Toda pri Vayknu, pa samo pri njem, se nihče njegovih učencev nikoli ni spozabil, da bi rekel drugače kakor: »učenik so rekli, gospod učenik so nam ukazali«. Zelo bi mu bili zamerili, kdor bi se bil tako daleč zagrešil.

Toda navzlic temu prvemu in glavnemu cilju učni uspeh ni prav nič trpel; narobe! Prav ta izraziti vzgojni cilj, ki mu je srca odpiral in napravil prečudno dovzetna in iskreno vdana, mu je brez dvoma največ pomagal do sijajnih učnih uspehov.

O mojstru-županu, gospodarju, neuklonljivem narodnem delavcu poleg zgoraj navodenega ugotovimo samo to, da mu je ljudstvo dalo vse, kar je imelo dati časti, zaupanja, spoštovanja, ljubezni — ker je on tudi ljudstvu dal vse, kar je imel, z njim delil svoje umske in srčne darove; svoje znanje, svojo skrb, svoje delo, svojo ljubezen iz vsega početka posvetil Cerkljanom in — kar ljudskemu čuvstvanju in najgloblji zavesti ni bilo najzadnje eno je bil z njimi tudi v verskem čuvstvanju in življenju, tako da tega najvišjega soglasja v najvažnejši zadevi, ki tvori prav korenine medsebojnega razmerja in zaupanja, nikdar niti najmanjša kretanja ni motila. Ko so po deželi strašili zloglasni »Stremayerjevi groši« in je množica tedaj njega učiteljstva, če že ne vselej iz prepričanja, pa iz strahu

pred mogočnim tujcem šla za vladno soljo, je Vavken z ostalimi narodno čutečimi učitelji in narodno neuklonljivo duhovščino vedno bil z ljudstvom in nikdar ni storil koraka, ki bi mogel narodu kakorkoli v škodo biti. Zato Praprotnik v že omenjenem poročilu čisto slovenski značaj cerkljanske šole posebej poudarja: »V čisto slovenskem zaznamku pridnosti in napredka učencev in učenk cerkljanske šole se je videlo, da je ta čisto slovenska šola v treh razredih štela 509 učencev in učenk.«

Mojster-organist, pevec in pevovodja. Vavken je že od rane mladosti kazal veliko veselja do glasbe. Imel je krasen glas, obsežen bariton, izredno poln, mehek, zametno božajoč. Lepota in moč njegovega glasu niti zadnja leta ni trpela; marsikak mlad človek z dvajsetimi ali tridesetimi leti bi ga bil za sočno polnost in mogočno toploto po pravici lahko zavidal. Lepo ga je bilo slišati v zboru, še lepše samega, ko ga nič ni zastiralo. Kako ga je bila polna prostrana cerkev, kako je segalo petje v srca in jih prevzemalo... Kdor ga je slišal, mu je za vedno v spominu ostalo.¹ Njegov lepi glas je slovel daleč na okoli. Poročevalec o učiteljskem zborovanju v Kranju l. 1866. (Učit. tov. 1866, stran 308) piše med drugim takole: »To se ve, da je mila in krasna pesmica ‚Kje dom je moj‘, ki jo je pel g. Vavken, vse druge prekosila.« Dolgo je hodil pet tudi v kranjsko »Čitalnico«.

Zato so ga prijatelji in njegovi učitelji nagovarjali, naj bi se po dovršenem učiteljskou šel na konservatorij izobra-

¹ Ko sem za ta spis pregledoval njegove skladbe, sem si o drugi misijonski (Napevi cerkvenih pesmi, II. zv.) tole napisal: Zlasti lepa, prišrna je druga. Silovito je šel v globine baritonov solo v sredi. Vavken ga je sam pel s svojim zametnim, sijajnim, slovesnim glasom. Nič manj ko misijonski govori ni ta preprosti, kratki stavek duš pretresal. Kar drgetala so srca ob tem mestu. Vsem, ne le nam otrokom, marveč tudi odraslim — iz njih ust smo tiste čase dan na dan to slišali — kar skoraj bali so se trenutka, ko se je zvečer po misijonskem govoru v tiho noč v linah z globokim glasom zamajal veliki misijonski zvon, v cerkvi pa Vavken zapel; kar mrzla groza nam je polzela po hrbtu in stiskala srce. Kakor misijonski zvon — in silneje je učinkovalo. Še danes, po več nego štiridesetih letih mi to petje po ušesih zveni.

ževat v petju. Saj sta mu postava in glas in vsa zunanost, poleg tega izredna glasbena nadarjenost v zvezi z enako izrednim resnobnim značajem obetala sijajno bodočnost. Toda ker mu je po drugi strani grozila vojaška suknja — in dvajset let nositi puško ni bila malenkost — je to misel opustil in se posvetil učiteljevanju.

Glasbc se je Vavken na učiteljsku poprijel z vso dušo; ves čas, kar mu ga je preostajalo, je porabil za to, da se je v njej uril. Učitelj mu je bil znan skladatelj Kamilo Mašek. Kmalu se je toliko privadil, da je ob nedeljah popoldne hodil k Sv. Jakobu nadomestovat organista. Takrat se mu je primerila majhna neprilika. Med krščanskim naukom se je »na gluho« vadil na orglah *Tantum ergo*, ki naj bi ga pozneje za blagoslov peli; tedaj je pa meljač — ali iz neumnosti ali iz hudobije, kdo ve — nenadoma pognal meh. Orgle so zabučale, ljudje z obrazi vsi na kor, govornik utihne. Vavken sam se je tako ustrašil, da je še pozneje komaj za silo zaorglal.

V Cerkljah ga je z učiteljsko čakala tudi organistovska služba, ki se je je z vsemi svojimi velikimi glasbenimi zmožnostmi oprijel. Pa je izpočetka naletel na težke razmere. Glasbena izobrazba, resnobni značaj, moški ponos, ki mu je vedno zabranjeval storiti kaj manj dobrega, globoka verska zavest mu je branila, da bi cerkveno glasbo gojil na dotedanji način. Sam z očividnim svetim ogorčenjem popisuje, kaj je slišal na binkoštni torek, ko je »šel z zbranim duhom na ljubo Šmarno goro... Prav ta dan je bil na gori neki organist, ki pa gotovo ne zasluži, da bi ga tako imenovali... Nazadnje se mi je še enkrat zdelo, kakor da bi me kdo s kropom poparil, ko ta škripač med deljenjem najsvetejšega zakramenta zaropota tako imenovano 'Fleischhauerpolko'. Bogu se usmili! Toliko uma bi vsak organist moral imeti, da bi vedel, da cerkev ni plesišče in njegova naloga ne, da ljudem v cerkvi pete žgačka, kakor delajo pustni norci. A bi ne bilo boljši, ko bi se ta organist kaj učil... in premišljeval, kaj se v cerkvi spodobi in sme igrati, kaj pa ne. Da se tako pohujš-

ljivo orglanje sliši tudi še tu pa tam po drugih cerkvah, je žalostna resnica« itd.¹

Taka »žalostna resnica« je bila do njega tudi v Cerkljah. Res je tam dlje služboval tudi znani cerkveni skladatelj L. Cvek. Pa se — kakor kaže izjava neke njegove stare pevke, pač le ni mogel popolnoma otresti starih razvad, tako da je tudi igral, »da bi človek kar plesal, če bi ne bil v cerkvi«. Da bi pa tudi Vavken »ljudem v cerkvi samo pete žgačkal«, je bilo docela nemogoče. Zato izkvarjenemu okusu njegovo resnobo, slovesno, resnično cerkveno orglanje na prvi sluh ni moglo ugajati. Pa se je prvotno nezadovoljstvo — saj so ljudje visoko plemenitost njegovega orgljanja kmalu začutili — izprevrгло naravnost v občudovanje. In ga je bil res užitek poslušati. Bil je izvrsten improvizator,² ki je znal vedno zajemljivo igrati; celo za peto »črno mašo«, ki jih je bilo v taki župniji veliko, n. pr. ni nikoli rabil kake skladbe. Vedno je improviziral, sproti zlagal in komponiral. Od otroških let do konca gimnazije sem ga nešteto krat slišal, pa nikdar ni bil rokodelski, ampak vedno je z lepimi domisleki presenečal. Nekaj takega je bil, kakor sem pozneje imel priliko opazovati na vrhuškem nadučitelju Levstku, ki sicer ničesar ni napisal, pa je znal vedno iznajdljivo igrati. Seveda tega pri raznih Vavkuovih pesmih zapisani orgelski vložki komaj tu in tam kaj prav malega pokažejo. On je pač tudi, kakor so pravili o Riharju, na orgle popolnoma drugače igral, kakor je pisal. Bil je iznajdljiv melodik — to kažejo tudi pesmi — pa tudi dober, dasi zmeren harmonik in v modulaciji neuvadno spreten; na orglah bogatejši kakor v pesmih, tako da je velikrat presenečal, in je bilo glasbeno vsaj nekoliko izobraženo uho pogosto prisiljeno, njegovemu skrbnemu, gladko tekočemu igranju pozorno prisluhniti. Za kontrapunkt se ne spominjam več točno, kako je posamezne glasove vodil. To mi je pa še dobro v spominu, da je znal

¹ Učit. tov. 1862, str. 207—208.

² Glasbenik, organist, ki mu ni treba not, ampak se mu lepe glasbene misli kar sproti, pod prsti porajajo.

zelo lepo igrati na oba manuala hkrati (trio); vendar pa je te vrste igranje kot neko posebnost hranil le bolj za slovesne prilike.¹

Kot organist je bil hkrati tudi pevovodja. Za svoje čase si je ustvaril velik zbor, kar je na kor moglo, toliko je pevcev nabral.

Inel je tudi tu posebno tenek sluh in izredno živ čut za lep zvok. Dobro se je zavedal že tedaj tega, česar ogromna večina — toliko da ne rečem: noben organist še danes ne ve: da namreč vokalno (samo za glasove, brez spremljanja) pisana skladba neprimerno lepše zveni, če se poje zares brez spremljanja, kakor pa, če si privzame bergle spremljanja.²

¹ Da je že takoj izpočetka prosto, samostojno na orgle igral oziroma improviziral, nam pojasnjuje njegova ostra beseda o nerodnem šmarnogorskem organistu, kjer nazaduje organistom svetuje, »naj bi si prisvojili spodobnih pred- in mediger, ako si jih sami izmisliti ne znajo«. (Podčrtal. pis)

² Saj ta in oni pevovodja morda že še tudi ve, da bi se vokalno pisana skladba morala res tudi vokalno — brez spremljanja peti. Pa hkrati vsaj podzavestno čuti, da zbora ne zna vokalnemu petju priučiti; morebiti tudi kdaj poskusi, pa vidi, da ne gre in ne zveni. Seveda je v takem primeru bolje peti s spremljanjem kakor brez spremljanja. Danes res prav nobenega cerkvenega zbora ne poznam, ki bi pel vokalno; če pa kdaj kateri ob kakih prilikah res poskusi, se mu pri prvem akordu pozna, da vokalno ni vajen peti. V najboljšem primeru zbor dokaj točno zadene višino not; da bi pa dosegel tisti blišč in svit nad petjem, ki ga dajejo samo naravni parelni toni, izvirajoči iz čistega, mirnega zborovega petja brez vsakršnega pritiska in pretirovanja, tega truda se pevovodjem morda škoda zdi. Ko se glase primeroma točno note, je pouka konce; in vendar se takrat, ko znajo peveci vsak svoj glas že dobro zadeti, ko večina pevovodij poučevanje že konča, pravi vokalni pouk šele začenja. Ko peveci svoje note že desetkrat na pamet znajo, je treba še dvajset in petdeset ali pa še večkrat ponoviti, da se odkrijejo vse pomanjkljivosti, neenakosti, trdote v intonaciji posameznih glasov in se nazaduje vse zlije v mehke, čisto, jasno zvenječ zvok. — Seveda so tudi taki organisti, ki ne morejo prstov z orgel dvigniti v zmotni misli, da ne gre, če sami brez nehaja venomer z vsemi močmi ne delajo in se ne ženo. Saj tudi naši svetni zbori, ki so si za glavno nalogo postavili gojitev vokalne glasbe, niso mogli vsi in vselej v tem pokazati kdo ve kakih viškov; Najvišje je v tehniki vokalnega petja M. Hubad privedel matični

Pa kako je to čisto in jasno in mehko zvenelo! V tem mu je pač komaj kdo bil kos, če mu je bil, saj se je tiste čase, kakor danes, zelo povsod vse pelo s spremljevanjem, pa naj so skladbe bile pisane vokalno ali s spremljanjem. Je pa večkrat kako mesto v pesmi poudaril z orglami, pa le kak takt. V poznejših letih, ko sem si bil pridobil vsaj nekoliko glasbenega znanja, sem se mu zelo čudil, kako brezskrbno je kadarkoli poprijel za orgle, ne da bi se bal, ali bodo s pevci soglašale, ali zbor med petjem ni morda padel ali zrastel. Pa za en primer ne vem, da bi se mu bilo ponesrečilo. Kdor je imel z zborovskim petjem opravka, ho že vedel, kako je moral Vavknov zbor odlično peti, ko je čisto intonacijo tako težko doseči in skoz vso skladbo vzdržati. Dovolj, da en pevec malo navzdol potegne ali pa kvišku sili: takoj jo vsi za njim ubero, zlasti če naj gre vse nizlol, »pod ton«. — Poleg čistega zvoka je njegov zbor odlikovala velika skrb za lepo dinamiko; znal je moč stopnjevati od čisto tihega, komaj zaznavnega, kakor rahlo šumenje plavajočega, do razvnetega, kakor bučanje cerkev mogočno polnečega zvoka. Prav posebno učinkovito je zbor pel, kadar je bilo treba izrabiti krepka, izrazita nasprotja v moči (v dinamičnih kontrastih). — Znal je skladbam izborno zadeti brzino (tempo); celo pesmi, ki po svoji notaciji delajo vtis, kakor da so preživahne, je pel tako, da so učinkovale resnobno, kar slovesno, pobožnost vzbujajoče. Zato je tudi kot pevodja v vsakomur vzbujal občudovanje.¹

zbor. — Seveda ta trditev velja samo do l. 1926. Od tedaj namreč več ne vem, kako naši zbori pojo, ker li koncertom več ne morem hoditi.

¹ Sam sem kot osmošolec že drugo leto bil organist, pa že prej vodja manjšega zbora in sem se kot mlad človek gotovo »čutil«; pa ko sem prišel ob počitnicah domov pod Vavknovo glasbeno roko, sem se ob njem čutil ničlico in se mi niti enkrat ni zdelo, da bi bilo v zboru in načinu petja treba kaj premenjati ali zboljševati. Tak vtis je tudi tedaj še delalo njegovo petje name, ko sem pogosto slišal Foersterja, Belarja, P. Angelika, Hubada ...

Pa ga pogledjmo še tam, kjer mu je zagotovljen najtrajnejši in najčastnejši spomin: kot mojstra-skladatelja.

Skladati je začel že na učiteljišču. Prva skladbica je bila mašna pesem, ki jo je nekoliko preurejeno objavil v »Napevih cerkvenih pesem«, in sicer v prvem zvezku. Pokazal jo je svojemu učitelju Mašku in se, kakor je pravil, silno bal, da mu jo Mašek izvrže; če bi se bilo to primerilo, tak sklep je imel, bi nikoli več ne prijel za pero, da bi le eno noto še napisal. Toda Mašek ga je dobrohotno po rami potapljal in rekel: »Le tako naprej, boste že še kaj napravili!«

Kot učitelj in organist in zaveden in neustrašen narodni delavec je pač čutil, veliko pomanjkanje slovenskih skladb na vseh poljih in skušal po svojih močeh tej potrebi od pomoči. Najprej je izdal dva zvezka svetnih pesmi z naslovom: »Glasi gorenški«,¹ katerih prvi zvezek je izšel l. 1861., drugi pa l. 1863.² Zvezka imata po osem pesmi in sicer samospeve, dvospeve in zборе (mešane in moške). V prvem zvezku imajo vse skladbe pripisano tudi klavirsko spremljevanje, v drugem pa le prvi dve.³

¹ Glasi gorenški, postavil Andrej Vavken, učenik. Kamnotis Egerjev v Ljubljani. 1861. — Letnica je tako drobna, da je s prostim očesom komaj čitljiva. Oglašja in priporoča ga Učit. tov. 1861, str. 85 in Novice 1861, str. 151.

² Gl-g. Drugi zvezek. Postavil in založil A. V., učenik v Cerk-ljah. V Ljubljani. Natisnil Jožef Rudolf Milic. — Brez letnice. Oglašja in priporoča pa jih Učit. tov. 1863, str. 384: Mislimo, da se bo tak drugi zvezek tako kakor prvi in še bolj prikupil vsem domačim pevcem in pevkam. Prodaja M. Gerber po 70 kr.

³ O prvem zvezku piše Učit. tov. 1861, str. 51: »moramo jih prav, prav pohvaliti. Razen enoglasne ‚Mlin‘ (pa je dvoglasna! op. pis.), ki je tudi mična, čeravno ne tako kot druge in svojemu napisu menda prav ne odgovarja (pa je vendar spremljanje zelo značilno za nekam prazni mlinski ropot, op. pis.), so vse tako polnoglasne, melodične, da bodo mnogotera globoko segla v serce slušavcem. Nam najbolj dopada dvospev: ‚Poziv Gorencom‘ (V. ima: Gorencom): tako je mičen, da ga le ginjenega serca moreš slišati. Prav v duhu svojega napisa je zložena poslednja ‚Otožnica‘

Besedilo je v I. zvezku Puharjevo (št. 1, 3, 6, 7, 8) in Praprotnikovo (2, 4, 5); v II. pa Villharjevo (1, 2, 7), Poženčanovo (3), Jalnovo (4), Praprotnikovo (5) in Puharjevo (6, 8).

Skladbe so v I. zvezku: »Zdrava, draga domovina!« za mešani zbor, brez modulacije, pa ljubka, v svoji veliki preprostosti porabna. — »Bistrica«, mehek, živ ženski dvošpev; na sredi bi moral pač modulirati v dominantno. — Samospev »Moj dom«. — Nekoliko sanjav moški zbor »Luna«, ki v sredi prehitro modulira nazaj v toniko. — Že imenovani »Mlin«. — »Selsko veselje« je nemška skladba. — Zadnja je slovita »Otožnica«, »Vigred se povrne«, ki jo je O. Dev zapisal v Beli Krajini, kjer je bila že l. 1874. v črnomaljskem, viniškem in podzemeljskem okolišu razširjena in se je pela na gostijah, trgatvah, božjih potih in tudi kot odhodnica. Dev jo je harmoniziral in kot belokranjsko narodno l. 1906. izdal v prvi zbirki svojih narodnih pesmi. V Devovi prireditvi se je kot nagrobnica bliskovito razširila po vsej Sloveniji. L. 1921. se je upokojeni nadučitelj Škrbine po M. Kogoju v Pevcu (št. 3) nedoma predstavil kot skladatelj, češ, da je Škrbine l. 1863. zložil napev, Vavken pa da ga je brez navedbe skladatelja vzel v svojo zbirko. Pravda se je tako končala, da je danes Vavkova duševna lastnina te pesmi nesparno dokazana.¹ — Če bi Vavken ne bil nič drugega komponiral kakor to pesem, bi mu Slovenci morali hvaležni biti, samo za to pesem bi zaslužil spominik.² V tej prečudno mehki, srce prevzemajoči žalostinki bo živcl; če bi nam nič drugega ne bil dal, nam je veliko, dosti dal. Marsikateri skladatelj z veliko večjimi in številnejšimi skladbami bi mogel ponosen biti, če bi mu bilo dano, da bi ljudsko dušo v njenem najprisrčnejšem čuvstvanju tako globoko zajel...

V II. zvezku so sledeče skladbe: »Kmet«, živ pastoralen dvošpev. — »Na goro« je Smolejev samospev. — Zelo krepki moški zbor z lepim baritonskim solom »God enakopravnosti« ina zajemu-

po ranjkem gosp. Kamilu Mašek-u, ki bo njegovim prijatelom in učencem pri petji solzice vabila v oči. (Pa jih je že tudi neštetim drugim stotinam in tisočem, ki za Muška in Vavkna niso vedeli, in jih bo še. — Pis.) Kar se tiče izvirnosti Vavken-ovih pesem, po našem so znanji celo nove in ne spominjajo na dosedaj znane motive... Živo moramo tedaj priporočati ta lepi dar vsem ljubiteljem domačega petja. Na prodaj so Gl. g. v bukvarnici L e r c h e r - jevi po 50 krajc.

¹ Dr. P. Kozina (Jutro 1925, 31. oktobra, št. 253) in O. Dev (Slov. Narod, 1925, 5. novembra) sta to sijajno dokazala.

² Kakor sta ga dobila vsak svojega tirolski duhoven Mohr, ki je spesnil »Sveto noč, blaženo noč«, in učitelj Gruber, ki ji je napravil sloviti napev.

ljivo modulacijo v tako zvanem terenem sorodstvu (Es-G). — Moški zbor »Pozdrav« ima dobro melodijo, harmonizacijo bi bilo pa treba nekoliko preurediti. — »Moj dom« (moški zbor) ima lepo modulacijo v dominantno in še subdominantno; vendar se iz te malo neutegoma vrne v toniko. — »Poziv Gorencem« je zajemljivo prenesena dvoglasna pesem iz I. zv. v četeroglasje; bržkone gre za sopran, tenor in dva bas. Nekatera mesta zelo lepo zvenc. — »V štiridesetem letu« ima peterotaktne periode, zato se nekako obojavlja. Če se spravijo v štiritaktne, pa tako, da se skladba začne s četrto osminko šestosminskega takta, postane skladbica kar prijetna. — »Lóvska« ima za »rogove« značilen stavek (Hornsatz). — Zelo lep in živ, in še danes bi užigal, je dvoglasni ženski zbor »Vesela pevka«, ki jo je priobčil v Vrten l. 1874. v 11. številki; v 8. številki Vrta l. 1874. je pa »Veseli šolar«; napev ima prevčlik obseg.

Nekaj skladb, ki smo jih v šoli peli, je bilo bržkone tudi njegovih. Pa doslej nisem zasledil niti izdaje niti zapiskov.

Več kakor svetnih je zložil cerkvenih pesmi. K temu ga je priganjala njegova organistovska služba.

Leta 1862. Učit. tov. na 15. strani iz Cerkljan poziva učitelje in druge gospode, ki se pečajo s cerkvenim petjem, naj bi za izdajo poslali cerkvenih pesmi z napevi. Brez podpisa. — Enak poziv so priobčile tudi Novice l. 1862., str. 21, pa z Vavknovim podpisom. Kdaj je izšel prvi zvezek, še nisem mogel dognati. Bržkone kmalu po oglasu. Morda še l. 1862. ali l. 1863. Založnik l. zvezka l. Giontini namreč na zadnji strani navaja nekatera dela svoje založbe iz l. 1859., l. 1861. in l. 1862. Poznejše letnice ni. Novice pa l. 1872. na str. 2 k izdaji nadaljnjih čvetero zvezkov pišejo: »moramo s pohvalo omeniti in pozdraviti najnovejše muzikalne izdelke mnogozasluznega nčenika in župana g. A. V., ki je že pred nekoliko leti izdanemu I. zvezku cerkvenih in zabavnih napevov izdal zdaj zopet čvetero sešitkov za šolo in dom.«¹ Ljubljanska študijska knjižnica ima na IV. in V. zvezku prve izdaje (v belom ovoju) pripis s črnilom; da sta izšla 18. januarja 1872; na II. zv. druge izdaje ima letnico 1875; na III., IV. in V. pa letnico 1874. Bržkone je letnica na II. zv. zmotna, ker II. zv. gotovo ni izšel leto kasneje kakor

¹ V tej domnevi me potrjuje tudi izjava g. Antona Lavriča, voditelja glashenega oddelka v Jugoslovanski knjigarni. Njegov oče, nadučitelj Fr. Lavrič, je prišel v Škocjan l. 1864. in prevzel učiteljsko in organistovsko službo. Njegov prednik Matej Tomec je odšel v Planino, kjer je tudi umrl. Pustil je pa v Škocjani prvi zvezek Vavknovih cerkvenih pesmi. Opremil ga je s svojim imenom, in sicer s probojnim žigom, kakor so jih tedaj rabili. I. zvezek je torej vsaj l. 1864. moral iziti, če ni že prej.

naslednji; ali pa velja za čas, kdaj je izvod prišel v študijsko knjižnico.¹

Učit. tov. 1872, str. 14, nove zvezke takole priporoča: »G. izdajatelj je v svojih prejšnjih zvezkih pokazal, kako milo mu poje domača struna; v pričujočih pa veje še v lepših melodijah nekak poseben umetniški duh, ki se v današnjih pesnih redko še dobiva.« Vavken je to pot skladbe sam založil, in Novice 1872, str. 2 posebej hvalijo »skoraj z materialnimi žrtvami sklenjeno izdajo takih del«. — Pesmi so morale naravnost užgati, zakaj že istega leta je Učit. tov. na str. 111 prinesel dopis iz Cerkljan s sledečo vsebino in Vavknovim podpisom: »Od mnogih strani se obračajo prijatelji petja s prošnjo do mene, naj bi jim razposlal svoje pesmicc pod naslovom: Napevi cerkv. pesni., postavil A. V. ... Ker so mi pa 2., 3., 4. in 5. zvezek že davno poslali... zato me je volja te pesni v drugo natisniti dati.« — Izšli so l. 1874.

Prvi zvezek ima na 58 straneh 43 skladeb, med njimi 13 Vavknovih, ostale so drugih skladateljev (prim. V. poziv za prispevke): št. 42 »Zahvalno«, ki se je pod V. imenom razširila, je le »čveterglasno postavil«, kakor je takoj začetkoma zapisal. Ostali imajo po 12 strani, pesmi pa II. 6; III. 6; IV. 6 (ena je Smolejeva); V. 4; VI. 6; VII. 7 oz. 8.

Prva Vavknova skladba v I. zvezku je »Pred Bogom« pod št. 12. Če se za brzino vzame $\text{♩} = 102$, kakor jo je jemal Vavken sam, je krasna. Št. 13. je tudi mašna, dobra. Št. 14. je slovesen moški zbor (mašna). Št. 17 (mašna) je dvoglasna; Vavken ima v svojem izvodu v klavirski obdelanem spremljanju s svinčnikom

¹ Ob tej priliki bi skladatelje in založnike prav lepo prosil, naj na vse izdaje napišejo oz. natisnejo letnico. Koliko truda in iskanja, preden se ena letnica dožene, če se. Založniki naj kar enkrat za vselej nalože litografom, da vselej pridenejo tudi letnico, čeprav tako drobnou, kakor je na »Glasih gorenjskih«, da le je. In na še važnejšo zadevo: Zakon ne zahteva, da bi se tudi litografirana dela morala izročati študijski knjižnici. Skoraj vse naše glasbene izdaje po vojni so litografirane. To se pravi, da jih v petdesetih letih za zlat denar ne bo več dobiti. Naj bi vsi skladatelji in založniki po en izvod svojih litografiranih del izročili študijski knjižnici. To zahteva od njih naša kultura, naša kulturna zgodovina. Tako n. pr. zbirke »Pesmi za napevi za cerkev in šolo.« Izdal A. Vavken, učitelj v Cerkljah na Gorenjskem: V Ljubljani 1864. Študijska knjižnica nima. Drugod je tudi še nisen zasledil. In to komaj trideset let po skladateljevi smrti, ko njegova žena še živi, žive njegovi otroci in učenci. — Zato ne odlašajmo, marveč kar je zamujenega, takoj nadomestimo, da ne bo prepozno in vsaj po en izvod vsakega dela ohranimo in zavarujemo.

pripisan štiriglasen stavek za mešani zbor. Št. 18 božično »Zveličar preljubi« sta Premrl-Sicherl izdala v božični zbirki pod št. 6 (II. izd.) in jo brez potrebe prenesla pol tona više. Škoda, da nista ohranila lepega, značilnega orgelskega uvoda in konca. Pesem nekoliko niže tudi lepše zveni. Št. 19. je znana Belarjeva »Glej zvezdice božje« (za moški zbor), ki bi jo bilo v izdajah vsekakor treba prenesti nazaj v dvočetrtinsko mero in ji tudi v harmonizaciji ohraniti prvotno preprostost. Št. 20 je plemenit spev »Sladkemu imenu«. — Št. 24 »Trpljenje Jezusovo« je nekoliko čuvstven, pa še učinkovit moški zbor. Št. 25 »Duša najde J. v trpljenju« je zelo enak. Št. 26. je mogočna, kakor granitna velikonočna »Dan presveti« (za moški zbor). Objavila sta jo Sicherl-Premrl v »Velikonočnih pesmih« l. 1923. pod št. 3. Kot št. 4 imata *Vavkovo* »Zapoj veselo, o kristjan«, iz rokopisa. Št. 27 je velikonočni moški zbor »Danica svetil«. 1. in 2. takt sta morda malo manj ugodna, sicer kar lepa. Št. 28 »Marija, naše zavetje« poje nežno kakor P. A. Hribar v prvi Marijinih. Modulacija v sredi, je kar drzna. Št. 30 ljubka, lahna »Marija, naša pomočnica — Ko dan se po gorah prijazno zaznava«; prvi periodni del ima kratek podaljšek; iz štiritaktnega je postal pettaktan. Ponatisnil jo je Sicherl v zbirki Marijinih pod št. 10. Št. 36. Cvetičica Marija — »Cvete cvetica ena« (moški zbor). Ta je bila zboru in ljudstvu morda najljubša; zbor jo je čudno vneto pel, srca so jo vselej z veliko pobožnostjo poslušala; posebno je dušo ogreval srednji del z nežno rastočim in vzdihujočim napevom v srednjih glasovih. Št. 38. Sv. obhajilo — »Slava Brezmadežnici« (I. izd. 1904) za mešani zbor. — II. zvezek ima najprej dve misijonski 1. Sveti misijon — »Srečni in zlati čas« — 2. Misijonski zvon — »že krije tiha noč doline«. Zlasti lepa je že zgoraj omenjena druga. Eno variacijo v bariton-solu ima že v tisku. Pri petju je rad napravil še drugo:

ritard.

mo-lil kli-če zvon, daj du-šam bla-gor svet' mi-sjon.

Št. 3. je Misijonski križ — »Kraljevo znamenje križ stoji«, ki je danes prešla popolnoma v ljudsko last. Priobčil jo je Premrl v obeh izdajah »Cerkvene ljudske pesmarice«, v izd. l. 1928. pod št. 61. — Št. 4. Po sv. obhajilu a) — »Duša pevaj«, kaže preprosto, ponavljajočo se melodično kadenco (pisana za moški in mešani zbor). — Št. 5. Po sv. obhajilu b) — »Novo v srcu je življenje« (moški zbor), začenja s silovitim, zelo značilnim enoglasjem. Izredno učinkovita. Št. 6. je božični »Pred Bogom«; sredina rahlo diha kot tiha, sanjava noč. — III. zvezek je posvečen šestero šmarničnim. Št. 1. zelo ljubka šmarnična »Cvetke trgam« s krasnimi kontrasti in veličastno, preprosto sredino. Sicherl jo je ponatisnil v »Marijinih«

pod št. 4. — Št. 2. živa slava Mariji »Naj ti zvijem, Mati mila«, ki se v srednjem delu v mogočni modulaciji in melodično-dinamičnem vzponu silno dvigne. — Št. 3. Marijina lepota — »Hvalo pojte«, mehka, zelo čuvstvena; dala je zelo cenjen baritonski solo neki poznejši skladbi za moški zbor. Spremljanje je v basu klavirsko; pa so jo seveda peli brez spremljanja; to pisano nesoglasje torej petja v cerkvi ni motilo. Skladba nikamor ne modulira, pa se vendar dobro sliši. — Št. 4. mogočna Prisega Mariji — »Eno le Mater pristrčno bom ljubil«. — Št. 5. V slavo M. majnikovi — »O Marija, Ti cvetica«. Izdal jo je Sicherl pod št. 3. Je brez modulacije, pa dominantni začetek sredine čisto modulatorično učinkuje. Št. 6. zelo čuvstvena Marija tolažnica. — IV. zvezek. Prva, nežna, melodično živahno razgibana poobhajilna — »Slavo poj, o duša verna!« — Druga, Slovo od cerkve Marijine, tudi za sklep šmarnic in božje poti — »Vse prepeva, veseljuje; zelo čuvstvena; s svojo pristrčno nežnostjo in genljivimi nasprotji v sredini je resnično že tisoč in tisoč srcem izvabila solze; še pisatelj je to mesto pisal z orošenimi očmi, pesem in petje množic si prav živo predstavljajoč. Priobčil jo je Spindler v »Ljudski pesmarici« pod št. 79. — Tretja, patetična Lepota M. D. — »O Devica, zvezd Kraljica« z nekoliko šibkejšo sredino. — Četrta, češčenje Marije — »Spet kliče nas venčani maj«. Zelo porabna in namenu primerna. — Peta je Smolejeva. Šesta, O slovesnosti Marije majnikove — »Krasen majnik« je dvo-glasno pisana, s klavirskim spremljanjem. Pa so jo vedno četvero-glasno peli brez vsakršne necerkvene primesi. Je torej tudi pel drugače kakor pisal. Melodično je močno razgibana; zlasti drugi del je silovito učinkoval.¹ — V. zvezek je posvečen božičnim. Prva: »Z višav nebeških sem poslan«. Solo ima klavirsko spremljanje, kakor pri naslednjih, ki ga pa za orgle tako ni rabil, dasi je mestoma figuriral. Priobčil jo je Sicherl v zbirki »Pastirci iz spanja« kot drugo. — Morda je Vavknova tudi št. 13. »Ko krog in krog vse mirno spi«. — Drugo: »Raduj, raduj se, človek moj!« in tretjo »Zveličar dans se je rodil« je Premrl z Sicherlom objavil v božični zbirki »Pridite molit Jezusa« pod številka 14. in 7. — Zadnja »Pred Bogom« bi se dala lepo urediti za božični čas. Neznansko lepo je zvenel Vavknov obsežni bariton v začetnem solu in pred koncem. Seveda brzina za osminko, ne vem, če je bila = 90, rajši manj, na sredi se je nekoliko pospešila — na kakih = 100, pa zopet prešla na prvotno umerjeno hitrost. — VI. zvezek. Prva,

¹ Vavken včasih precej visoko piše. Imel je v zboru sijajen sopran s čisto, jasno višino, ki je z lahkoto jemala visoki *a* in *b*. Marija Bolka, roj. Kimovec, je imela ta izredno lepi, polni, izdatni sopran. Pela je precej nad štirideset let; pa še takrat, ko je nehala, je njen glas zvenel, da bi jo vsaka dvajsetletna lahko zavidala.

zelo lepa: Češčena si Marija — »Šc preden zore zlati pas« z nežno sredino in veličastnim koncem. — Druga, poobhajilna »Tukaj, ó Gospod, ostani!« s sijajnim enoglasnim začetkom in učinkovito razgibanim basom v drugem delu. — Tretja, Slava božja — »Bitje večno« (moški zbor). — Četrta, Bolnikov dar Mariji Šmarnici — »Vse Ti cvetje zdaj prinaša«, krepka z dobrim koncem za orgle. — Peta, Zaupaj v Boga! — »Duša moja, čast prepevaj!« zelo izrazita. Živahno figurirano sredino je pel počasneje; v četrtem taktu je — če me vse ne moti — delal polsklep na dominantni. — Šesta, »Pred Bogom«, ima začetkoma lastnoročni pripis: Moderato. — VII. zvezek. Prva je božična »O slava!«, ki jo je objavil V. Čadež v zbirki »Rajske strune, zadonitel« 1929 kot št. 14. — Druga: Sveti križev pot (v molu) z lepo modulacijo v sorodni dur. — Slede štirje odpevi za lavretanske litanije: a) Prosi, Marija, oj prosi za nas; b) O prosi, le prosi, Marija, za nas!; c) O Marija, čista D'vica; d) O Marija, božja Mati. Vse imajo pisano tudi spremljanje, tretja klavirsko. Odpev d) je P. A. Hribar vzel v zbirko »Slava Brezmadežnici« 1904 pod št. 71. Grum pa vse štiri v »Odpeve pri lavretanskih litanijah« 1921 in sicer a) pod št. 34; b) pod št. 27; c) pod št. 15; d) pod št. 17. — Zadnja je nagrobnica »Grob« prirejena za moški in mešani zbor s spretno vojenimi glasovi, plemenito harmonijo, učinkovito harmonizacijo. Moški zbori, ki znajo v molu peti, bi mogli še danes z njo velik vtis doseči.

S temi izdajami pa Vavknove skladbe še niso izčrpane. Dasi so mu bremena javnega delovanja, ki mu jih je naložilo nezaslišano ljudsko zaupanje, prvotno živahno skladateljsko udejstvovanje ustavila, komponiranja popolnoma ni opustil, tako da mu je ob raznih prilikah še stekel ta in oni lepi napev na papir. Rokopisna ostalina (deloma na dvanajsternih prostih listih oziroma polah, deloma v vezanem zvezku) kaže veliko najrazličnejših skladb, ki pa imen skladateljevih izvečine nimajo pripisanih, Vavknovega nikdar. Vavken je seveda vedel, kaj je njegovo, kaj drugih skladateljev in katerih. Zato skladb v vseh primerih ni moči s popolno gotovostjo Vavknu prisoditi. Ta in ona bo glede izvora ostala dvomljiva.

Takoj na prvem teh listov je spodaj, da jo komaj opaziš, napisana zelo krepka: »Upaj, srce, v žalostil« z učinkovitimi nasprotji. Ta je po vsem odločnem značaju Vavknova. Na drugi strani istega lista je prvi »Tantum ergo« mogoče Vavknov; zadnji pa skoraj gotovo v svojem kremenitem začetnem soglasju in živahni

razgibanost v sredini.¹ — Na drugi poli je na zadnji strani božična: »O slava!« v C-duru — torej z nenavadno višino. — Tretji list ima na prvi strani okrajšano »Credo« z zelo visokim sopranskim solom, ta solo pa brez spremljanja, kar vse kaže, da je Vavknovo delo. Spremljanja zato ni napisal, ker si ga je kot izvrsten improvizator sproti »izmišljal«. Druga stran ima pod naslovom Salve Regina kot baritonski solo pesem »Blaga kraljica« ki jo ima Karlo Adamič v prvi zbirki Marijinih kot št. 3., ne da bi naznanil vir. Ali je Vavknova? Veljala je ves čas za njegovo. Adamičeva vsaj gotovo ni. — Na 5. listu je Marijina »Pridi, romar, v vrtec zali«; ta je povsem Vavknova. S črnolom sta pisana samo sopran in alt; tenor in bas sta pozneje pripisana s svinčnikom. Na posebej prilepjenem lističu je četveroglasno prirejena tako, da je začetek enoglasen. V sredi modulira v sorodni mol. Drugi del je zelo čuvstven, kar sanjavo opojen. Na drugi strani je božična »Na nebu prelepo nočoj se žari«, ki ima zbor v diskantu pisan s črnolom, v basu pa s svinčnikom. — 6. list ima Marijino »O Kraljica, rajska Dvica«, ki je po vsem Vavknova. — 7. pola ima moški zbor Dar Mariji — »S cveticami te venčamo« in šmarnični dar v slavo M. D. — »Marija, Marija, o ljubljena Mat'!« — 8. list ima dve značilni mašni pesmi: »Z neba poglej, Bog Sabaot« in »Večni Oče! glej sirote«. Prva je tu pisana za triglasen ženski zbor, za tenor in bas je puščen prazen prostor. Peli so jo v 4 oziroma 5 glasnem mešanem zboru. Zdi se mi, da sem jo tudi tako pisano videl. Druga je pisana za 4—5 glasen mešani zbor. V višino seže do a — razlog je zgoraj podan. Sredina je kar dramatična, ko se v mehke sopraneve prošnje v kratkih, silovitih sunkih zaganja zbor. — Druga stran 8. lista ima mehek Kyrie in krepko, pa okrajšano Glorijo latinske maše; odločni ritmi, lahki, pa izraziti slog kažejo na Vavkna. Kaže zlasti s svinčnikom pripisani »Qui tollis« brez spremljanja. Z Vero (Credo) na 3. listu bi tvorila prijazno okrajšano mašico, kakor so jih do cecilianstva po kmetih rabili — 11. pola ima čast M. D. — Tenor in bas pripisana s svinčnikom. In še Marijino »Ti edina«, ki ji je s svinčnikom pripisani tenor in bas prevlekla okorna tuja roka. Pesem se v sredini radostno stopnjuje.

V vezani rokopisni zbirki, ki ima pri več skladbah skladatelje označene, je gotovo njegova slovesna božična (str. 20) »Veselite se, narodil« s pestro modulacijo, presenetljivo, enoglasno v spev udar-

¹ Na 3. strani drugega lista je kot P. Rafaclov napisan slavni Mozartov zbor: In diesen heil'gen Hallen«, z besedilom: Jesu dulcis memoria. Omenjam ga zato, ker je Foerster videl na stolnem koru isto skladbo pisano z Riharjevo roko in zato menil, da si jo je Rihar prisvojil in jo zelo neprimerno porabil za cerkveno himno. Očividno je tudi Rihar smatral P. Rafaelovo delo za original in se ni zavedal, kje ima svoj vir.

jajočim Gloria in exc. Deo in v svetovne dalje izzvenevajočim koncem. Prav tako božični moški zbor »Pastirci, ne spite« (22), ki je nekaka enačica velikonočni »Dan presveti«. Dalje moški zbor »Zapoj veselo, o kristjan« (25), že omenjen v Sieherl-Premrlovi velikonočni zbirki. — In živahni mešani zbor »Gospa prečastna moja« (37). Bržkone je V. božična »Kar je že dolgo želel svet« (38) z lepim dvogovorom med enoglasnim tenorjem in basom in trigliasnim ženskim zborom. — Njegova bo tudi veličastna »Razveseli se, Kraljica« (38) in riharjanska »Današnji žarki zarje mile« (39) s končnim, modulatorično se razpletajočim dvogovorom med basom in altom, in pesem sv. Alojziju na čast »Sree v nebesa povzdignimo« (39). Za božično »Pastirci, kam hitite?« mu je besedilo nalašč zložil mladinski pesnik Fr. Krek, ki je bil tedaj v Cerkljah za kaplana. Sredina, dvoglasje soprana in alta — značilno — nima spremljanja. Zbor je zopet peteroglasen.

Morebiti je še kaj drugega iz njegove roke, morda tudi krepki, okrajšani »Te Deum« (24). — Ali se je njegova topla, prisrčna »Spomni se, Kraljica mila, da ni b'lo še slišati« ohranila, ne vem. Škoda bi bilo njenega veličastnega baritonskega samospeva, ki je nekdam tako mirno veličastno plaval nad pobožno innožico.¹

Tako bi bilo njegovih cerkvenih skladb: 42 natisnjenih v sedmih zvezkih, v rokopisni ostalini gotovo njegovih 16, skoraj gotovo njegovih še nadaljnjih 10, vseh skupaj torej s pravkar omenjeno »Spomni se« 59 oz. 69. Pa so vse z redko izjemo kar moči porabne, tako da je kritik v Novicah (1872. str. 2) po vsej pravici mogel zapisati: »Narodni duh pobožnega Slovenca veje iz teh pesem in stavljene so napevi v muziko tako lahko, da jih rabiti more vsak tudi manj izurjen organist; združil je g. Vavken prijetnost in lahkoto v eno.«

Njegove skladbe označuje jasna, izrazita, skoraj vedno krepko razgibana, navadno kar slovesna, nikdar slabotno nejasna melodioznost. Harmonije so preproste, polne, na kakem mestu pestre. Modulacija je vedno prav dobra, naravna, izvečine kakor ulita, tako da navzlic svoji preprosti jasnosti glasbeni tok čudovito poganja; navadno se harmonija koncem prvega dela prelije v dominantno, tudi v vzporedni mol. V drugem delu se preko dominantne septimne harmonije vrne v toniko, pa pred koncem napravi skoz več taktov krepko kadenco preko močno poudarjene četrte in pete stopnje v

¹ Med tiskom sem je zasledil v ostalini v Sajetovem prepisu

toniko. — Da je njegov vokalni stavek v celoti izvrsten, ni čuda, ko je pa te pesmi, dasi jih ima veliko pripisanih sprem-ljanje, večinoma vokalno pel.

Po smereh in namenu svojega cerkveno glasbenega delo-vanja je bil izrazit predhodnik cecilianstva in pozneje nje-gov sotrudnik. Res da ga je cecilianstvo v svojem prvem navalu nekako ob strani pustilo; ko je namreč začelo čistiti Avgijev hlev po naših korih in z vse hvale vredno odločnostjo iz cerkvá preganjalo nedostojno glasbo, širilo pa cerkve in službe božje vredno, dostojno, resnobno, so se njega prvo-boriteljem tudi nekatere sicer dobre skladbe, ki so pa kazale izrazit osebnost in naroden, živahen značaj, zdele sumljive, ali pa vsaj za odločno borbo proti glasbenim nedostojnostim manj sposobne. Ko se je ozračje izčistilo in je bilo po uspešno izvojevanem boju zopet mogoče vso našo, tudi starejšo cerkveno glasbeno literaturo pregledati in v soglasju s Pijevim motuproprijem mirno presoditi, so Vavkna, ki so ga sodob-niki poleg Riharja najvišje cenili in njegove skladbe najbolj peli, prav mlajši cecilianci zopet našli, vzljubili in začeli izdajati pesem za pesmijo.¹

In še besedo o Vavknu kot človeku in kristjanu. To dvoje je bilo v njem neločljivo.

O ogromnem, nezaslišanem ugledu in nekakem svetem strahu smo že izpočetka govorili. Njegov značaj je bil ču-dovito umerjen, v vsem uravnovešen. V vsem chilnem, raz-ličnem delu, ki ga je — bi rekel — zagrinjalo, je kazal tak mir, tak pokoj, brez vsakršne hitrice ali beganja od enega posla do drugega, kakor da posla sploh nima. Vse, delo, be-seda, kretnja je bilo tako dobro premišljeno in tehtno pre-udarjeno in urejeno, kakor da je iz granita izrezano. Že postava in ponaša sama pozornost in spoštovanje vzbujajoča,

¹ Pa v tem zadnja beseda še ni izrečena, tudi zadnja pesem še ni izdana. Upam, da mi bo v doglednem času iz Vavkнове osta-line moči prirediti obsežno, zelo uporabno, krasno zbirko najrazlič-nejših cerkvenih skladb, da po naših korih zopet zažive in srca za Boga razvnejo in Vavkna kot skladatelja v vsej veličini po-kažejo.

beseda moška, zastavna, klena: nobene preveč, nobene premalo, vsaka odtehtana, preudarna — kakor dogma, neizpodbitna resnica. Ko je po vasi šel proti šoli, cerkvi, ne vem, če so Izraelci Mozesa, ki je s tablama božjih zapovedi mednje prišel, s spoštljivejšim strahom gledati kakor Cerkljanje Vavkna. Bil je namreč človek, ki na njem nisi opazil človeške slabosti, po ljudski zavesti ni imel človeških napak. Nikoli ga nisi videl nevoljnega, nikoli ni izpregovoril preostre besede, da bi bila šla dalje, kakor bi smela, nikoli, niti v šoli se ni spozabil, da bi se razjezil, nikoli ga o bližnjem, pa naj je bil kdorkoli, nisi slišal reči slabe besede.

S tem pa nočem reči, da je k vsemu molčal. Nasprotno! On je vsakomur, če je bilo potrebno, čisto mirno povedal svoje mnenje. Le da je izpregovoril besedo opomina v čudno resnobnem miru, ki je siloviteje učinkoval ko najbolj jara besnost. Učinkovala je beseda zato, ker je tako v živo zadela, ker ji nihče ni mogel očitati, da je pretirana, kaj šele, da je krivična! — Zato je pri ljudstvu veljal za nekako živo javno vest. Kdor je imel kaj na vesti, tako so ljudje govorili, mu ni kazalo pred oči hoditi. Saj je bil prijazen, vljuden, kar skromen, toda kot učitelj in vzgojitelj, župan in prijatelj je vsakomur odkrito, možato, s kratko besedo, rahlim namigom — ali pa tudi samo z globokim, prodirnim pogledom, ki je še bolj v živo zadel kakor beseda, povedal, kar mu je šlo. In pod težo te, navidez včasih komaj zaznavne opozoritve, je vsakdo nehote v »dve gube zlezel«, kakor je tedaj plastična ljudska govornica to označala. In je kar čudno, da mu nihče ni zameril, se nihče nad opominom jezil, marveč ga vsakdo vdano, pogosto kar hvaležno sprejel, ker se je zavedal, da je upravičen, zlasti pa, ker je čutil, da z opominom Vavken ni namerjal zaničevati, poniževati, marveč je bolečo besedo izrekel zato, ker bi človeka rad takega videl, kakor bi moral biti.

Bil je dobrodelen. Zelo je skrbel, da so ubogi šolarji vsako leto na zimo dobili čevlje in druge kose obleke. Ubog čevljar v leseni bajti za »Suhim grabnom« je imel s tem mnogo opravka, čeprav morda ne prav tako mnogo zaslužka.

Dijakom je bil dober oče in pokrovitelj.¹ Njegova hiša nam je bila kakor domača.

Vsa ta velika duševna veličina, plemenitost, poštenost in zgledna možatost je koreninila v globokem verskem prepričanju. Svoje vere ni razkazoval, ampak iz nje živel. Pa je tudi ni skrival, marveč svoje verske dolžnosti mirno, naravno povsod in vselej vršil, kakor da so izliv njegovih notranjih, srčnih potreb. Bila je izrazita moška pobožnost, ob najrazličnejših prilikah preizkušena. Kako je n. pr. znal na koro ohraniti red, kjer si pevci in organist tako radi dovolijo marsikaj, kar božji hiši ni primerno. Nikdar razgovora; kakor kip iz bronu je sedel tam na svojem organistovskem sedežu, da se ni ganil, pazno poslušajoč sijajno, pristrčno besedo župnika Golobiča;² pa se seveda ni ganil tudi noben pevec, marveč enako zbrano poslušal. In če je bilo treba na kaj opozoriti, je to rajši storil s kretnjo, pokazal s kazalcem, s pečatnim prstanom okrašenim, kakor z besedo.

Bil je v župniji prvi javni častivec Jezusovega Srca. Ko je sezidal sebi sedanjo ponosno »*novo Andrejevo hišo*«, je takoj ob njej postavil tudi lépo, ljubko kapelico in v njo postavil soho Jezusovega Srca.

Pero bi za sklep rado zapisalo: Tak je bil Vavken. Pa pamet in srce ugovarjata: Veliko večji, boljši, plemenitejši je bil, kakor bi ga moglo najbolj spretno pero opisati. — More-

¹ Dve leti, ko sem hodil namesto v Zalog v šolo v Cerklje, sem n. pr. opoldne dobival »pri Andreju« hrano in stanovanje v »stari hiši«. In kolikrat sem bil pri njegovi mizi gost pozneje v dijaških letih, sam Bog ve in uaj povrne. Sam ne morem, razen če kaj velja hvaležen, neizbrisen spomin na veliko dobrotno plemenitost.

² Po sijajnem misijonu so Golobiča ljudje takole ocenili: »Res so misijonarji lépo pridigali; najlepše znajo pa le še naš župnik; ni ga jim para.« S tem darovitim in enako plemenitim možem je Vavkna vezalo iskreno prijateljstvo. Sličil je Vavknu ali pa Vavken njemu po modrosti in moški preudarnosti. Užival je enak ugled in spoštovanje. Na dijaštvo je imel največji vpliv; vsakdo se je bal s svojim vedenjem ga užaliti. V neskaljenem soglasju sta delala za dušni in telesni blagor obširne župnije in občine.

biti se bo pa iz tega poskusa vsaj to razvidelo, da ga Cerklje niso imele pred njim in ga ne bodo imele za njim — ker sploh ni mogoče več — moža tako vsestransko vzornega in delavnega, kakor je bil Vavken. Ko gre človek v pokoj, navadno s svojega službenega stališča zdrkne v brezpomemben nič. Vavken je ostal, kar je bil. Njegovi izredni, mogočni osebnosti se ni bilo treba v službeni plašč ogrinjati; njegova notranja veljava in zunanje delo, ki sta mu brezprimerni ugled priborila, sta mu ugled v enakem sijaju tudi po upokojitvi ohranila.

Prav ima torej Levičnik, ki je ob njegovi smrti zapisal, da je bil Vavken mož, »na katerega sme *slovensko učiteljstvo ponosno biti dotlej, dokler bo trajal njegov spomin.*«¹

Prav je tudi imel pisatelj pričujočega spisa, ko je ob njegovi smrti zapisal: Pač si je postavil lep spominik v človeških srcih; še pozni rodovi se ga bodo spominjali in želeli pokoja njegovi blagi duši; postavil si je nerazrušljiv spominik s svojimi napevi. Ko bo kameniti spominik z njegovega groba že izginil, se bodo njegove pesmi na čast Bogu in nebeški Kraljici po slovenski zemlji še vedno razlegale.«²

Literatura: Glasi gorenški, postavil A. V., učenik. Kamnotis Egerjev v Ljubljani. 1861. — Glasi gorenški. Drugi zvezek. Postavil in založil A. V., učenik v Cerkljah. V Ljubljani. Natisnil Jožef Rudolf Milic. (1863.)

Pesmi z napevi za cerkev in šolo. Izdal A. V., uč. v C. na Gorenškem. V Lj. Giontini. 1864.

Napevi cerkvenih pesem, nabral A. V., učenik v C. Založil J. Giontini v Lj. Natisnila Egerjeva kamnotiskarnica v Lj. (I. zv. 1864.) — Napevi cerkvenih pesem, nabral in za petje postavil A. V. uč. v C. II. III. IV. V. zv. Založil A. V. n. v C. Natisnila Egerjeva kamnotiskarnica v Lj. (1871 in 1874); VI. VII. zv. (1874).

Učiteljski tovariš 1862. str. 15, 80, 287 sl, 236 sl. — 1863. str. 284, 384. — 1866. str. 357. — 1872. str. 14, 111. — 1888. str. 270. — 1898 str. 132. — Novice 1861. str. 151. — 1862. str. 21. — 1872. str. 2.

¹ Uč. tov. 1898, str. 132. Levičnik je bil nadučitelj v železnikih. Svoje skladbe je Vavknu pošiljal v pregled in navadno tudi v harmonizacijo. Zelo znana je njegova »Večerja zadnja«.

² Cerkv. gl. 1898, str. 55.

Rakuša: Slovensko petje v preteklih dobah. 1890. str. 169.
 I. Lavrenčič: Zgodovina cerkljanske fare, 1890. str. 124 sl.
 Cerkvni glasbenik 1882. str. 86. — 1883. str. 77 sl. —
 1884. str. 92. — 1885. str. 21, 51, 71, 79. — 1898. str. 51—55.
 Ponatisi: P. A. Hribar: *Slava Brezmadežni*. 1904. št. 71, 83.
 Hribar-Premrl: *Slava Brezin*. II. 1911. št. 67. — Premrl: *Cerkvena pesmarica za mladino*. 1916. št. 38. — Premrl: *Cerkvena ljudska pesmarica* 1928. št. 61, 72. — Sicherl-Premrl: *Pridite molit Jezusa*. 1922. št. 6, 7, 14. — Sicherl-Premrl: *15 velikonočnih pesmi*. 1923. št. 3, 4. — Spindler: *Ljudska pesmarica*. 1905. št. 79. — Sicherl: *Pastirci iz spanja*. 1927. št. 2. — Sicherl: *25 Marijinih pesmi*. 1911. št. 3, 4, 10. — I. Lavtižar: *Spomini*, str. 56 sl.

Ivan Železnikar.

(1839—1892.)

Slovenska žurnalistika, ki se je tekom nekaterih desetletij razvila tako lepo, da jo lahko primerjamo košatemu gozdu, si je stekla za kulturni in politični napredek naroda nevenljivih zaslug, a med možmi, kateri so k temu uspehu pripomogli, med prvimi slovenskimi novinarji, gre odlično mesto tudi pokojnemu Ivanu Železnikarju.

V Stiški vasi, ležeči 800 metrov visoko v cerkljanskem gorovju, je usoda dne 28. decembra 1839 kmetški materi poklonila rajnega Železnikarja. Svojo mladost je Železnikar preživel na kraških tleh, v Ospu v Istri, kjer je bil njegov stric Ivan Železnikar takrat župnik. V ljudsko šolo je Železnikar hodil nekaj časa v Kopru, a že l. 1850. ga je stric poslal v ljubljansko gimnazijo, kjer je dovršil študije in z dobrim uspehom prebil maturo l. 1858. Izmed tedanjih sošolcev omenimo le dva: cesarskega svetnika Ivana Murnika in profesorja Toma Zupana.

Po maturi je Železnikar namerjal oditi na Dunaj učiti se pravoslovja, a ker ni imel potrebnih pripomočkov — podpornik in stric Ivan Železnikar mu je bil umrl že l. 1852. kot dekan v Dolini — je moral to misel začasno opustiti in prevzeti mesto domačega učitelja v rodbini ljubljanskega veletržca Zeschka, kjer je pa ostal samo dve leti, kajti že l. 1860. je odšel na Dunaj in se vpisal na juridično fakulteto. Kakor

sploh slovenskim dijakom, tako ali še slabše se je godilo tudi Železnikarju na Dunaju. Podpore ni imel, zaslužka le malo in baš to je bil glavni vzrok, da je l. 1863. ostavil Dunaj in,

vrnivši se v domovino, vstopil kot notarski kandidat v pisarno notarja Rateya v Slovenski Bistrici.

V tem prijaznem štajerskem mestecu je preživel Železnikar najlepše dni svojega življenja, in še pozneje, ko je živel v Ljubljani kot urednik »Slovenskega Naroda«, se je pogostoma spominjal tistih časov.

Ko sta Jurčič in Tomšič urejala v Mariboru novi list »Slovenski Narod«, se je preselil tudi Železnikar tja in po Tomšičevi smrti prevzel uredništvo. Že tedaj je Železnikar pokazal izredno svojo nadarjenost za žurnalistiko, zlasti pa za perečo polemiko; ker se pa

lastniki »Slovenskega Naroda« niso strinjali z njegovo rezko, proti štajerskim nemškim konservativcem naperjeno pisavo, je Železnikar izstopil iz uredništva in odšel v Ljubljano za inspektorja in organizatorja k banki »Sloveniji«. Ker mu ta služba ni ugajala, se je odpovedal prostovoljno in se vrnil na Štajersko. Služboval

Ivan Železnikar.

je nekaj časa kot občinski tajnik v Sevnici, odkoder se je vrnil zopet k Rateyu v Slovensko Bistrico, kjer je ostal do l. 1881. Po Jurčičevi smrti je prevzel uredništvo »Slovenskega Naroda« ter vodil list do svoje smrti.

Oženjen je bil železnikar dvakrat. Prvič se je oženil l. 1875. v Slovenski Bistrici s Pavlino Schönovo, ki je umrla v Ljubljani l. 1884., drugič pa l. 1887. Ostavil je vdovo in iz prvega zakona troje, iz drugega pa dvoje nepreskrbljenih otrok.

Prvi znaki težke in dolgotrajne bolezni, katera je končno železnikarja ugonobila, so se javili že spomladi; poleti je moral oditi na dopust, a ko se je približala jesen, je ostal doma. Vzlic mučni bolezni in neprestanim operacijam je še vedno pisal za list in še na starega leta dan spisal s tresočo roko listek »Mrtveci leta 1891«. Tekom nekaterih mesecev je železnikar prestal devetnajst operacij, a nikdar ni tožil, sploh pa je skoro do zadnjega hipa veroval, da se mu bo kmalu obrnilo na bolje, do zadnjega dne je čital novine in se živo zanimal za vse dogodke, politične in literarne.

Železnikar se je že na gimnaziji resno bavil z učenjem slovanskih jezikov in literatur in že kot dijak začel svojo književno delavnost. V Bleiweisovih »Novicah« je priobčil od 1858. do 1860. leta več manjših sestavkov in tedaj tudi preložil slovečo Riegrovo pesem »Kovaška«. Ko se je začelo l. 1860. v Ljubljani razvijati narodno življenje, je bil železnikar živahen in neutrujen sodelavec. Pozneje, službujoč na Štajerskem, je marljivo dopisoval Einspielerjevemu »Slovincu«, ki je izhajal od 1865. do 1867. leta, po dvakrat na teden v Celovcu; bil je vrl sotrudnik Prelogovemu »Slovenskemu Gospodarju« in pisal tudi v Janežičev »Glasnik«, kjer je priobčil precej narodnega blaga. Dober prijatelj je bil zlasti Antonu Tomšiču in Josipu Jurčiču, ki sta se nastanila l. 1868. v Mariboru, kjer sta urejevala novoosnovani »Slovenski Narod«. Sploh je bil železnikar jako duhovit in priljubljen družabnik in lep mlad mož, ki se je rad pobahal s svojo veliko telesno močjo.

Leta 1872. je ustanovil humoristični list »Škrat«, ki je pa kmalu ponehal navzlic temu, da je bil vreden naslednik Levstikovemu »Pavlihi«. Znova je Železnikar »Škrata« obudil l. 1883. in ga pozneje prekrstil v »Brusa«.

Literarna delavnost Železnikarjeva je bila jako velika. Pisal je razen nebrojnih političnih člankov tudi jako mnogo listkov in vrh tega še urejal in večinoma tudi sam spisal svoje humoristične liste.

Listkar in sploh humorist je bil Železnikar izboren. Kar je pisal, je bilo dovtipno, živo in aktualno. Posebno zanimivi in dovtipni so tisti v »Slovenskem Narodu« (1881, 1882, 1883, 1884) natisnjeni listki, v katerih je popisal mnogo črtic iz svojega javnega življenja, a tudi njegove s perečim sarkazmom pisane članke, katere je objavljajal pod raznimi napisi, zadnja leta kot »Nedeljska pisma«, so občinstvu izredno prijala. L. 1888. je uredil Železnikar izbrane spise svojega prijatelja dr. Valentina Zarnika. »Narodna tiskarna« je izdala prvi zvezek teh spisov, kjer je tudi natisnjen Zarnikov životopis, ki ga je spisal Železnikar. Tisto leto je spisal tudi za »Ljubljanski Zvon« izredno lep, uprav klasičen članek »Osapska dolina«, a l. 1889. je izdal obče znano in priljubljeno knjigo: »Nova Pesmarica«. Zbirka najbolj znanih slovenskih, hrvaških, bolgarskih, čeških in ruskih pesmi.

Malo je bilo ljudi, ki bi bili našo leposlovno in znanstveno literaturo bolje poznali kakor on. Vsako knjigo, ki je prišla na svetlo je pazno in kritično prebral in ob straneh napisal mnogo duhovitih opazk. Imel je jako fin, estetično izobražen okus in poznal tudi natanko druge moderne književnosti. Dokaz temu so nekatere v »Slov. Narodu« natisnjene ocene literarnih del. — Njegov slog je bil povsem novinarski, rezek, pereč a blagoglasen in vzorno pravilen. Umel je — in to je jako redek dar — z eno edino besedo karakterizirati kako stvar in ta beseda je bila navadno drastična in sarkastična, kar mu je nakopalo mnogo neprijateljev.

Pokojni Železnikar je bil vse svoje življenje odločen in navdušen Slovan, sicer pa možat, samozavesten in precej trnoglav. Klanjati se ni znal in svojemu prepričanju se ni

izneveril nikdar. Kar je smatral za dobro in koristno našemu narodu, to je zagovarjal vztrajno in dosledno; kdor pa je nasprotoval narodnemu programu, kdor se je izneveril svojemu prepričanju iz neplemenitih razlogov ter krenil raz pravi pot, tega je Železnikar skoro bi rekel osebno mrzil in ga pobijal z neizprosno brezobzirnostjo.

Železnikar je bil vedno samo novinar, po literarni slavi ni hrepenel. Kar je storil kot človek in novinar, storil je iz blagega namena, koristiti ljubljenu narodu slovenskemu, in zato je zaslužil, da mu ohranimo časten spomin.

M. M.

»Slovenski Narod« z dne 10. febr. 1892 objavil kot podlistek: M. M. (Miroslav Malovrh).

Josip Lapajne:

Ivan Franke.

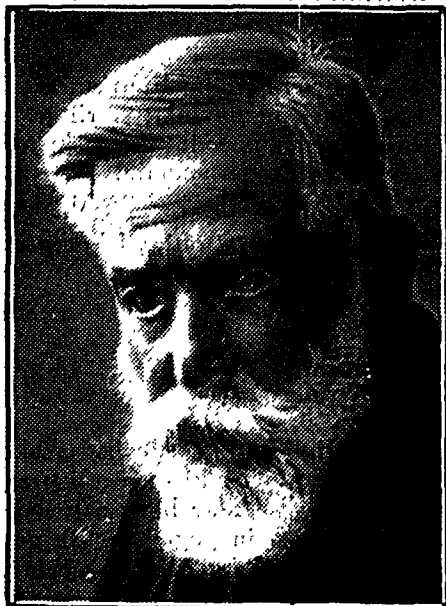
(1841—1927.)

Pred kakimi 80 leti so popravljali notranjost cerkljanske cerkve. V ta namen so zgradili visoke odre, ki so segali prav do stropa. Otroci, stakljivi kakor so vsekdar bili, so seveda morali pokazati tudi tu svojo spretnost in pogum in jih naravno niso pogrešali niti na odrih, visokih do 16 metrov. Zdajci izginejo malemu dečku tla pod nogami, da se znajde v odprtini, skozi katero je bil luster pritrjen k stropu. Z bliskovito prisotnostjo duha se otrok zagradi za vrv in se po nji spelje na trdi cerkveni tlak. Ves preplašen zbeži domov (sedanja Kernova hiša), zarije se v seno in se predrami šele čez tri dni.

In ta otrok je dokončal 86 let starosti ter se cerkljanski cerkvi za čudežno rešitev oddolžil s tem, da ji je naslikal sv. Mihaela (1864) in sv. Križev pot.

Kaj bi naša domovina izgubila, če bi usoda nadebudnega otroka pogubila, nam spričujejo mnogobrojni spisi o njem — profesorju Ivanu Frankeju. Rojen 16. maja 1841 v Poljanski dolini, se je v zgodnji mladosti preselil v Cerklje, kjer je

oče (dacar, rodom Čeh) vzel v najem bivšo Okornovo, sedaj Kernovo gostilno. Mati Marija se je kot vdova l. 1858. poročila s hišnim lastnikom Valentinom Okornom. Po njegovi smrti je podedovala

Ivan Franke.

poslopje h. št. 14, ki ga je l. 1886. prodala Lovrencu Kozini, ta pa leta 1887. trgovcu Matevžu Kernu, syaku ministra Hribarja.

Prvo izobrazbo je malemu Ivanu nudila cerkljanska šola, ki jo je tedaj vodil učitelj Trček, nato je bil nekaj časa v osnovni šoli v Kranju. Gimnazijo je dovršil l. 1862. in vstopil po maturi na materino željo v semenišče, ki ga je že po enem letu zapustil. Po dovršenih studijah na dunajski in beneški slikarski akademiji je potoval po Kitajskem. Ob vrnitvi ga je vlada namestila l. 1878. za profesorja risanja na kranjski gimnaziji.

Leta 1889. se je preselil v Ljubljano, kjer je poučeval na obrtni šoli, gimnaziji in nekaj let na učiteljsku. Leta 1908. so ga upokojili, l. 1927. pa je v Ljubljani legel k večnemu počitku po uspehopolni in trudoljubivi življenjski borbi.

Profesorja Frankeja tisočera umetniška, največ nabožna dela so bila obče priznana in bodo pridobila zgodovinsko veljavo šele z bodočnostjo. Njegove najlepše slike krase božje hrame v Cerkljah, Zg. Brniku (Sv. Janez Krstnik, sli-

kal l. 1867.), v Predosljih (Sv. Trojica), v Dednem dolu, v ljubljanski frančiškanski cerkvi, v Ribnici in v Trnovem pri Il. Bistrici.

Za cerkljanski šolski prapor je l. 1867. naslikal sv. Alojzija in angela varuha. Žal, da je zastavo zob časa tako razjedel, da jo moramo zameniti z novo. Nadučitelju Andreju Vavknu je naslikal njegov portret (1867), sv. Andreja, sv. Cecilijo in Benecanko, sv. Alojzija, kopijo Madone de la Sedia, kar svedoči, da je bil s Cerkljani v stalnem stiku.

Profesor Franke se je bavil poleg svojega poklica z raziskavanjem zgodovinskih spomenikov in pisal tozadevne razprave v Zori l. 1872., Ljubljanskem Zvonu l. 1895. in Domu in Svetu l. 1910.

Izredne zasluge si je poleg vsega drugega pridobil tudi kot ribarski izvedenec. Že v Kranju si je priredil ribje vališče in je v stroki še bolj napredoval, ko je prevzel upravo vališča na Studencu pri Ljubljani. Spisal je knjigo o »ribogojstvu«, mnogo znanstvenih razprav pa je objavil v Lovcu (1910) in v raznih nemških gospodarskih listih; vsled tega je zaslovel kot svetovni ribarski strokovnjak.

Zanimiv je njegov spis o potovanju po Kitajskem v Slov. Narodu z l. 1876. in roman v Ljublj. Zvonu (1887) pod naslovom Postillon d' amour. (Pseud. »Savec«.)

Mladiška leta so ostala staremu možu v tako živem spominu, da se ni mogel odtujiti veličastvu divnih gorenjskih planin.

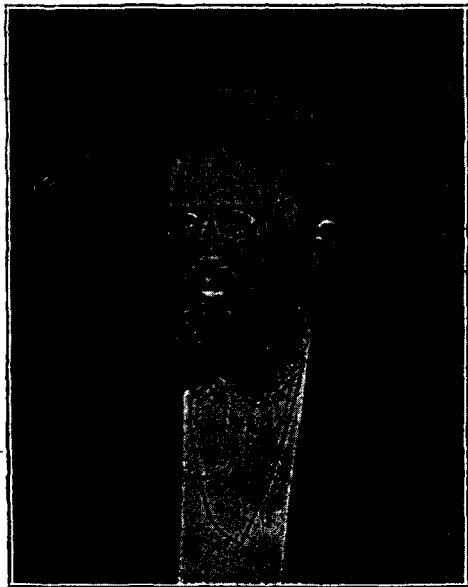
Do zadnjega trenutka svojih poznih let je pohiteval gori pod planine in iskal v njih neizčrpni prirodnih zakladov, ki jih je s toliko iskrenostjo polagal s slikarske palete na mrtvo platno, da so pod njegovim čopičem oživele domalega v naravni krasoti.

Ljube so ti bile planine, dragi Franke, ljub si nam ti, ki si jih ljubil in svetu razkrival njih krasoto!

Josip Lapajne:

Jakob Bedenek.

(1850—1916.)

Jakob Bedenek.

K Bedeneku v Smartno se je primožila visoka ženska z dolgimi, neokretnimi rokami. Bila je jako resna, a pri tem zelo šegava. Sovaščanom je rada kazala svoje roke, češ, da so kaj gosposke in lepe, ker je v mladosti tako pošteno živela.

Ko ji je mož umrl, ni hotela k pogrebu, češ, da si nista bila prav nič v sorodstvu. Preden so ga pa zagrebli, je prihitela k pogrebem, milo jih proseč, da bi pogledali, če ni bilo truplo še gorko, preden so ga dejali v krsto.

Ta čudna ženska je poslala l. 1856. v cerkljansko šolo svojega otroka Jakoba Bedenka, ki ga šolske knjige navajajo kot prvega odlikovanca.

Po nasvetu g. Vavkna so marljivega dečka poslali v gimnazijo, najprej v Ljubljano in pozneje v Novo mesto.

Ko je dovršil VI. razred, so ga poklicali v vojno službo. Po treh letih je prevzel začasno službo domačega učitelja. Od l. 1875. do l. 1878. je bil zaposlen kot zemljemerec v Ljubljani in Budčevicah. Ob ponesrečeni vstaji bosanske raje, je dobil slovenski polk nalog, da zasede Bosno. Med kranjskimi

Janezi je bil tudi naš Jakob Bedenek, ki se mu je oudotno prebivalstvo tako zamililo, da je ostal nekaj let med južnimi brati, zaposlen kot zasebni zemljemerec v Srbiji, na Hrvatskem in v Dalmaciji. Ta posel mu ni nudil duševnega poleta, zato si je l. 1883. prebral svoj poklic in vstopil k ljubljanski Katoliški tiskarni kot korektor. Ker pa mu je tujina obetala boljših ugodnosti, je odšel v isti lastnosti l. 1887. k Styriji v Gradcu, l. 1888. pa k državni tiskarni na Dunaj.

Pokojni Bedenek je po materi podedoval ono prirojeno gorenjsko, resno šegavost, ki ga je priklepala k vsaki družbi. Brez njega ni bilo v nji ne življenja, ne veselja. Najbolj se je odlikoval v »cerkljanskem štabu«, ki mu je bil nepogrešljiv član. Za štab, ki so mu pripadali vsi odlični Cerkljani (župnik Golobič, Andrej Vavken, Davorin Jenko, dr. Globočnik, Bedenek, Koder, gg. kaplani, učitelji in dijaki iz Cerkelj, Šenčurja, Šenturške gore), je sestavil posebna kegljaška pravila v vezani besedi, polni humorja. Statute je odel v mično diplomu, ki jo je narisal sam.

Iz »cerkljanskega štaba« je izšlo po slovenski zemlji »cerkljansko« trkanje s kozarci ob mizo. Tega so morali biti vajeni, ker pravi Bedenek ob sklepu svojih statotov:

Ko sneg se na zemljo utrujeno vleže,
Kegljišče cerkljansko samotno stoji,
Fortuni (sreči) in Bahusu (bog gostij) v sobi
»štab« streže,

Prijetno sedi se — če peč ne — kadi.

Ženskega spola ni nič kaj čislal, kakor je razvideti iz njegovih pesmi v Zori iz l. 1876. Mali odlomek iz romana »Merjevec« pod naslovom »O malem Šmarnu« pričuje, da mu je bila tudi v trenutkih notranjega razpoloženja domovina nad vse. Krasna je in dovolj bogata.

S kolikšno ljubeznijo se je v tujini spominjal svojega rodnega kraja, spričuje njegov ponarodeli cerkljanski slavošpev:

»Karkoli fara ima gorenjska stran,
najlepši je fare cerkljanske stan!«

Ko mu je doma vsa družina izumrla, je hišo prodal. Ker je poleg tega usoda »cerkljanski štab« deloma razgnala na vse vetrove, deloma pa so člani tudi pomrli, zato se po upokojitvi l. 1911. ni vrnil v domovino, temveč je živel nekaj časa v mestu upokojencev, nemškem Gradcu in l. 1916. v dnevih strahote tujini (na Dunaju) izročil svoje truplo, ne da bi čakal vstajenja svoje domovine.

Iz prof. Pirnatovega spisa dodajamo:

Za Dramatično društvo v Ljubljani je prav dobro prevedel Karla Morse-ja narodno igro s petjem v petih dejanjih »S' Nullerl« in ji dal v prevodu naslov »Revček Andrejček«. V Bedenkovi prestavi je šla ta priljubljena igra po enkrat ali po večkrat po vseh slovenskih mestnih in podeželskih odrih. (Slovenska Talija, 57. l. 1891.)

Med rökopisi pa je ostal prevod igre »Gosi in goske«. Bedenek je spisal l. 1891. zgodovinski roman »Od pluga do krone« (str. 270, izdal Kleinmayr-Bamberg). Snov romana tvori življenje in delovanje slavnega našega rojaka Jurija Vega, ki se je po svoji učenosti in hrabrosti od kmečkega fanta povzpел v barona in viteza Marije Terezije.

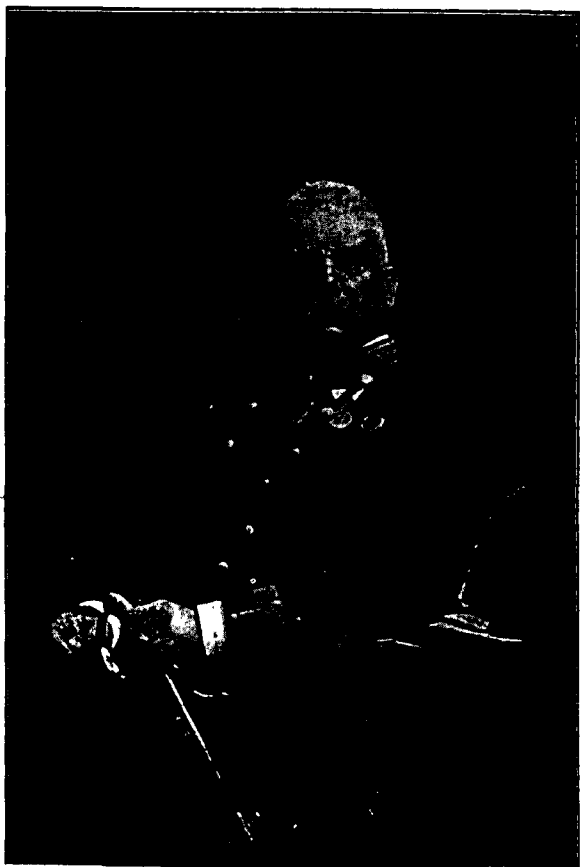
Makso Pirnat:

Pisatelj Anton Koder.

(* 21. maja 1851 v Radomljah pri Kamniku, † 1918 v Ljubljani.)

Anton Koder se je rodil 21. maja 1851 v prijaznih Radomljah pri Kamniški Bistrici. Ni bil še šest let star, ko se je s starši preselil na Poženik, ter ondi preživel pomlad svojega življenja. V ljudsko šolo je hodil pri o. frančiškanih v Kamniku, tri razrede normalke in gimnazijo pa je dovršil v Ljubljani. Odslužil je enoletni rok pri vojakih kot prostovoljec. Nato je vstopil v službo pri pošti v Ljubljani; l. 1874. je bil premeščen v Franzensfeste na Tirolskem, kmalu nato v Alo ob Gardskem jezeru in naposled v Inomost. Zadnje dneve je preživel v Ljubljani, kjer je umrl l. 1918., pokopan

Anton Koder.

† 21. svečana 1918 v Ljubljani,
pokopan v Cerkljah.

Nekrolog J. Š-r. v »Ljubljanskem Zvonu« l. 1918., str. 443.

pa je bil na lastno željo v ljubljenih Cerkljah; nagrobni spominik ima vklesan tale napis:

Počivam naj v slovenski zemlji,
ki sem jo tako neizmerno ljubil.

Že kot šestošolec je pričel pisati v list »Učit. Tovariš« in v »Novice«. Pozneje se je pridružil sotrudnikom Trstenjakove »Zore«, ki je prinesla mnogo njegovih pesmi; iz Ale je dopisoval Pajkovi »Zori«; v Inomostu pa je pridno pisal za Stritarjev Zvon, nato za Ljubljanski Zvon in zlasti za Kres.

Predmet njegovim pripovednim spisom so zanimivi značaji iz kmetskega življenja. Lotil se je tudi večjih del. Povest »Luteranci« se vrši v drugi polovici 16. stol. in ima za snov burno življenje predikanta Knafla; povesti »Kmetški triumvirat« je zajeta iz dobe kmetskega upora l. 1573. — Krajčeva »Narodna biblioteka« v Novem mestu je prinesla Kodrovo povest »V Gorskem zakotju«. Njegova povest »Marjetica« nam riše žalostno zgodbo kmetskega ubožnega dekleta, ki ga zasnubi bogat kmetški sin; oče se upira sinovi nakani, mati skuša zravnati nasprotje, in ko se ji to posreči, Marjetica zboli, leže in umrje. Knjiga je bila dvakrat ponatisnjena. V Kresu iz l. 1881. je objavil zanimivo črtico na Viženčah. V deželnem gledališču se nahaja njegov rokopis »Pavlina«, žaloigra v petih dejanjih.

Za list »Slovenski Narod« je Koder pod imenom Liborius napisal nad 200 člankov, v katerih razpravlja o raznih aktualnih vprašanjih (»Sedanost in prihodnost slovenskega kmeta«, »Slovensko razumništvo«, »Narodni dom«, »Novo leto«, tu poudarja, da nas more rešiti samo živa delavnost in pravo rodoljubje.

Koder je bil rodoljub v najčistejšem pomenu te besede. Za svoje narodno prepričanje je moral mnogo trpeti in skoro ves svoj službeni čas preživeti v tujini med Nemci.

Jos. Lapajne:

A. Kodru!

Pokojni g. ravnatelj A. Koder je preživel kot žrtev svojega narodnega prepričanja in literarnega udejstvovanja dobršen del svojega življenja v tujini, ki ga pa ni mogla niti gmotno, niti v nacionalnem oziru oškodovati. Ostal je zvest sin svojega naroda, četudi v družini nikdar ni čul slovenske besede. Pokojna soproga Ivanka je bila ljudomila, prijazna, zelo prikupljiva ženica, trda Nemka, ki je moža oboževala ravno radi tega, ker je v njem opazala toliko domovinskega hrepenenja, toliko ljubezni do tako neznatnega narodiča, ki ga svet niti poznal ni. Ob vsakem dopustu sta prihitela v Cerklje, kjer so se rojaki-veljaki zbirali od vseh vetrov ter se v cerkljanskem štabu podkrepljevali in navduševali za narodno in literarno delo. Ti sestanki so domovini donašali obilnih potrebnih sadov. Koder je bil varčen in skrben gospodar ter ni po nepotrebnem trošil denarja. Zato je ob smrti zapustil znatno premoženje, ki je bilo večinoma namenjeno cerkljanskim in poženskim domačinom, le žal, da je denar deloma zapadel pod težo avstrijskega vojnega posojila.

Glasom zapuščinske razprave z dne 19. februarja 1919 je določil, da se po smrti glavnih dedičev — žene in brata, — ki sta že oba umrla, razdeli glavnica po sledečem redu:

Za dijaško omizje v Ljubljani	30.000 K
Za ubožnico v Poženu	40.000 „
Za cerkev v Poženu	75.000 „
Za križev pot v Poženu	5.000 „
Za vsakoletno obdaritev najstarejših Poženčanov — obresti od	5.000 „
Za vsakoletno obdaritev župnijskih ubožcev — obresti od	5.000 „

Posebej pa je določil:

Za nagrobni spominik znesek	10.000 „
Za vzdrževanje groba in spominika	2.000 „
Mohorjevi družbi za izdajo njegovih del	20.000 „
uredniku	5.000 „
Za svete maše v župni cerkvi v Cerkljah	3.000 „

Premoženje se nahaja deloma v vojnem posojilu, deloma v vrednostnih papirjih. Pokojnik je dovolj jasno izrazil svojo poslednjo voljo, ki je z njo svetu priznal, da mu je bila duša tesno strnjena z domovjem njegovih mladostnih dni, ki mu je svoje telo izročil v varstvo, v večni počitek, nam v vzgled narodne požrtvovalnosti.

Josip Lapajne:

Ivan Hribar.

(*1851.)

Pred 50 leti se je naselila v Cerkljah Terezija Hribarjeva iz Križa. Najela je prostore pri Bedetu, kjer je uvedla malo trgovino. Večkrat jo je obiskal njen brat, tedanji ravnatelj ljubljanske Banke Slavije, Ivan Hribar, ki se mu je cerkljanska vasica tako priljubila, da je l. 1886. kupil tedanjo Lukeževo hišo, na kateri je bila poročena Franciška Borštnikova, sestra gledališkega umetnika. Poslopje je takoj prezidal v domačem slogu po načrtih g. inž. Hraskega.

Nakupil je znaten del sosednjih zemljišč in jih ogradil z močnim zidom. Ves prostor je zasadil z najplemenitejšim drevjem in se je kot sadjar tako izkazal, da je bil na razstavi v Radovljici l. 1904. odlikovan s častno diplomom.

K Lukeževemu posestvu je pridobil nekaj njivic, ki jih je zasadil s smrekicami tako vzorno, da je gozd še danes v stalni vzgled pravičnega gozdnega gospodarstva.

Tako je postal tedaj ravnatelj Hribar tudi cerkljanski občan. Poleg obilih poslov, ki mu jih je nakladala njegova trudoljubiva narava, se je z dušo in telesom oklenil svojega novega bivališča, nudečega mu mirnega počitka.

V svoje letovišče je vabil na oddih visokošolce, pesnike (Simon Gregorčič, Anton Aškerc), pisatelje (Govekar, Bartolova, Trdina), umetnike (Strnen, Jama) in politike (prof. Bobrinski, dr. Tresić-Pavičić, Nikola Pašić, dr. Žolger), tako da so Cerklje nehote pridobile nenavaden sloves.

Za občino samo si je minister Hribar pridobil nevenljivih zaslug že s tem, da je kot deželno-zborski poslanec izposloval

gradnjo vodiške ceste, kot državnozborni poslanec pa je preskrbel za zgradbo vodovoda 80% podporo (74.000 K), tako da bi imeli občani izvršiti le nekaj tlake (20%), brez drugih gmotnih žrtev. Ker pa Cerkljani niso pravočasno uvideli potrebe vodovoda, je vlada podporo uporabila v druge svrhe, Hribar si je pa napravil vodnjak na veterni pogon.

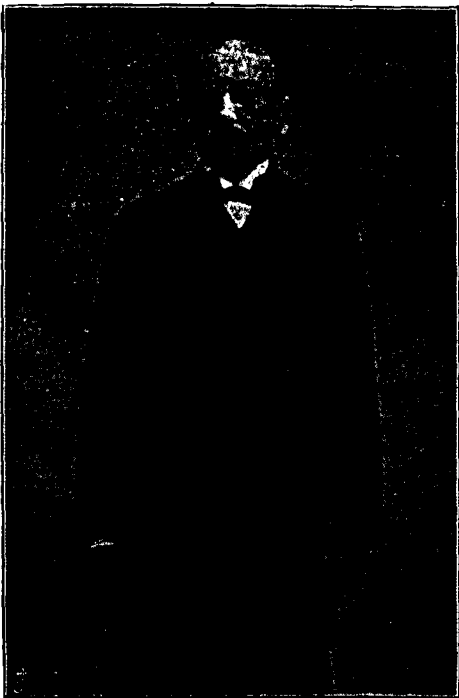
Solo je minister Hribar vse svoje življenje znatno upošteval, cenil in dvigal.

V svojih »Spominih« se bavi s svojo lastno šolsko dobo s tako toplino, kakor je nismo vajeni pri drugih veljaki, ki kaj radi pozabijo, da ni učenosti brez osnovne izobrazbe.

S toplo hvaležnostjo se spominja svojih osnovnošolskih učiteljev in gimnazijskih profesorjev, ki so mu že v zgodnji mladosti kazali pot v pravo smer, ono, nacionalno udejstvovanje.

Kot poslanec se je najodločneje zavzemal za poslovenje gimnazij, za preustrojitev učiteljskih po narodnih načelih, za ustanovitev univerze in kmetijske šole na Gorenjskem.

Nebroj je živih in mrtvih spominikov njegovega dela. Ljubljana, prenovljena iz potresnih razvalin v moderno me-

Ivan Hribar.

sto, je sad njegovega truda, njegovega županovanja. Mestnim otrokom je priredil za počitniški oddih prijetno letovišče v Sangradu pri Cerkljah, ki ga je prekrstil v Zatišje.

Kaj je storil na prosvetnem torišču, spričujejo njegova literarna dela, ki jih je započel že v mladeniški dobi, a jih stopnjeva je do moške zrelosti še ni zaključil, in to kljub visoki starosti. L. 1927. je prevel in izdal prvi, letos pa drugi zvezek mičnih La Fontainovih pravljic. V »Spominih« iz l. 1928. je domovini rešil ogromne zaklade narodne, zgodovinsko važne snovi.

Leta 1872. je v družbi s Haderlapom izdal svojo pesniško zbirko »Brotje«. Od l. 1884. do l. 1887. je izdajal leposlovni list »Slovan«, od l. 1868. dalje je stalno sodeloval pri »Slovenskem Narodu«, pozneje se je udejstvoval še pri raznih drugih listih.

Najbolj se je izkazal na narodno gospodarskem poprišču. Po njegovem nasvetu se je ustanovila Mestna hranilnica v Ljubljani, Ljubljanska kreditna banka, Vrhniška železnica in nebroj gospodarskih naprav v Ljubljani in izven nje.

V javnem življenju je bila njegova delavnost nepogrešljiva. Bil je med ustanovitelji Ciril Metodove družbe in je v njej deloval kot odbornik od l. 1886. do l. 1905. s tako vnemo, da ga je vodstvo l. 1910. imenovalo za častnega člana.

Kot član Dramatičnega društva je izposloval, da so našega rojaka Borštnika poslali na dunajski konservatorij. Vодil je razne novinarske kongrese, od l. 1882. do l. 1910. je bil član ljubljanskega občinskega sveta, od l. 1896. do l. 1910. je v Ljubljani županoval, l. 1888. je bil izvoljen v deželni, l. 1906. pa v državni zbor.

Kako smotreno je bilo njegovo narodno javno udejstvovanje, izpričuje že to, da ga je avstrijska vlada takoj ob pričetku svetovne vojne poslala v pregnanstvo, ki ga pa ni niti duševno, niti telesno oslabilo. Nasprotno! Vrnil se je čiljši kot kdaj in zavezal vsa vplivnejša mesta v jugoslovanskem javnem življenju. Izvoljen je bil v Narodni svet v Ljubljani, v Narodno veče v Zagrebu in v ustavodajno skupščino. Vlada ga je imenovala v priznanje njegovih nevenljivi-

vih zaslug za pooblaščenega ministra in poslanika v Pragi, l. 1921. pa za pokrajinskega namestnika, na kar mu je narodna skupščina priznala 50 let narodnega dela.

Letošnjo jesen (rodil se je 19. septembra 1851 v Trzinu) praznuje g. minister 80 letnico svojega rojstva, še poln svežega življenja, zmožen, da narodu in državi koristi še v marsičem.

Andrej Rapé:

Iz spominov na Andreja Kmeta, nadučitelja v Cerkljah.

Ne ženke, ne dece še nisem imel, ko sem ga spoznal.

Novo življenje se je začelo takrat zame, novo, čisto drugačno, kakor je bilo vojaško, ki sem ga živel dotlej.

Vsa neizkušenosť mladega, 23 let starega učitelja-začetnika, je navaljevala name, in takrat sem si želel najbolj vroče prijatelja, svetovalca, saj nisem imel nikogar. Tujec sem bil še v Olševku. Pa to ni bilo čudno, saj sem bival med dobrim ljudstvom, od katerega sem se pozneje poslovil tako težko, šele dober teden dni.

V šolski sobi sem sedel in pregledoval, se uvajal, stikal po tej in oni uradni knjigi, da se malo orijentiram in bil sem žalosten.

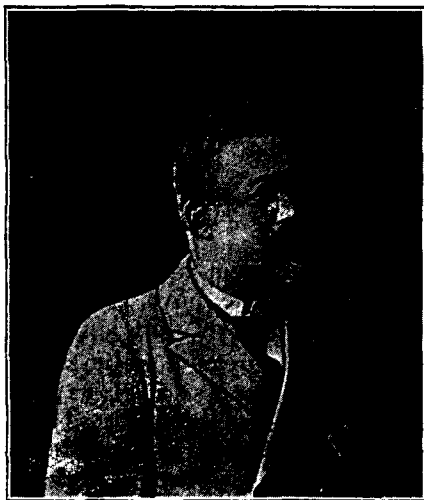
Kakor nekak zabrisan zvok, kot glas iz daljave je donelo po mojih ušesih, kot bi mi klicalo mehke spodbujajoče besede: »Ne obupaj!«

Pa so utihnile te besede in z vročim čelom sem hitel preko šolskega praga in bežal v mehko noč. Menjajoči se oblaki so tiho bežali v sanjavem poletu — tako, da so izginjale redke zvezde, pa se zopet prikazovale in se zasvetile kot dobre oči materine: »Glej, mati te gleda skozi nje, sem si dejal!« Pa so zopet izginile za drvečimi oblaki. Umiril sem se, saj bodo zasijale zvezde, saj gotovo dobim živo dušo, da mi bo olajšano.

Tak sem bil v tistih lepih letih, ko je kipela v nas vseh živa mladost, ko so živeli v nas veliki ideali. Nestrpna duša je hrepenela po nekom, ki bi se mu v prijateljstvu dala vsa.

In takrat je prišel k meni on, ki je dajal pozneje v družbi naši živi mladosti, našim idealom čar močnatosti, prišel je nadučitelj, cerkljanski, Andrej Kmet.

Saj ste ga poznali vsi Podgorci, morali ste ga poznati! Orjaška mu je bila postava, vsi Podgorci bi rekli, močan je kot medved, očetovsko dober njegov pogled, zlata, kakor kruh dobra njegova beseda, ki jo je privoščil tako rad vsakemu premožnemu in siromašnemu, otroku in starčku.

Andrej Kmet.

Prišel je prvi na obisk k mlademu, neizkušenemu učitelju-začetniku, da ga, oče podgorskih učiteljev, odvede s svojo blago, večšo roko na pot, zlato po poklicu, dasi trnjevo v življenju.

Z njegovim obiskom sem postal kakor prerojen, saj sem videl te dobre njegove očetovske oči, saj sem vedel, da se bo z njegovimi izkušenimi navodili uredilo vse, kar me je skrbelo, tako da bo prav.

Po njegovi inicijativi smo Podgorci osnovali kvartet, ki je pozneje nastopal ob raznih prilikah, posebno večkrat v Cerkljah in priredil tudi koncert v Kranju. Sodelovali so takrat: Rus Vilibald, Rape Andrej, Lapajne Josip in Kmet Andrej. Lepe čase smo živeli ob tem petju, saj smo si bili svesti, da s tem zanašamo v podgorski svet (Cerklje, Vele-

sovo, Olševček, Preddvor) mnogo zmisla za lepo petje. Pokojni Andrej je pritiskal tako fundamentalni bas, da so imeli drugi glasovi naravnost sijajno podlago. Njegova »V globoki kleti tu sedim«, ki jo je intoniral včasih tako nizko, da sino si mi te nizke glasove mogli le še misliti, on pa jih je izvajal z mogočnih prs smehljaše, krepko in brez napora, je bila v Podgorju in drugod splošno znana.

Nadučitelj Kmet ni bil le izboren šolnik, pevec, tovariš, prijatelj, bil je tudi izboren družabnik. Kot oče je bil med nami, pa vendar z nami, mladeniči, mladenič, kakor je bil otrok med izročeno mu šolsko deco, kjer je dosegal vedno odlične uspehe.

Rekel sem že, da je bil dober kot kruh. Uverjen sem, da ga ni bilo v tisti dobi tovariša(ice) v Podgorju, ki bi mu nadučitelj Kmet ne bil stal ob strani bodisi kot učitelj-strokovnjak, bodisi kot tovariš, bodisi kot zastopnik učiteljstva v tedanjem okrajnem šolskem svetu. Kot tak je stal v tej korporaciji vedno neomajen za učiteljske pravice, vedno isti, dobrohoteči Andrej Kmet, prava zlata duša, vzor moža, ki nam je mlajšim svetil na pot v življenje.

Kaj je storil za šolo v Cerkljah, ki jo je vodil dolga leta, kaj za ljudstvo, med katerim je delal, vse to vedo Cerkljani sami najbolje in bilo bi odveč popisovati.

Nekega večera ga je peljal predsednik krajnega šolskega sveta v Olševku, Jakob Kozelj, iz Olševka v Cerklje. Prisedel sem, da ga spremim. Tega večera ne morem pozabiti. Andrej mi je položil na vozu roko okolo vratu. Ljubezno, skoro z roso v očeh me je pogledal: »Andrej, na grobu mi boš govoril ti,« je dejal. Prijel sem ga za roko: »Kaj govoriš o tem, prijatelj! Daleč, daleč je še tisti čas!«

Poslovala sva se. Nisem govoril na njegovem grobu, dasi sem bil na njegovi zadnji poti. Ne bil bi mogel takrat govoriti, niti besede bi ne bil spravil iz ust. Pretežko mi je bilo.

Nisem Ti govoril, Andrej, na grobu. Oprosti mi. Molče sva se razstala. Tvoje srce je mrtvo, moje polno boli. Brez besed sem odšel od Tvojega groba, a vzel sem s seboj v srcu, v spominu Tvoje dobre oči in danes jih vidim kot nekdanj.

Napisal sem Ti te besede v spomin, ki živi v meni náte
čist in lep, da se oddolžim tistemu večeru na vozu iz Olševka
v Cerklje.

Iz davnine sega bela roka, mehko boža srce, Andrej,
Tvoj spomin!

Fr. Lipah:

Ignacij Borštnik.

(1858—1919.)

Ignacij Borštnik, režiser, učitelj dramatične šole, pisatelj
in največji slovenski igralec, se je rodil 11. julija 1858 v Cer-
kljah na Gorenjskem.

V Ljubljani je obiskoval nekaj razredov gimnazije in
učiteljske ter nastopil službo blagajniškega uradnika pri
Banki Slaviji. Toda že v mladem Borštniku je utripala
nemirna igralska žilica, ki ga je končno privedla na oder
takratne »Čitalnice«, kjer je nastopil kot diletant prvič
10. decembra 1882. Na jesen l. 1885. je šel na Dunaj, obisko-
val nekaj časa konzervatorij, še več pa se učil pri takratnih
dunajskih mojstrih, od katerih je najbolj spoštoval pokoj-
nega velikega igralca dr. Tyrolta. Že dobro leto nato pre-
vzame v Ljubljani vodstvo »Dramatične šole« in uprizarja
igre v starem stanovskem gledališču (sedanja »Filharmonija«
in »Kino Matica«); ko pa je to 17. februarja 1887 pogorelo,
so se slovenski igralci z Borštnikom na čelu preselili v staro
»Čitalnico«. Leto 1892. je važen spominik v zgodovini na-
šega gledališča: 29. septembra tega leta so otvorili deželno
gledališče (sedanja Opera). Pri slavnostni otvoritvi je go-
voril naš Borštnik svečani Funtkov »Prolog«, nato pa so
uprizorili Jurčičevo »Veroniko Deseniško«, ki jo je dramati-
ziral Borštnik sam. Sloves njegove umetnosti se je kmalu
razširil preko naših ožjih meja in maja 1894 je storil naš
Borštnik isto, kar je storil marsikak naš umetnik, ki ga doma
niso znali dovolj ceniti: odšel je v Zagreb, kamor ga je
zvabil takratni intendat dr. Miletić. In tako je nastopal naš
bivši »Gorazd« (prvotni Borštnikov psevdonim) v Zagrebu
kot gost (vlogi Loris Spanor »Fedora« in državni pravdnik

»Valevska svatba«), pozneje pa kot velik mojster, enakovreden Fijanu in končno kot naslednik tega največjega hrvaškega igralca v vseh mogočih velikih, nepozabnih vlogah, ki so mu prinesle nesmrtno slavo po bratski Hrvatski. Po prevratu se je vrnil v Ljubljano in zavzel vodilno igralško mesto pri naši drami. Zadnjikrat je nastopil 11. septembra 1919 in sicer je igral ritmojstra v Strindbergovem »Očetu«. Ko je odhajal v Ljubljano, so mu v Zagrebu odsvetovali, češ, da hodi

v Ljubljano samo umirat. Borštnik pa jim je rekel: »Če že moram umreti, umrem rajše v Ljubljani kot v Zagrebu.« Med zadnjo predstavo ga je napadla slabost in ko mu je dramaturg Golia svetoval, naj po predstavi leže v posteljo, da ga preišče zdravnik, je Borštnik odgovoril: »Umrl Vam bom, glejte, kako vroča mi je glava!« Takoj nato je stopil na oder in — kakor pozneje pokojni Boris Putjata — v bolni

Ignacij Borštnik.

mrzlici odigral zadnjo svojo vlogo. Ko je v tretjem dejanju umiral njegov ritmojster, si občinstvo pač ni moglo misliti, da umira ž njim največji slovenski igralec.

Prepeljali so ga v bolnišnico, kjer je 23. septembra izdihnil svojo veliko dušo.

Prepeljali so truplo pokojnikovo v vežo Drame, kjer je ležalo v zelenju, cvetju, med neštetimi vencii, njegov izmučeni obraz pa je obseval blede plamen belih sveč.

Slovenski narod je v tistih razburjenih septemberskih dnevih komaj doumel, kaj pomeni zanj Borštnikova smrt. Izguba je bila pretežka, nepozabna in nenadomestljiva.

Pogreb je bil 25. septembra ob štirih popoldan. Vzdignili so ga in položili na mrtvaški voz, ki ga je vozilo šest črnih konj. V sprevodu so stopali trije oddelki »Sokola«, pevski društvi »Slavec« in »Ljubljanski Zvon«, oddelek »Orla«, voz cvetja in vencev, voz s krsto, ob njem igralci, nato pa nepregledna množica umetnikov, pisateljev in drugih slovenskih odličnjakov. Sprevod je krenil mimo opere, kjer mu je gledališki orkester zasviral dve žalostinki. Kjer se je premikal sprevod, so gorele cestne žarnice, zavite v črn flor. Na grobu sta mu govorila tedanji dramaturg, pesnik P. Golia in kolega A. Danilo. Nato so se poslovili od njega zagrebški intendant Bach, njegova kolega igralec Pavić in naša priljubljena umetnica Irma Polakova. Že pred Dramo mu je zapela »Glasbena Matica« pod vodstvom M. Hubada »Vigred«, ob grobu pa gledališki zbor »Gozdič je že zelen«. Bil je to eden največjih ljubljanskih pogrebov, enak pogrebu Ivana Cankarja ali dr. Tavčarja. Ves narod je tekmoval, da bi dokazal, kako hvaležen je Borštniku in kako spoštuje svoje velike umetnike.

K. njegovemu življenjepisu moramo dodati še to, da se je svoječasno mudil tudi v Beogradu, kjer je bil povsod navdušeno sprejet. Poročil se je bil 12. avgusta 1889 z Zofijo Zvonarjevo (rojeno Turk), ki je pod njegovim vodstvom postala prva slovenska tragedka, enaka svoji beograjski kolegini Veli Nigrinovi.

O Borštniku kot človeku je treba predvsem povedati, da je bil po značaju prava gorenjska grča. Značajan, samozavesten, poštenjak, vendar pa redkobeseden in samotarski značaj, ki vrta vase in išče v sebi. Kdor je govoril z njim, je bil takoj prepričan, da govori z možem, ki je visoko nad njim. Ta porazna vzvišenost Borštnikove osebnosti nad svojo okolico je vzrok njegove umetniške nadvlade na odru.

Kakšen je bil Borštnik kot igralec? O tem je težko pisati. Gotovo pa je, da je spadal med najbolj markantne igralske osebnosti svojega časa sploh. Če bi bil Francoz ali Nemec, bi ga gotovo poznal ves gledališki svet širne Evrope.

Njegove igre ne bo pozabil nihče, kdor ga je vsaj enkrat videl. Kot je bila njegova doba v primeri z našo bolj resna, idealna in gotovo bolj globoka, tako je imela tudi takratna gledališka umetnost svoj prav poseben značaj: realistično scenerijo, dekor, masko, mimiko in vso zunanost. Takratni gledališki svet ni poznal nobene površnosti, ki bi jo mogel po današnjih židovskih receptih zakrivati s pripomočki moderne tehnike. Hvala Bogu, da ta povojna zabloda že ponehava in da jadramo spet počasi k starim gledališkim idealom. Zopet se uveljavlja princip: žarišče vsega teatra bodi človek — igralec.

Tak igralec je bil Ignacij Borštnik. On ni rabil kulis, ne kritikov in ne reklame. Sam je bil dovolj močan, da je razkošno napajal tisoče z bogastvom svoje duše. Vso svojo pestro in izrazito mimiko, dovršeno izšolan glas, vse umetniško depustne igralske pripomočke je uporabljal za dosego enega cilja: prikazati človeka na odru takega, kakor v resnici je, prikazati ga pa tako, da je bilo poslušalca strah, ko ga je gledal. V največjem afektu je bil brez plehkega patosa, ki ga sploh ni poznal. V najbolj žgoči bolesti je ostal miren in neteatralen. Še več, bil je naravnost mojster v varčevanju zunanjih efektov in v poglobljanju značaja. Zunanje teatralike ni rabil: bil je kakor gledališki Krez, ki mu ni bilo treba razkričavati razkošnosti svojega notranjega bogastva. Njegova hoja je bila počasna, če pa je skočil, si se stresel, ker si vedel, da se bo zdajzdaj zgodilo nekaj groznega. Ko je trpel, ni trenil z očesom, nemo je buljil predse, molčal, se naenkrat vgriznil v spodnjo ustnico, kleenil v kolenu, noge so se mu šibile in nato je izbruhnil v tih jok, ki pa se je slišal na zadnjo galerijo; tako tiho je bilo v gledališču, kadar je Borštnik igral nemo solo-sceno. Od njegovih slovenskih vlog omenjamo predvsem njegovega edinstvenega, pretresljivo-strahotnega Kantorja (Cankar: Kralj na Be-

tajnovi). Koliko let je že od tega, kar ga je igral! Pa se naše občinstvo in igralci še danes spominjajo celo posameznih scen in detajlov njegove igre. V Zagrebu je igral v Othellu vlogo Jaga. Tega intriganta je igral s tako napol živalsko steklostjo, da je občinstvo trepetalo za junaka Othella, ki ga je takrat predstavljal A. Fijan, ljubljeneц zagrebške publike. Nepozaben je bil prizor, ko Othella popade božjast in ko triumfira nad njim pošastni Jago. Cvetko Golar pripoveduje, da so se dijaki resno pripravljali, da bodo prišli na prihodnjo predstavo z revolverji in da bodo baš v tem prizoru ustrelili zverino Jaga — Borštnika! Kakšna je morala biti njegova igra, da je na vročekrvno mladino tako vplivala, da je trenutno pozabila, da je ta Jago njihov ljubljeneц — naš Ignacij Borštnik!

Igral je nad 300 velikih vlog. Vsaka teh vlog je bil umotvor zase. Naštejmo jih samo nekaj, da bomo dobili pravo sliko njegove igralske univerzalnosti.

Iz klasike: Hamlet, Kasij, Jago, Rihard III., Shylok, Tartuffe, Albi, Kean in dr.

Zelo je ljubil moderne realistično-naturalistične postave, ki so jih ustvarili Björnson, Strindberg, Ibsen, Hauptmann, Sudermann, Schönherr, Turgenjev, Tolstoj in drugi. Borštnik je bil prvi, ki je z njimi seznanil Slovence.

To so vloge: pastor (Preko naše moči), ritmojster (Oče), voznik Henšel, Flamm (Roza Berndt), stari Grutz (Zemlja), Armand (Dama s kamelijami), Napoleon (Madame sans Gêne) in njegov nepozabni mandarin Mr. Wu, ki sem ga gledal v Zagrebu med vojno.

To je, kot vidite, le listič iz velikega venca njegovega repertoarja.

Kot gledališki pisatelj se je predvsem navduševal za svojega nemškega kolego Anzengruberja in podobnih gledaliških rutinerjev. Dramatiziral je že imenovano »Veroniko« (Jurčič), Otok in Struga (dr. Tavčar), spisal veseloigro »Ni moj okus«, izvrstno ljudsko igro »Stari Ilija« (Lj. 1891). Pre-

vedel je sledeče igre: Brahaner, Kastor in Poluks, Nervozne ženske, Njegova gospa se brije, Ponesrečena glavna skušnja, Putifarjeva žena, Zlobna šala.

Zadnje čase je silno hrepenel iz Zagreba v Slovenijo, na Gorenjsko. To pričajo njegove pesmi, ki jih je priobčeval v »Ilustrovanem Tedniku«. Vse so polne neizrekljivega hrepenenja po Gorenjski. Kakor da bi slutil, da mora domov, domov — v domači grob.

Še njegov film »Sodim in brišem«, ki ga je sam spisal in režiral (med drugimi nastopa v njem tudi M. Skrbinšek), predstavlja lepote Gorenjske, posebno Vintgarja in Bleda.

Tako vidimo, da umetnik, ki ga je poklic privezal na tujino, ni nikoli pozabil domačih polj in travnikov. Bolj ko je rastel v delu in slavi, bolj ga je srce vleklo domov.

Slavo je užival v tujini, Slovenci smo mu dali samo to, kar premoremo: grob. Spi v naši grudi in tako ostane za vekomaj naš!

Zaključimo te kratke vrstice s pesmijo »Spustite zagri-njalo...« ki jo je priobčil veliki umetnik ob priliki svojega tridesetletnega jubileja!

O, časi krasni!

O, dnevi jasni!

Sto src, sto duš sem dal Vam v dar,

položil jih na Vaš oltar —

jaz: kralj, berač, ljudi tolmač,

iz nizkih koč, gradov, palač.

Poslednjā krinka danes pade,

a s krinko zadnjo padam jaz;

pokriva prošlost te zaklade —

ostal mi je le moj obraz!

Umetnosti se hran zapira,

zaklepa se dehteči vrt,

ki meni več ne bo odprt;

junak nekdanji tu umira!

Zato tecite

solze, škropite

še enkrat mi ta mali svet,
 v obleko praznično odel!
 Tako poslednje naj solze,
 ki plakal sem jih jaz za te,
 za Te, umetnost, Tvoje ideale!
 Da te solze v očeh bi vedno stale,
 da ena vsaj ostati more
 do zadnje nóči, zadnje zore
 življenja mi kot drag spomin:
 na srečne dni — dni bolečin!
 Spustite zagrinjalo ...

Barle France.

(1864—1928.)

Rodil se je 20. novembra l. 1864. v Cerkljah pri Kranju kot sin tudnega gorenjskega kmeta. Po končanih gimnazijskih študijah v Kranju je postal vojak in je služil kot računski pisarniški podčastnik pri 17. pp. 1. januarja 1894. l. pa je vstopil v magistratno službo, bil najprej mestni policijski uradnik, nato registrator in končno ravnatelj mestnega vojaškega urada. — Ta urad se je l. 1908. uredil povsem samostojno in Barle mu je dal izvrstno organizacijo, ki se je obnesla med vojno odlično ter se vzdržuje še danes. Vodil je matico vojaških obveznikov, nabornikov, izvršil mobilizacijo v Ljubljani ter oskrbel vso opremo. Bil je izredno praktičen in inicijativen veščak, s strankami pa vzgledno uslužen in ljubezniv uradnik.

Med vojno je kot jugoslovensko misleč in čuteč mož rešil marsikoga pogube, skrbeč za primerne dodelitve in olajšave, kjerkoli je bilo količkaj možno. Koliko mož je rešil kazni in skoraj gotove smrti! Ko pa je prišel prevrat, je bil Barle tisti, ki je postal vodja narodne straže v Ljubljani. Organiziral je straže, vršil rekvizicijo, reševal imetek bežeče vojske: konje, opremo, živila — vse to v korist narodne vlade in mestne aprovizacije. Takrat je bil Barle prostovoljno v narodni službi noč in dan. Mestni urad je bil zbirališče narodnih oficirjev, dvorana Mestnega doma pa torišče, kjer je

Barlè dokazal, da je organizator brez primere. Žal, da ni našel na merodajnem mestu opore, zaradi česar ni mogla uspeti najlepša organizacija.

Njegovo delo pa ni bilo osredotočeno samo na vojaškem uradu, marveč se je zanimal in tudi aktivno udeleževal pri najvažnejši organizaciji — gasilstvu. Tu si je postavil svoj največji spominik.

Z vstopom v magistratno službo je inel kot mestni policijski uradnik neprestano obilo posla tudi v gasilskih zadevah, s katerimi se je vedno najraje ukvarjal. Videl pa je, da more pomagati tej človekoljubni organizaciji do razmaha in napredka le na ta način, da postane sam njen član. Zato je prosil za sprejem pri ljubljanskem gasilnem društvu, ki ga je z največjim veseljem sprejelo med svoje

člane dne 19. maja 1899. Še istega leta ga je izvolilo svojim zaupnikom in mu poverilo vodstvo blagajne, katero je vodil kljub vsem naporom, ki mu jih je povzročala njegova v tedanji dobi zelo težka služba, do l. 1921. Vse društveno življenje je slonelo na njegovih ramah. On je bil duša društvenega življenja in središče vsega delovanja. Bil je načelnik, poveljnik, blagajnik, tajnik, vežbalec in tudi preprost delaven gasilec. Bil pa je tudi zaveden Jugosloven, zato mu nikakor ni ugažala nemščina, ki se je tedaj šopirila tudi v gasilski organizaciji. Zbral je okrog sebe zavedne narodne može, pripravil knjige in gasilske predpise v lepem slovenskem jeziku ter

France Barle.

udaril z narodnim praporom. Heroično je zmagal, a nakopal si je ogromno dela. Ni se ga ustrašil in ni se vdal. Reorganizacija ljubljanskega gasilstva mu je krasno uspela. S tem pa še ni bil zadovoljen. Hotel je reorganizacije tudi pri podeželskih gasilnih društvih, hotel jo je v gasilski zvezi. Ni mu bilo prav, da je bilo naše gasilstvo naslonjeno na nemško gasilsko zvezo. Kot odposlanec na raznih gasilskih zborovanjih je neprestano zatrjeval in dokazoval, da se mora slovensko gasilstvo otresti nemške zveze in oprijeti slovanske gasilske zveze. Njegovi vztrajni in prepričevalni apeli so resnično privedli do tega, da je slovensko gasilstvo izstopilo iz nemške zveze ter se oklenilo slovanske gasilske zveze, koje podstarosta je postal Barlè. Zdaj se je pričelo zanj velikansko delo. — Nov vežbovnik, nova pravila, nova organizacija! Ustanavljati društva, organizirati jih v gasilske župe, spojiti jih v gasilsko zvezo in to strniti v slovansko gasilsko zvezo, poučevati, navduševati, miriti itd. — vse to je čakalo nanj.

Ko je bil še živ neumorni delavec v gasilskih vrstah nadučitelj Trošt, se je vsaj organizacijsko gasilsko delo nekako sorazmerno razdelilo. Ko pa je ostal Barlè sam, tedaj se je vse delo oklepalo le njega. Koliko prostega časa, koliko večerov in noči je žrtvoval nesebičnemu delu za obstoj in razvoj slovenskega gasilstva! V najhujšem času je bil tako rekoč brez vsake pomoči. Gasilstvo je razdvojila politika, nastala sta dva tabora in k vsemu temu je prišla svetovna vojna. Gasilci so odšli na bojišča, gasilski domovi so samevali, nesreče pa so bile na dnevnem redu. Kljub temu, da je bil kot vojaški referent čez glavo zaposlen z uradnim mobilizacijskim delom, vendar ni pustil v nemar gasilske organizacije. Organiziral je gasilski naraščaj ter pritegnil k tej človekoljubni organizaciji tudi ženske in vojaštvo. Združil je gasilsko službo z reševalno in organiziral oddelke Rdečega križa, ki so prevažali tisoče in tisoče ranjencev in bolnikov. — Neprestano je bil na nogah, bodril in navduševal. Pri vsem tem pa je skrbno delal na to, da spravi razdvojeno slovensko gasilstvo zopet pod skupni prapor. To se mu je sijajno posrečilo. Prišel je državni prevrat, a z

njim vred je prišel prevrat tudi v gasilske vrste, kar je bilo njegovo delo. Združil ni le razdvojenega kranjskega gasilstva, temveč pritegnil je v skupno gasilsko zvezo vse gasilstvo v Sloveniji. Gasilstvo je dobro vedelo, kdo mu je osnoval skupno gasilsko matico, vedelo je, da je bil to Barle, zato si ga je soglasno izvolilo za starosto svoje prve enotne zveze. Izvolilo si je pravega. — Vzradoščen nad gasilsko vzajemnostjo in slogo se je z vso žilavostjo oprijel dela, da čim bolj uredi in izpopolni gasilsko organizacijo. Sestavil je obširen gasilski poslovnik in vežbovnik, preuredil pravila, požarni red itd. Poiskal je takoj stike za osnovanje državne in vseslovenske gasilske zveze. Slednja se mu je uresničila na vseslovenskem gasilskem kongresu v Varšavi 16. avgusta 1924, katerega se je osebno udeležil in bil tudi izvoljen v odbor.

Barletov nagrobni spomenik.

Preobširno bi bilo treba razpravljati, ako bi hotel opisati vse ogromno delo, ki ga je izvršil. Saj ni skoraj gasilske stvari, ki bi ne bila njegoval! Koliko zaslug pa si je pridobil z uredbo in upravo strokovnega gasilskega lista »Gasilca«,

ki ga je vodil popolnoma samostojno od l. 1912. pa do svoje smrti, kljub mnogoterim drugim funkcijam, ki jih je opravljal z neverjetno vztrajnostjo in vestnostjo.

Kdo bi opisal velikanske žrtve, ki jih je doprinesel na oltar vzvišene gasilske ideje?! Le človek, čigar srce je prepojeno s čisto neschično ljubeznijo do svojega trpečega sobrata, do svoje mile domovine. In to je bil Barlè v polni meri.

V znak priznanja in neomejene hvaležnosti za njegovo veliko delo ga je občni zbor J. G. Z. dne 20. julija 1924 izvolil svojim prvim častnim članom. Ljubljansko gasilno društvo ga je imenovalo svojim častnim članom že l. 1920., mestna občina ljubljanska pa ga je imenovala za njegove velike gasilske zasluge svojim meščanom že l. 1910. Tudi tuje organizacije, tako češka in poljska, so ga sprejele med svoje častne člane in mu poslale krasno gasilsko kolajno. Njegove velike zasluge za modernizacijo našega gasilstva je spoznal in priznal tudi naš vladar, ki ga je odlikoval z redom sv. Save IV. stopnje.

Polno dela, polno načrtov je imel še v mislih, toda ravno to mu je izpodkopalo njegovo zdravje. Naenkrat je pričel bolehati. Z delom pa vendar ni prenehal, dokler ni moral v bolnišnico, iz katere se ni nikdar več vrnil. Napadla ga je sladkorna bolezen, ki jo je junaško prenašal. Želel je še živeti delu, toda vsak napor je bil znan. Kloniti je moral usodi, ki ga je iztrgala sredi največjega dela 23. maja 1928. Njegov pogreb je dokazal, kako priljubljen je bil in kakšno je bilo njegovo delo.

Še isto leto so mu odkrili v juliju mesecu na njegovi rojstni hiši v Cerkljah spominsko ploščo. 1. avgusta l. 1929. pa so odkrili na njegovem grobu spominik, ki naj pokaže svetu, kdo leži pod to rušo. Ob tej priliki so se poklonile njegovemu prahu poleg naših organizacij tudi tuje, kakor: češka, poljska, belgijska, francoska itd., kar priča, da ni bil čislán le pri nas, temveč, da so ga visoko cenili tudi drugi narodi.

Bil je mož, kakršnih ni veliko. Idealist, ki je vse žrtvoval na oltar narodu in domovini. Nobeno delo ga ni ustrašilo,

noben napor mu ni bil prevelik. Baš to mu je izpodkopalo njegovo zdravje, da se je moral sredi ogromnega dela posloviti od sveta in organizacije gasilstva, ki ga je tako ljubil in mu zato žrtvoval vse, tudi svoje življenje —ji.

Stanko Premrl:

Dr. Frančišek Kimovec.

(* 1878.)

Med posebno zaslužne slovenske može, ki so izšli kot cerkljanski rojaki iz cerkljanske šole, smemo po pravici prištevati *ljubljskega stolnega kanonika dr. Frančiška Kimovca*. Udejstvoval se je ter se še vedno marljivo in odlično udejstvuje na raznih naših kulturnih poljih, predvsem na glasbenem.

Oglejmo si njegovo dosedanje življenje in delo!

Dr. Frančišek Kimovec se je rodil 21. septembra 1878. leta v Glinjah v cerkljanski župniji na Gorenskem kot sin kmet-skih staršev. Očetu je bilo ime Matija, materi, rojeni Maleš, Marijana. Ker so bile dr. Kimovca mati, štiri tete in vse sestre cerkvene pevke, lahko rečemo, da je izšel iz pevske družine in prišel pevsko žilico že kar na svet. Ljudsko šolo je obiskoval najprej v Zalogu, nato v Cerkljah, kjer je takrat učiteljeval skladatelj Andrej Vavken, ki je malega šolarčka sprejel tudi v svoj pevski zbor. Ginnazijo je študiral v Ljubljani (od l. 1890.—1898.). — Bil je vseskozi odličnjak in tudi zrelostni izpit je napravil z odliko. Kot gimnazijec je bil v tretji šoli sprejet v kn. škof. vzgajališče Alojzijevišče. Tu je imel priliko učiti se tudi glasbe in sicer petja in klavirja pri stolnem kapelniku Foersterju, ki je poučeval petje in glasbo tudi na tem zavodu. V sedmi in osmi šoli je bil dr. Kimovec v Alojzijevišču organist in zborovodja. V teh letih se je pričel privatno učiti harmonije in poskušal skladati. Iz te dobe datira nekaj njegovih svetnih uglasbitev in latinska maša v čast sv. Jožefu za moški zbor, posvečena takratnemu alojzijeviškemu vodji dr. Josipu Lesarju, in ki so mu jo Alojzniki prvič peli za njegov god l. 1898.

Po končani gimnaziji se je dr. Kimovec odločil za bogoslovni študij, da postane duhovnik. Vstopil je v ljubljansko semenišče in bil l. 1902, posvečen v mašnika. Novo mašo je

Dr. Francišek Kimovec.

pel 3. avgusta 1902 v domači župni cerkvi v Cerkljah pri Kranju. Pri tej priliki so peli med drugim tudi njegov graduale sv. Štefanu na čast za moški zbor. Kot bogoslovec je bil v šolskih letih 1900/1 in 1901/2 predsednik Cecilijinega društva ljubljanskih bogoslovcev in je kot tak razširjal med svojimi tovariši smisel in navdušenje za pravo cerkveno glasbo. Bil je že takrat rahlega zdravja. Tudi kot duhovnik je radi slabotnih pljuč večkrat zelo onemogel; pozneje je moral kot kanonik radi oslabeledih živeev delo semtertje izpreči in iti na dopust, da se je zopet okrepil.

Prvo duhovniško službo je kot kaplan sprejel na Bledu (od 1902 do 1905). Tam je poleg dušnopastirskega dela mnogo pomagal tudi na pevskem koru. Sestavil je številen zbor do 40 pevk in pevcev ter jih vztrajno vadil cerkvenega pa tudi svetnega petja. Pri cerkvenem petju se je posebno zavzel za gregorianski koral in sicer za pristni, takozvani tradicio-

nalni koral, ki je ravno takrat po prizadevanju francoskih benediktincev in vsled odloka papeža Pija X. zopet prišel do veljave. Na Bledu so pod dr. Kimovčevim vodstvom peli ta koral že l. 1904. in sicer razne spremenljive moške speve (introite in komunije), l. 1905. pa so na blejskem koru peli kot prvi tradicionalno Misso de Angelis, ki jo je za orgle priredil dr. Kimovec. Kot vnet koralist je šel dr. Kimovec l. 1904. sam v Sekovo na Zg. Štajersko k oo. benediktincem učiti se tradicionalnega koralala. Leta 1905. so na njegovo pobudo odšli z njim v Sekovo na koralni tečaj še štirje drugi Slovenci: Fran Ferjančič, takratni kaplan pri sv. Jakobu v Ljubljani, Stanko Premrl, takratni konservatorist na Dunaju, Janko Sedej, takratni bogoslovec († 1931 kot upokojeni mornariški kurat v Radomljah), in p. Aleksander Vavpotič, frančiškan v Kostanjevici pri Gorici (umrl 1916. med svetovno vojno). Na koralnem polju se je dr. Kimovec tudi pozneje do danes z raznimi članki, predavanji in poučevanjem kar največ udejstvoval. Na Bledu je imel tudi pri nabavi novih orgel odločilno besedo in je blejska župna cerkev dobila od orglarskega mojstra Ivana Milovca († 1915) v resnici prvovrsten instrument.

Od l. 1905. do 1906. je dr. Kimovec kaplanoval v Predosljah pri Kranju. Od tam je prišel v Ljubljano v Alojzijevišče. Kjer je bil nekdam šest let gojenec, je zdaj nastopil službo kot učni prefekt. Tu je deloval do l. 1909. Vodja zavoda je bil takrat dr. Andrej Karlin, sedanji lavantinski vladika. Ta je največ pripomogel, da je dr. Kimovec dobil l. 1909. mesto kaplana v gostišču S. Maria dell' Anima v Rimu in mogel kot tak tamkaj nadaljevati svoje bogoslovne študije. V Rimu je študiral dve leti na visoki šoli »Collegium Anglicum« ter napravil koncem prvega leta licenciat, koncem drugega pa doktorat iz bogoslovja. Hkrati je napravil še skušnjo iz starokrščanske umetnosti.

Od l. 1911. do 1913. je imel mladi doktor priliko izpopolniti tudi svojo glasbeno izobrazbo in sicer na cerkvenoglasbenem oddelku dunajske akademije za glasbo in dramatično umetnost v Klosterneuburgu pri Dunaju. Tu sta mu bila glav-

na učitelja in voditelja slavnoznanca avstrijska skladatelja: profesor Vincenc Goller in profesor Maks Springer. Na tej izvrstni cerkvenoglasbeni šoli je dr. Kimovec dovršil svoje študije z odliko in se je usposobil kot organist, pevovodja in učitelj cerkvenega petja. Leta 1913./14. je hospitiral še na nekaterih oddelkih (kompozicija, govornišna tehnika, izobrazba glasu). Ko je študiral v Klosterneuburgu, je hodil na Dunaj poučevat in voditi petje v slovenskem izobraževalnem društvu »Straži«. Tu je imel jako dober pevski zbor.

Vrnivši se z Dunaja v domovino, je postal l. 1904. stolni vikar v Ljubljani in začel pomagati ravnatelju stolnega kora Stanku Premrlu pri delu na stolnem kora, deloma kot organist, največ pa kot dirigent. Leta 1916. je dobil Codellijev kanonikat pri ljubljanski stolnici. Umčščen je bil 13. aprila.

Kot ljubljanski kanonik je pričel razvijati jako živahno vsestransko glasbeno in umetniško delovanje. Deloval pa je na tem polju — kakor sem že omenil — že prej. Že l. 1908. je na XIV. občnem zboru Cecilijenege društva za ljubljansko škofijo postal odbornik tega društva. V orglarski šoli je poučeval koral že v šolskem letu 1908/09. Leta 1913. je postal član cerkvenoglasbene komisije. Danes je hkrati z ravnateljem stolnega kora Premrlom nadzornik organistov za mesto Ljubljano. L. 1914. je zopet začel poučevati na orglarski šoli, kjer je pogloboma prevzel poleg koralata tudi teorijo, harmonijo, figuralno petje, orgle in orglarstvo. Pozneje je poučeval le koral, harmonijo in orgle. Na stolnem kora je sodeloval zlasti pri velikih latinskih, pogosto instrumentalnih mašah kot dirigent, pa tudi drugače, kakor je bilo pač potrebno. Sodeloval je kot dirigent pri cerkvenih koncertih v stolnici leta 1916., 1920., 1922. in 1928. Več let je bil odbornik Glasbene Matice, l. 1919. podpredsednik. Cecilijino društvo za stolno župnijo v Ljubljani ga je na občnem zboru 1. februarja 1920 izvolilo za predsednika. Na tem mestu je deloval od l. 1920. do 1925. Leta 1920. je bil od ministrstva za prosveto imenovan za nastavnika za pouk arheologije in cerkvene umetnosti na bogoslovni fakulteti v Ljubljani. Predaval pa je samo eno leto. Istega leta poleti je nabral v

Prekmurju ljudske svetne in cerkvene pesmi z napevi. Nabral jih je okrog 400. Več jih je priredil za mešani zbor in objavil v »Pevcu«, glasilu Pevske zveze, ki ga je urejeval štiri leta (od l. 1921.—1925.). Leta 1921. je bil izvoljen za predsednika Društva za krščansko umetnost. Predsedoval je eno dobo (tri leta). Za predsednika Pevske zveze je bil izvoljen ponovno. L. 1924. je postal pevovodja glasbenega društva »Ljubljana« in kot tak visoko dvignil ta ljubljanski pevski zbor. Priredil je z njim več koncertov, par posebno pomembnih, v stolnici: Marijin oratorij, to je nekak pregled uglasbenih Marijinih pesmi med Slovenci, in koncert ruskih cerkvenih skladb. Vsled bolehnosti je po preteku par let odložil naporno delo pri »Ljubljani«. Pri 50 letnem jubileju Cecilijinega društva je imel na občnem zboru slavnostni govor o slovenskem cecilijanstvu. Od jeseni l. 1927. do jeseni l. 1928. je bil predsednik »Ljubljanec«. Leta 1930. je pa postal častni član »Ljubljanec«. Cerkevno petje v Marijanišču je vodil dolgo vrsto let do l. 1930. Tu se je mnogo žrtvoval za mladino in si je moral od leta do leta vzgajati nov pevski naraščaj. Pa mu je to delo — kakor sam priznava — bilo v veliko veselje.

Posebej moramo poudariti dr. Kimovčevo skladateljsko delo. Kot skladatelj je dr. Kimovec zložil številna in odlična glasbena dela in to predvsem na cerkvenoglasbenem polju. Zlasti kot cerkven skladatelj uživa dr. Kimovec velik ugled širom Slovenije, Jugoslavije in zunaj meje.

Dr. Kimovčeve skladbe, ki so izšle v tisku, so sledeče:

A. Cerkevne:

1. *Missä in honorem s. Josephi*, za moški zbor. 1901.
2. *Requiem*, za en glas z orglami. 1904.
3. *Šmarnice*, Marijine pesmi za mešani in ženski zbor z orglami. 1905.
4. *Tantum ergo* za mešani zbor z orglami. 1905.
5. *Asperges Vidi aquam* (koral). 1906.
6. *Missä in honorem s. Caeciliae*, za mešani zbor z orglami. 1906.

7. *Rihar renatus*. 21 pesmi Riharjevih v novi priredbi. 1908.

8. *Introitus et communiones* (koral). Priredila dr. Kimovčec in Premrl. 1910.

9. *Češčena bodi Kraljica* (koral), prirejen na slovensko besedilo). 1910.

10. *Maša v čast preblaženi Devici Mariji* za 3 glasni ženski zbor. 1910.

11. *Srce Jezusovo, vse hvale najbolj vredno*. 21 pesmi za mešani zbor in orgle. 1911.

12. *Sturoslovenska maša na čast sv. Cirilu in Metodu* za mešani zbor in orgle. (Pozneje tudi instrumentirana). 1919.

15. *Pred Bogom*. 14 mašnih pesmi za mešani zbor z orglami. 1921.

15. *Srce kraljevo* za mešani zbor in orgle. 1927.

16. *Dva enoglasna mašna speva* z orglami. 1928.

17. *Pokropi me*. 8 spevov za mešani zbor in orgle. 1930.

18. *V zakramentu vse sladkosti* za mešani zbor in orgle. 1950.

Poleg teh samostojno izišlih cerkvenih skladb so izšle v prilogah »Cerkvenega Glasbenika«:

Missa in hon. ss. Cordis Jesu za mešani zbor z orglami, posvečena Antonu Foersterju. 1908.

10 *Tantum ergo*, za mešani zbor z orglami. 1912.

Tebe, Boga hvalimo, za mešani zbor z orglami. (To skladbo je tudi instrumentiral.) 1927.

Koralni Requiem z orglami, 1911, *graduali*, *ofertoriji*, razni *latinski moteti*, številne *slovenske cerkvene pesmi*, med njimi 4 *božičnice*, več *Murijinih* in krasne *Marijunske antifone*, *svetniške pesmi*, *nugrobne* itd.

Nadaljne dr. Kimovčeve skladbe nahajamo v raznih zbirkah:

»*Slava Jezusu*« (uredil p. H. Sattner) ima male dnevnice v čast Sreču Jezusovemu,

»*Slava presv. Eucharistiji*« (uredil Stanko Premrl) pet cvharističnih pesmi,

»*Slava Brezmadežni*« (III. izdajo uredil Stanko Premrl) pesem v čast sv. Jožefu,

»*Canlica sacra*« (III. zvezek uredil Anton Foerster) več moškili zborov,

»*Cerkvena ljudska pesmarica*« (uredil Stanko Premrl) več izvirnih in nekaj od drugod vzetih dr. Kimovčevih pesmi,

»*Moški zbori*« (uredil Stanko Premrl) 4 cerkvene moške zборе,

»*Božji spevi*« (uredil Vinko Vodopivec) 5 mešanih zborov,

»*Gospodov dan*« (uredil Vinko Vodopivec) dve mašni pesmi in 2 *Tantum ergo* (v Zakramentu vse sladkosti).

B. Svetne.

V »*Novih akordih*« XII. letnik 1913: moški zbor: »*Obluček*«, pa natisnjen pozneje v *Pesmarici Glasbene Matice* 1922, v *izdajah Glasbene Matice*: mešani zbor: »*Zgubljeni svet*« (1909/10),

v »*Pevcu*«: moška zbor »*Zuročenka*« (1. letnik) in »*Oj zbogom, ti planinski svet*« (VII), 6 izvirnih mešanih zborov in 17 za mešani zbor prirejenih ljudskih pesmi (15 prekmurških, 1 srbska iz Vojvodine in še ena slovenska).

Samostojno sta izšla »*Venček gorenjskih narodnih*« za ženski zbor in »*Venček gorenjskih*« za mešani zbor. Več dr. Kimovčevih otroških pesmi se nahaja v »*Vrtcu*«, mešani zbor »*Naročilo*« v *Domu in Svetu* 1916, mešani zbor »*Damovina, bela golobica*« v zbirki »*Narodni praznik*«, zbral in uredil Luka Kramolc, 1928. In še tu in tam je kaka skladba.

V rokopisu ima še precej cerkvenih in nekaj svetnih skladb. Med cerkvenimi omenjam latinsko mašo: »*Missu pastoralis*« za mešani zbor, orgle in orkester, nekaj drugih maš, zbirko gradualov, razne motete, *prazniške antifone*, pesmi, zbirko v čast sv. Duhu in *Trpljenje našega Gospodu Jezusa Kristusa po Mateju* za moški zbor. Med svetnimi skladbami omenjam več skladb k Orlovskim ozir. Orliškim članskim vajam; glasbene točke k več igram, moški zbor s trobili »*Ustvaril si nas za se*« in več drugih zborovskih skladb.

Dr. Kimovec je poleg tega mnogo svojih, kakor tudi drugih skladb instrumentiral, zlasti mnogo cerkvenih pesmi.

Dr. Kimovčev slog je večinoma polifonski, to se pravi, da glasovi v njegovih skladbah teko samostojno in si pogosto umetno slede drug drugemu. Čeprav je tudi v harmoničnem oziru izrazit, je vendar kontrapunktično močnejši in pomembnejši. V metodičnem oziru se kaže pri njem večkrat vpliv gregorijanskega koralu. Po drugi strani pa zna biti tudi živahen in ljudski, kar se očituje zlasti v njegovih svetnih skladbah. Kritika mu je vedno priznala nadarjenost, plemenitost izražanja in temeljito skladateljsko znanje. Dr. Kimovec spada med vodilne moderne slovenske cerkvene skladatelje.

Dr. Kimovec pa ni le mnogo skladal, temveč tudi mnogo pisal. Največ v »Cerkveni Glasbenik«. Tu se je oglasil že kot bogoslovec l. 1899. z več strokovnimi članki in dopisi. Do danes je pisal v »Cerkveni Glasbenik« o razvoju umetne glasbe v ilirski dobi, o harmoniju, kateri faktorji ovirajo pri nas napredek prave cerkvene glasbe, o orglah v starem veku. Mnogo člankov in razprav je posvetil cerkvenemu ljudskemu petju (»Cerkveni Glasbenik« 1901, 1904, 1905, 1907, 1908, 1916, 1919, 1920), razpravljal o orglah in orglarstvu v splošnem, ocenil mnogo novih orgel, napisal življenjepise našim umrlim orglarskim mojstrom: Ivanu Miloveu, Ignaciju Zupanu, Ivanu Naraksu. Pisal je o cerkveni glashi v občeh, pojasnjeval in zagovarjal sodobno slovensko cerkveno glasbo, pisal obširne razprave o gregorijanskem koralu, o pevskem pouku, o zvonovih. Opisal je † Antona Foersterja, † Antona Martina Slomška, † Franca Tropa, † Jakoba Aljaža, pa še in še mnogo drugega. Razen tega je prinesel »Cerkveni Glasbenik« iz dr. Kimovčevega peresa od l. 1908. do l. 1951. okrog 100 ocen raznih slovenskih in drugih glasbenih izdaj.

V »Pevca« je pisal članke, poročila, ocene. Tu je opisal skladatelje in glasbenike: Antona Foersterja, Mateja Hubada, Emila Adamiča, Rista Savina (Friderika pl. Širco) in dr. Antona Schwaba.

O cerkvenem ljudskem petju je pisal tudi v »Bogoljubu«, »Škof. listu« in »Vzajemnosti«. Članke in ocene v »Domu in svetu«, »Slovincu« in drugod.

Razen o glashi je napisal tudi mnogo o cerkveni umetnosti, cerkvenih umetninah: mašni obloki, cerkvenih posodah, slikah, kipih, oltarjih, orgelskih omarah itd. V tem oziru je dajal tudi pobudo in izvrstne nasvete pri raznih tozadevnih naročilih. V posebno ozkem stiku je v tem oziru z univ. profesorjem arhitektom Ivanom Vurnikom in njegovo soprogo, akademično slikarico, Heleno.

Udeleževal se je tudi na *leposlovnem polju*. Pod privzetim imenom Frane Poljanec je prevedel iz španščine Colonovo »Kraljico mučenico«, iz ruščine Solovjeva »Kratko povest o Antikristu« in nekaj narodnih pripovedk Tolstoja; iz angleščine Caggordov »Prstan kraljice Sabe«, iz nemščine pa »Patria«.

Kot strokovnjak v gregorijanskem koralu je sodeloval kot predavatelj pri koralnih tečajih: v Gorici l. 1907., v Ljubljani l. 1908., l. 1911., l. 1921., v Celovcu l. 1912. Kot tak je sodeloval tudi pri izdaji škofijskega Molitvenika in Obrednika.

Kot *strokovnjak v orglarstvu* se je l. 1909. udeležil III. kongresa mednarodne glasbene družbe, ki se je vršil od 25. do 29. maja tistega leta na Dunaju ob priliki 100 letnice smrti slavnega skladatelja Jožefa Haydna. Tu se je udeleževal predavanj o orglah in bil tudi član delovnega odseka v tej sekciji. Kot tak se je postavil za pravice cerkve in slovenskega orglarstva. Bil je izvoljen v mednarodni odsek za orgelske zadeve. Velik vpliv je imel na naše orglarske mojstre Milovea, Naraksa in Jenka, s katerimi je bil, oziroma s Francem Jenkom je še vedno v najožjem stiku. Napravil je nekaj izvrstnih orgelskih dispozicij.

Slovi kot *prvovrsten pevovodja*. Pri tem delu je izredno strog in natančen. Ne neha prej, dokler pevci skladbe ne obvladajo temeljito in dokler popoluoma ne slede njegovim zamislim. Zato pa tudi dosega v tem pogledu izvrstne, naravnost sijajne uspehe.

Dr. Kimovec je končno izvrsten govornik, goreč duhovnik in iskren družabnik. Naj bi mu bilo dano izredne in mnogovrstne talente uporabljati še leta in leta v slavo božjo in v korist našemu ljudstvu! (Primeri: dr. Dolinar: »Pevce« 1926, št. 1 in 2 s sliko in Slovenski biografski leksikon, tretji zvezek.)

Josip Lapajnc:

Jenko Jožef.

(1879.)

Jenko Jožef, rojen 25. januarja 1879 na Zg. Brniku, se je kot kmetijski sin popolnoma posvetil svojemu stanu, ki je z dušo in telesom deloval za njega povzdigo in osamosvojitve. Dopršivši tukajšnjo osnovno šolo v l. 1893., je bil dve leti na kmetijski šoli na Grmu, kjer je tedanji ravnatelj g. Rohrmannu takoj spoznal njegov izredni talent in stremljenje po napredku. Pritegnil ga je k intenzivnejšemu delu tudi v teoretičnem oziru ter mu poveril prepise rokopisov svojih kmetijsko-strokovnih knjig (Poljedelstvo), s čemur si je mladenič dokaj razširil svoje duševno obzorje.

V Cerkljah se je tako odlikoval v gospodarsko združnem oziru, da ga je Zveza slovenskih zadrug poklicala kot veščaka k svojemu osrednjemu uradu v Ljubljano.

Da olajša uradu in podeželskim zadrugam poslovanje, je spisal in izdal l. 1911. knjižico »Kako sestavljati računске zaključke kmečkih zadrug« (64 strani. M. 8°).

Leta 1909. je pa izdal »Par migljajev, kako delati v kmečkem združništvu« (Slov. km. 1909, 91, 5).

Vojna usoda ga je pritegnila na širne ruske poljane, kjer je imel priliko opazovati prevratne razmere izza l. 1917. in proučevati kmetovanje tako ruskega mužíka kakor oholega veleposestnika.

Vrnivši se iz ujetništva se je poročil s hčerjo našega »vzor« kmeta, prijatelja šole, dolgoletnega člana krajevnega šolskega sveta Jožeta Haeina-Zormana iz Češnjevka, ter prevzel domačijo v Vodica, ki jo vodi kar najskrbneje, kot previden, izkušen kmet.

Dr. M. S.:

Josip Hacin.

(1881.)

Hacin Josip, dr. iur. et phil., odvetnik in pisatelj v Ljubljani, se je rodil 25. novembra 1881 v Češnjevku, občina Cerklje pri Kranju. Osnovno šolo je obiskoval v Velesovem in v Cerkljah. Gimnazijo je študiral v l. 1893. do l. 1901. v Ljubljani in Kranju, nato zgodovino in geografijo od l. 1901. do l. 1903. na Dunaju in od l. 1903. do l. 1903. v Gradcu, kjer je bil l. 1907. promoviran za doktorja filozofije z disertacijo o zgodovini frizinških posestev na Gorenjskem. Od l. 1906. do l. 1909. je študiral pravo na Dunaju in bil ondi l. 1913. promoviran za doktorja prava. Od l. 1910. dalje je bil odvetniški kandidat v Ljubljani. Med svetovno vojno je služil od l. 1914. do l. 1916. na ruski fronti ter bil od l. 1916. kot političen osumljenec konfiniran v Budimpešti do konca svetovne vojne. Po končani vojni je l. 1919. otvoril v Ljubljani odvetniško pisarno, ki jo še vodi.

Josip Hacin.

Hacin je kot gimnazijec že pisal pseudonimno v »Vrtec«, »Slovenca« in »Slov. Narod«. Bavil se je tudi s prevajanjem predvsem iz češkega, ruskega in francoskega jezika. Že kot gimnazijec je prevedel novelo Sv. Čeha »Jestřab contra Hrdlička« (Slovanska knjižnica), Třebizskega »Kraljico Dagmar«, Tolstojev »Vstajenje« (Slovanska knjižnica, Gorica, 1900—1901), kot vseučiliščnik je pa prevedel »Tri mušketirje«, »Grofa Monte Christo« (Dumas), »Ženska pisma« (Prevost), »Tartarina iz Tarascona« (Daudet), »Blagor na vrtu cvetočih breskev« in »Darija« (Zeyer), »Abisag« (Vrhlický) (vse izšlo pri Gabrščku v Gorici).

Hacin se je bavil tudi s pesnikovanjem ter je objavil nekaj liričnih pesmi v »Ljubljanskem Zvonu«. Nekaj njegovih črtic je izšlo tudi v »Domačem prijatelju«. L. 1902. je bil med izdajatelji dijaškega almanaha »Na novih potih«, kjer je objavil nekaj lirike, odlomek romana »Iz historije življenja« in studijo o D'Annunziju. Bil je soustanovitelj in prvi predsednik gorenjskega akad. fer. društva »Vesna«, ki je ustanovilo tudi nekaj knjižnic na Gorenjskem. L. 1925. je bil nekaj časa izdajatelj »Narodnega dnevnika« v Ljubljani.

Josip Lapajne:

Dr. Janko Hacin.

Septembra 1890 je napisal naš rojak Bedenek v uvodu svojega romana »Od pluga do krone«: »Le tisti pojdi v mestne šole, kdor je resnično nadarjen, izredno nadarjen, kar se pokaže navadno že v domači šolici«

Ne vem, so li te besede vzpodbudile pokojnega velmoža Zormana iz Češnjevka, ali se je ravnal po lastni vedlaželjnosti, ko je s svoje krasne, vzgledne kmečke domačije oddal kar tri sinove, tri bodoče delavne moči, v mestne šole, v službo naroda in domovine.

Dobro drevo rodi zgodaj, rodi dober sad. Mali črnolasi Janko je takoj ob vstopu v šolo l. 1890. pokazal znake izredne nadarjenosti; zato je bilo že v prvih dneh odločeno, da se odtuji domu, ki ne nudi dovolj duševne hrane njegovim zmožnostim.

Deček je že po štirih letih odšel v osnovno šolo v Kranju, nakar je črpal zaklade znanosti na kranjski gimnaziji in na praški univerzi.

Že kot dijak — zlasti kot visokošolce — se je začel uveljavljati v javnosti. Mnogo je pisal v »Domačem prijatelju«, pri katerem so se zbirali vsi tedanji literarni začetniki. Urednica Zofka Kvedrova, ki je po svojem očetu prav za prav tudi Cerkljanka, je mlade sotrudnike sugestivno podžigala v njihovi delavnosti in tako pridobila svojemu reklamnemu lističu vnetih čitalcev in naročnikov.

Jako dobri so bili tudi njegovi članki v celjski »Domovini«.

Po končanih visokošolskih študijah so ga skušali zaradi izborne kvalifikacije pridržati v Pragi, toda idealna domovinska ljubezen ga je zvalila v domovino. Vstopil je v Ljubljani kot odvetniški kandidat najprej k sodišču in potem v pisarno dr. Furlana, kjer ga je zatekla svetovna vojna.

Parkrat ranjen, je prišel končno v rusko ujetništvo. Od tod je potoval preko Skandinavije, Anglije in Francije v Švico, kjer je pričel z drugimi veljaki vred pripravljati tla svobodni domovini Jugoslaviji.

Dr. Janko Hacin.

Upošteva je njegove zmožnosti, so ga pozvali k mirovnim pogajanjem v Parizu, kjer so mu dodelili mesto gospodarskega strokovnjaka v jugoslovanski delegaciji. V tem času je napisal za slovenske liste vrsto gospodarskih člankov o aktualnih povojnih gospodarskih vprašanjih.

Po dovršenih mirovnih pogajanjih je bil prideljen ministrstvu zunanjih poslov v Beogradu kot gospodarski strokovnjak za mednarodne pogodbe.

Dasi je vstopil v službo Prve hrvatske štedilnice, ga je vlada uporabljala še nadalje kot strokovnjaka pri celi vrsti mednarodnih pogajanj.

Napisal je več gospodarskih razprav v srbskih listih. Najvažnejša je pač študija o srbskem kmetiskem kreditu, ki je izšla v posebni brošuri in vzbudila v prizadetih krogih mnogo zanimanja.

Ker se je tako izrazito zavzel za kmetijski napredek in razdolžitev kmetijskega stanu, ga je vlada imenovala za generalnega ravnatelja Privilegirane agrarne banke v Beogradu, ki je bila osnovana točno v smislu njegovih nazorov.

A. L.-e.

Janez Mežan.

Profesor Janez Mežan, rojen dne 8. novembra 1897 na Sp. Brniku, je po ljudski šoli vstopil v škofove zavode v Št. Vidu, kjer je tudi maturiral. Zdi se, da je že tukaj dobil veselje do slikarstva. Usoda pa ga je napotila, da je vstopil v semenišče, hoteč se posvetiti duhovniškemu stanu. Toda njegov talent in veselje do slikarstva mu nista dala miru, pa je po par letih izstopil iz semenišča ter se vpisal na umetniško akademijo v Zagrebu, katero je z uspehom absolviral l. 1924. ter je še istega leta položil tudi profesorski izpit. Sedaj živi kot profesor risanja na realki v Mariboru. Pridno se z uspehom udeležuje na umetnostnih razstavah, in to v raznih tehnikah in materijalu. Zdi se pa, da je Mežan najboljši v akvarelu in pastelu, kakor pravi o njem umetnostni zgodovinar in kritik dr. Rajko Ložar v kritiki o Me-

žanovi razstavi («Slovenec», 5. decembra 1829): »Prijetno preseučenje pa so na tej razstavi nekateri akvareli in pasteli, ki dajo slutiti, da leži baš v teh srednjih tehnikah za Mežana najugodnejše polje za razvoj.« Dalje pravi o njem: »... ni noben novotar, ... zato pa je tembolj gorek in neposreden v preprostem naravnem načinu, ki mu preskrbi v akvarelu ali pastelu apatno učinkovitost.« — Pa v Mežanu ni samo unetniška duša, treba je poznati tudi njegovo blago srce, ki vzlic njegovemu temperamentu prevladuje ter mu zagotavlja še nadaljnje uspešno udejstvovanje na slikarskem polju.

Janez Mežan.

Za novi cerkljanski šolski prapor je napravil Mežan krasen načrt, sliki sv. Cirila in Metoda in državni grb z originalnimi okraski. Prinašamo tudi več reprodukcij njegovih del.

Vombergar Jože.

(1902.)

Vombergar Jože, rojen 16. februarja 1902 v Pšenični Polici, je obiskoval tukajšnjo osnovno šolo od l. 1908. do l. 1913. Gimnazijo je dovršil v škofijskih zavodih v Št. Vidu. Po dokončanih pravnih študijah na ljubljanski univerzi (l. 1930.) se je posvetil sodnijskemu stanu.

Že kot dijak se je marljivo udeleževal na izobraževalnem in literarnem področju. Za dijaške predstave v Cerkljah je prikrojeval razne igre (za moške vloge), prevajal razna dela ter jih lokaliziral za domačo uporabo. Spisal je mladinsko igrico »Inteligentia«, ki jo je prvič predvajala ihanska šola. Dijaki so uprizorili v Cerkljah njegove izvirne igre: »Daritev«, »Voda«, »Pod Lutrovim jarmom«. Snov je posneta iz zgodovine cerkljanske fare.

Iz nemščine je prevedel »Crajski strah«. Poleg tega piše v razne revije ter obeta povoljen literarni napredek.

Kodrov nagrobni spomenik
na cerkljanskem pokopališču.

Josip Lapajne:

III. Narodna prosveta in gospodarstvo.

a) Prosvetne ustanove.

1. V smislu zakona o narodnih šolah z dne 5. decembra 1929 je šola ustanovila 14. decembra 1930 *javno šolsko knjižnico*. Poslovanje je omogočila cerkljanska Čitalnica, ki ji je podarila 335 knjig raznih strok.

2. *Šolska knjižnica za učence* ni bogsigavedi kako bogata, ne prav vzorna, to pa zaradi prenizkih letnih prispevkov, ki ne zadostujejo niti za tekoče liste. Otroci bero knjige izredno radi, kar priča že to, da so prostovoljno naročeni na 80 izvodov »Našega rodn« in »Mladinske matice«.

Otroška knjižnica šteje 264, učiteljska pa 541 knjig.

3. *Katoliško prosvetno društvo* v Cerkljah, ki je bilo ustanovljeno l. 1902. po kaplanu Matevžu Kosu, ima 38 članov, v knjižnici 304 knjige, prireja predavanja, igre in kinopredstave v Društvenem domu, ki so ga zgradili l. 1908.

Godba na pihala ima 23 glasbil.

4. *Čitalnica v Cerkljah* je bila ustanovljena po učiteljstvu dne 20. novembra 1904. Med člani so bili: Anton Koder, Davorin Jenko, Ignac Borštnik, Ivan Hribar, Franc Barle, Jakob Hočevar.

Prirejene so bile sledeče igre: Lumpacij Vagabund, Gluh mora biti, Nemški ne znajo, Raztresenca, Semenj, Trije tički, Zvijača, Divji lovec, Rokovnjači — poleg obilih vrtnih prireditiv.

Imela je svoj godbeni kvartet, pevski in tamburaški zbor. Svojo knjižnico je l. 1930, oddala šoli.

5. Podružnica Družbe sv. Cirila in Metoda. Družba sv. Cirila in Metoda je bila ustanovljena l. 1885., da zabrani nemški naval potujčevanja naših obmejnih krajev. Da zaustavi

I. Milavec.

prodiranje vsiljivih sosedov, je C. M. D. v najopasnejših mejah zgradila svoje osnovne šole, ki jih je morala vzdrževati na svoje stroške, s prostovoljnimi prispevki narodno zavodnih dobrotnikov.

V znak globoke hvalečnosti priobčujemo sliko polkovnika *Josipa Milavca*, ki je ostal vse življenje v tesni zvezi s svojim narodom, a kot Vavknov sorojak iz Planine tudi z njegovimi nasledniki v Cerkljah, nudč jim zaščite v najopasnejših dnevih vojnega hrupa.

Da govorim z njegovimi lastnimi besedami, omenjam, da je pokojnik »pod

trdo zapeto vojaško suknjo čutil, da je po Simon Gregorčičevih besedah dolžan kaj storiti za teptani, od vseli strani ogroženi narod.«

Po njegovem nasvetu je C. M. D. nabavila domače nabiralnike z njegovim stihom: »Mal položi dar — domu na oltar!«

Zaradi lažjega in uspešnejšega sodelovanja so po deželi ustanavljali podružnice. Med prvimi je bila *Cerkljanska podružnica*, ustanovljena l. 1889., ki je pod spretnim vodstvom nadučitelja *Andreju Vavkna* vsa leta poslovala kar najuspešneje, in to z zbiranjem darov in prireditvami tombol.

Prav posebnih zaslug so si stekli kot podružnični odborniki in člani *Jakob Hočevar*, lekarnar in posestnik in župnik *Anton Golobič*, poleg sodobne duhovščine in učiteljstva.

Jakoba Hočevarja je šolska mladina ob njegovi smrti 1. aprila 1929 spremljala do hladnega groba, priznavajoč njegove velike zasluge, ki si jih je stekel kot narodni borec zlasti na Koroškem, kjer je za časa svojega poklicnega delovanja ustanovil več C. M. podružnic.

Od blagega pokojnika se je poslovila šolska mladina z vedno lepo Vavkovo nagrobnico »Vigred se povrne«, minister *Ivan Hribar* in šolski upravitelj *Josip Lapajne* pa sta razgrnila nad odprtim grobom kujigo njegove življenjske borbe, popisano zgolj z dobrimi deli.

Ker je bila cerkljanska podružnica zelo delavna in da dvigne med narodom spomin na sveta brata, je minister *Hribar* l. 1890. poklonil cerkljanski cerkvi krasno, po *Juriju Šu-*

Jakob Hočevar.

bicu izdelano sliko sv. Cirila in Metoda, ki sedaj krasi prostore Narodne galerije v Ljubljani.

Sv. Ciril in Metod.

razplamtevajo in ožarevajo ozemlje našega narodnega grobišča.

b) Humanitarna društva.

1. Šola ima svoj *Podmladek Rdečega križa*, ki ga vodijo učiteljice. Obstoja iz štirih razrednih odborov in ima 116 članov. Njegovo delovanje je tako človekoljubno in živo, da je za letošnji božič otajalo srce nekemu doslej zakrknjenemu ljubljanskemu nasprotniku P. R. K. Ko je prejel bogate darove za svojo revno šolsko mladino, šele tedaj je uvidel, koliko gorja lahko omili usmiljena roka nedolžnih otrok, vzgojenih k dobrosrčnosti.

2. *Prostovoljno gasilno in reševalno društvo v Cerkljah* je bilo ustanovljeno 29. avgusta 1892, za časa županovanja Andreja Vavkna.

Pod vodstvom nadučitelja Andreja Kmeta si je društvo sezidalo l. 1900. svoj Gasilni dom.

Društvo je zelo marljivo in deluje tudi na prosvetnem polju s prireditvami primernih ljudskih iger. S čistimi pre-

ostanki in prostovoljnimi darovi si je nabavilo motorno brizgalno in mnogo potrebnega orodja.

Leta 1929. je odkrilo spominsko ploščo na hiši rojaka Franca Barleta, da ga ohrani spominu kot prvohoritelja na človekoljubnem poprišču. Slavnosti se je udeležilo več sto gasilcev Kranjske in Kamniške gasilske župe in vse načelstvo Gasilske zveze.

Društvo šteje 67 članov, ki jim načeljuje trgovec Ivan Kern.

3. *Prostovoljno gasilno društvo Zg. Brnik* ima 67 članov. L. 1910. si je zgradilo svoj dom, l. 1929. pa nabavilo krasen prapor. S prostovoljnimi darovi si je nabavilo potrebne stroje, opremo in orodje, ki je z njimi ob vsakem slučaju potrebe med prvimi na licu mesta.

c) Gospodarska udruženja.

1. *Kmetijska podružnica v Cerkljah* je bila najdelavnejša one čase, ko je sodelovalo v njej učiteljstvo pod vodstvom nadučitelja Andreja Kmeta, ki je vodil društveno drevesnico. Podružnica je tudi prirejala redne izobraževalne tečaje in posamezna predavanja ter nabavljala velike množine umetnih gnojil.

Sedanje delovanje je omejila na izposojevanje najpotrebnejših kmetijskih strojev in zbiranje članarine.

2. *Pašna zadruga pri Sv. Ambrožu*, r. z. z o. z. je bila ustanovljena l. 1920., da je prevzela (od komisije za agrarno reformo) v najem Križko planino na Krvavcu. Ker pa so se zanjo zanimale tudi razne druge kmetijske ustanove, smo jo l. 1928. po dolgotrajnih pogajanjih kupili v last. Zadruga ima 37 članov s 170 deleži, preredi v dveh mesecih 160 glav goveje živine, nekaj ovac in prašičev. Na planini je poleg zadrugskega stana še pet zasebnih stavb.

3. *Hranilnica in posojilnica v Cerkljah*, r. z. z o. z. je bila ustanovljena l. 1899. Ima 391 člana in 126.000 Din rezervnega zaklada.

4. Čebelarstva podružnica v Cerkljah ne more dvigniti čebelarstva, niti števila svojega članstva, ker so čebelarški dohodki vedno ogroženi od spomladanskih nepravil, ki jih povzročajo v pozno pomlad zasneženi planinski vršaci.

5. Kmetijska zadruga v Cerkljah, ustanovljena l. 1926. in
6. Strojna zadruga na Zg. Brniku, ustanovljena l. 1926., sta si nabavili stroje na bencinski oziroma električni pogon, da zmanjšata izrabo človeških sil in skrajšata dolgotrajna ročna dela. Čas je zlatol

7. Živinorejska zadruga se je l. 1930. ustanovila na Zg. Brniku, ker se njena predhodnica v Cerkljah pod vplivom vojnih razmer ni mogla vzdržati.

8. Ravnokar je oživela tudi Kmečka mlekarna, ki že dalj časa ni mogla poslovati vsled dosedanjih neugodnih prometnih in kupčijskih zvez, zaradi katerih je bila otežkočena povoljna prodaja mlečnih izdelkov.

9. Za nadaljnjo gospodarsko izobrazbo skrbe tudi oblastva. Banovinska uprava je priredila kmetijski tečaj v Cerkljah, ki se je vršil od 26. februarja do 7. marca 1931. Pouk je obsegal vse kmetijske panoge, poleg tega pa tudi zdravstvo, občjo upravo, civilno pravo, najpotrebnejše znanje o davkih, kmetijsko spisje in kmetijsko računstvo. Na tečaju so poučevali: sekretar dr. Ivan Zobec, kmetijski referent Josip Sustič, veterinarski referent Vinko Bedenk, šumarski referent inž. Kraut, šolski upravitelj Josip Lapajne, sanitetni referent dr. Fajdiga, sodni svetnik dr. Jurij Gregorc in davčni upravitelj Anton Čebulj. Udeležba je bila izredno dobra in je znašala v najslabšem primeru 70, največ 400, a povprečno pa 132 osebe obeh spolov. Ogromno zanimanje je vladalo za kmetijski poučni film nemškega kalijevega sindikata, ki ga je spretno predvajal ravnatelj agrikulturno-kemičnega urada iz Zagreba Konrad Pučnik. Dne 7. marca 1931 je sreski načelnik Franc Žnidarčič zaključil tečaj ob navzočnosti občinskega odbora iz Cerkelj in Velesovega, obeh županov, učiteljstva in duhovščine. V daljšem govoru je poudaril važnost kmetijskih tečajev za povzdigo gospodarstva in podčrtal plodonosnost specialne kmetijske zakonodaje. V imenu kra-

ljevske banske uprave, ki je priredila tečaj, se je zahvalil krajevnim činiteljem za veliko oporo in posebej organizatorju in voditelju tečaja kmetijskemu referentu Josipu Sustiču. Pri slovesnem zaključku so izpregovorili tehtne besede še šolski upravitelj Josip Lapajne, župnik Doktorič, kaplan Grčar, župan Murnik in kmetijski referent Josip Sustič. (Po časopisju.)

10. *Meteorološka postaja*, ki jo vodi šolski upravitelj, izkazuje v zadnji šestletni dobi povprečno vsoto 1397 l mm letnih padavin (dež), ki so se pojavljale v 135 dneh, od teh 21 s snegom. Najvišja padavina je zabeležena dne 27. septembra 1926, in je znašala 139 l mm.

č) Davščine v l. 1930.

Občani so plačali v preteklem letu sledeče predpisane davke:

1. zemljarine (na dohodku od zemljišč) . . .	Din 125.185
2. zgradarine (na dohodkih od v najem danih zgradb)	Din 12.544
3. pridobnine: a) na dohodkih od obratov . . .	Din 51.067
b) od plač učiteljstva	Din 4.094
4. družbeni davek (Pašna zadr. p. Sv. Ambrožu)	Din 44
5. rentnine (na dohodkih od kapitala in najemnine zemljišč)	Din 1.470
	<hr/>
Skupaj	Din 194.404

Vse te davščine so podvržene avtonomnim dokladam (za občino, banovino, srez).

Brez doklad so plačali:

1. uslužbenški davek (duhovščina)	Din 815
(letos odpravljen)	
2. rentnino (posojilnica)	Din 8.534
3. uslužbenški davek obrtnikov (poleg davščin, plačanih v znamkah)	Din 537
	<hr/>
Skupaj	Din 9.886

Doklade:

1. k zemljari, zgradarini, rentnini 91%,
  2. k pridobnini, družbenemu davku 110¼%,
- in sicer za hanovino

- a) k zemljari, zgradarini, rentnini 30%,
k pridobnini n družbenemu davku 36¼%,
- b) za vzdrževanje cest od vseh davščin 34%,
- e) v zdravstvene namene od vseh davščin 7%,
- d) za domačo občino od vseh davščin 20%,
- e) za trgovsko zbornico samo in k družb. davku 13%.

Na dokladah smo plačali skupno 167.854,20 Din.

Letošnje občinske doklade so zvišane na 45%.

Letošnje hanovinske doklade so zvišane na 35%.

(Davčne uprave zabeležijo na položnicah vse predpisane davke in doklade.)

Če razdelimo

vplačane davke . . . . . 194.404 Din

z dokladami . . . . . 167.854 Din

---

v skupnem znesku . . . . . 362.258 Din

na celotno število prebivalcev (3116), doženemo, da plača vsak občan povprečno 115 Din (od osebe).

Prostopoljne obremenitve.

V l. 1930. se je v občini potrošilo:

I. tobaka za . . . . . 421.144 Din

II. alkoholnih pijač:

vina 35.093 l à 16 Din = 561.488 Din

piva 3.830 l à 11 „ = 42.130 „

špirita 5.422 l à 50 „ = 271.100 „

žganja špirit. 4.161 l à 16 „ = 66.576 „

žganja sadn. 371 l à 40 „ = 14.840 „

žganja slad. 249 l à 24 „ = 7.221 „

vseh 49.126 litrov . . . . . za 963.355 Din

---

skupno . . . 1,384.499 Din

Beri: eden milijon 385 tisoč Din,
proti predpisanim 194.404 Din davka.

d) Občinska uprava.

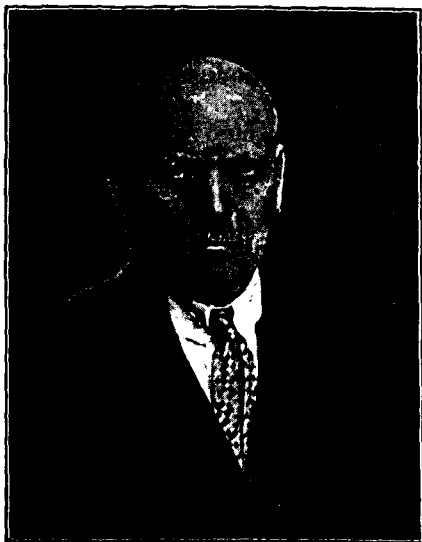
Občino, ki je bila v ilirski dobi samostojna, so po odhodu Francozov pridelili velesovski gosposki. Po zakonu od l. 1849. (14. jun.) so bila namesto gosposk ustanovljena okrajna glavarstva, ki se sedaj imenujejo sreska načelstva.

Za francoske čase je županoval kot mâr učitelj *Ivan Borštnik*. Ob sestavljanju mape (1822) je vödil občino poliški *Gašperlin*, vulgo *Robas*, pred *Vavknom* ji je pa načeljeval *Janez Robas* iz *Cerkelj*.

Nadučitelj in posestnik *Andrej Vavken* je kot najzaslužnejši župan opravljaj občinske posle od l. 1868. do l. 1898. Po njegovi smrti ga je začasno nadomeščal *Jozef Jenko* (*Babič*) iz *Zg. Brnika*, na kar so se po triletnih dobah vrstili od l. 1902. *Kepic* — *Avman* iz *Cerkelj*, *Zamljen Janez* — *Petrovc* iz *Cerkelj* in *Martinjak Janez* — *Jazbec* iz *Grada* (dve dobi).

Težo vojne dobe je prenašal *Anton Koritnik* — *Javornik* iz *Cerkelj*, ki je županoval od l. 1912. do l. 1919. Njegovo izredno nepristranost je priznaval sleherni občan, ki se je zavedal težke pesti vojne uprave. Šoli je bil zelo naklonjen in jo je vsikdar podpiral pri njenih stremljenjih po napredku.

Po *Mušiču Janezu* (*Štrukelj*) iz *Sp. Brnika* (1919—1922) vodi občino *Andrej Murnik*, posestnik, gostilničar in lesni

Župan Andrej Murnik.

trgovec v Cerkljah. Ker uživa zaupanje ljudstva in oblasti, mu je sedanja vlada še nadalje poverila občinsko upravo.

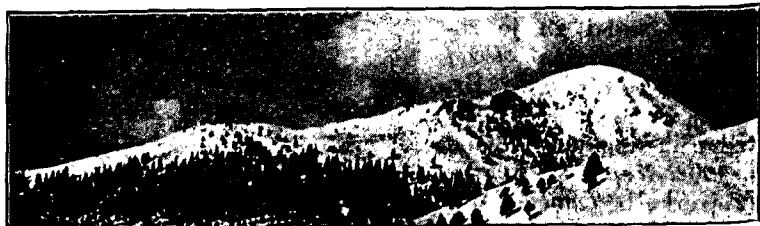
Mira Povhova:

e) Krvavec in njegova soseska.

Podoba raja je Prešernu gorenjski kot, obdan od smelih gorskih vršacev, po planinskem raju toži Gregorčič, ko mi ga ne more nadomestiti solnena Goriška — tujci se divijo našim goram, mi pa jih ljubimo.

Za Cerkljane je Krvavec od nekdanj priljubljen cilj. Radostni vzkliki in veselo petje odmeva vsevprek, kadar zbira cerkljanski planinski starosta lovce ali turiste »podgorskega« učiteljstva in jim razkazuje tajne gorske narave.

Kadar je bilo kaj več prostih dni, je vesela družba kaj rada krenila skozi Kokro na Grintavec, sicer pa na Krvavec, ki je bil pred nekaj leti drugod le malo znan. Mikalo pa je njegove posetnike priti tudi preko njega na Kokrško sedlo.

Jezerc

Krvavec

Leta 1923. so poiskali dr. Fr. Tominšek, M. Hrovatin in oba brata Lapajne prehod od Cojzove kočice preko Kalške gore do Grčbena. S. P. D. je poverilo potem delo oskrbniku Štrosu. Ta pot pa je uporabljiva samo v poletnih mesecih, ko zginje sneg po strminah Kalške gore. Saj nam je še predobro v spominu nesrečni dan o Binkoštih leta 1926., ki je zahteval kar tri žrtve: Vera Mancini, Joško Strele in Iv. Soklič.

Zelo zanimiva je tudi pot s Krvavca preko Vel. Zvolja čez Ježo po Grebenih do Korena, odkoder je potem le še malo do nepopisno lepe Kompotele.

Dom na Krvavcu.

Pot čez Ježo je po Lapajnetovih navodilih nadelal Ambrožar (Nace Slatnar). Koliko truda so imeli graditelji, ve preceniti le oni, ki je poznal tedanje, skoro neprestopne, ostre robove in prepade.

Tudi po dograditvi novih potov se promet tod gori ni mogel razviti, ker ni bilo primernega zavetišča.

Ob nastopu g. min. Iv. Hribarja za pokrajinskega namestnika leta 1921. je porabil cerkljanski šolski upravitelj ugodno priliko, da je pri banketu v Mayerjevi gostilni v Kranju vzpodbudil navzoče veljake vsega okraja, naj se v spomin velikega dogodka, ki smo ga doživeli z imenovanjem, zgradi na Krvavcu planinska postojanka »Hribarjev dom«. Gostje so se predlogu odzvali in zbrali nekaj prostovoljnih prispevkov. Izvedbo je prepustil L. Kranjski podružnici S. P. D., ki je res takoj izdala letake s pozivi k sodelovanju.

Istočasno se je pa zavzel za stvar brat cerkljanskega šolskega upravitelja Fran Lapajne. Kot članu glavnega odbora S. P. D. se mu je posrečilo l. 1923. doseči sklep za zgradbo

Doma na Krvavcu, ki bi moral z idejo Cerkljanov dobiti po njih predlagani naziv.

Ker je bila lastnica na planinskem svetu baronica Apfaltrern Irena, posestnica Kriške graščine, so jo posetili odposlanci S. P. D. dr. Tominšek, Rozman in upr. Lapajne in ji izrazili željo, da svet odproda ali daruje. Lastnica, umevaljoča težnjo planincev, je darovala 8 a sveta in ves stavbeni les in s tem omogočila zgradbo, ki se je začela že l. 1924. po načrtih inž. V. Skaberneta. Delo je izvršila Gradbena družba Bricelj-Ravnihar iz Ljubljane. (Prvi zidarska, drugi lesna dela.)

Dom je bil dograjen in slovesno otvorjen 6. sept. l. 1925. (Plan. vestnik, 1925.) Nad 2000 planincev in domačega ljudstva je prisostvovalo planinskemu slavju. Pater Ciprijan Napast je opravil službo božjo in blagoslovil novi dom, ki ga je nato oficijelno otvoril društveni predsednik dr. Fr. Tominšek, nakar je orisal zbrani množici delo za zgradbo in izrekel zahvalo vsem, ki so sodelovali pri gradnji nove stavbe.

Šolski upravitelj Lapajne je nato v poljudnem govoru, naslovljenem na domačine, pojasnjeval pomen planinstva in bodril k medsebojnemu složnemu delu med domačim ljudstvom in izletniki.

Dom stoji na zahodnem odrastku Krvavca v višini 1700 m. Stavba je zidana iz kamna, krita z eternitom in od zunaj obita s salonitom, ki naj jo varuje vlage. Vseh sedem sobic ima peči in novo peč tudi veliko skupno ležišče.

Dom na Krvavcu je pripraven za daljše bivanje, zato je oskrbovan vse leto.

Na razsežnih planjavah Krvavca je izboren teren za smučanje, napravlja se odtod lahko smučarske polete na Koštino, Kržiše, Kompotelo, Dolge njive.

Najbolji dostop na Krvavec je pozimi iz Cerkelj ali iz Kamnika preko Sv. Ambroža. Poleti pa je zelo priporočljiva pot iz Cerkelj proti Reki, čez Štefanjo goro na Davovec in odtod po grebenu na vrh.

Par minut nad Davovcem se odpre pred nami čarobna Kokrška dolina s svojima zvestima stražarjema Kočno in

Grintavcem v ozadju in nas docela odškoduje za malo pretopel Kozji breg, ki pa ima itak nad Ambrožem tudi svojega vrstnika v Malenskem bregu, ki bi bil brez škode nekoliko krajši. No, pa Jezerska planina nudi dosti oddiha predno dospemo na zadnjo strmino pod vrhom. Kadar se udara sneg do kolena in čez, tedaj se planina neverjetno nategne. Kadar pa škriplje pod nogami trd sneg in je nad nami razpeto zvezdnato nebo, ki prikaže ves čar zimske noči, tedaj bi smela biti pač mnogo mnogo daljša.

Na Kriški planini smo. Nad združnim stanom so zgradili l. 1929. mične kočice zadrugarji Slatnar, Zupin, Škrjanc, Martinjak in med njimi tudi tajnik Pašne zadruge upravitelj Lapajne, ki jo obišče vsak prosti čas s puško na rami ali brez nje. Besede »Puška zajcem daj pokoj, a za narod idi v boj«, ki mu jih je nekdanj napisal Simon Gregorčič, pač ne veljajo za divje kože in peteline!

Vseh pet stanov je blagoslovil prevzvišeni škof dr. Rožman istočasno, ko je blagoslovil kapelico.

Že ob otvoritvi Doma je izrekla gospa Julka Lapajne patru Ciprijanu željo, da bi se zgradila kdaj na Krvavcu kapelica. Pater Ciprijan je idejo veselo pozdravil in — dve leti zbiranja, pripravljanja, požrtvovalnega dela, ki ga je vodil pater Beneš iz Kamnika, pa je dovršena kapelica čakala blagoslovitve, ki jo je izvršil naš planinski škof dr. Rožman. Škoda le, da je tako malokdaj v kapelici služba božja! Koliko nedelj bi pohiteli tja gori!

In kdaj je Krvavec najlepši? Ali takrat, ko ga pokriva debela snežna odeja, nad njo pa se odraža čarobna nebesna modrina, ko se lesketa v solncu nebroj biserov, ko so odeti macesni v nežen pajčolan, ali — ko klonejo smreke do tal pod težkim bremenom?

Ali je najlepši takrat, ko zaveje dih pomladi pritajeno tja gori, da ga zaslutita le dični ruševci in impozantni divji petelin, ki zapoje spev ljubezni v mrzlem jutru?

In ko se posreči tam v skritih zakotjih Jezerske planine nežni soldaneli, da odmakne že tanko zimsko odejo in se ozre po sestricah, ki takisto otesajo mrzlo haljo iznad vijo-

ličastega nakita svojih glavnic — pa ko se ojunaci še nebroj primul stopiti v krog pestre družbice, medtem ko gleda nanje krvavški vrh še ves bel; bi li ne trdili, da je takrat najlepše?

Ali pozneje, ko že pozvaujajo po Kriški planini žolte pogačice in veternice, ko se skrbno ozira po skromni mračnici (glob. cordif.) modri encian, ko stke velesa preko skal belozelene blazine, ko se za Kosmatim kupom skriya zaželjeni avrikelj, po planini pa se razlega veselo ukanje in zvončk-ljanje?

Da ne zgube naše gore svojega najlepšega nakita, mora biti vsak planinec zvest stražar redkih gorskih cvetk! Pustimo jim, da izživc svoje kratko, borbe polno življenje v rodni grudil!

Kako lep je Krvavec tedaj, ko se razlije čezenj odsvit večernc zarje, ko zvon zapoje v dolini svoj večerni »ave« in mu odgovarja droben glasek v kapelici pojoč uspavanko hčerkam flore! Ko pa jim otirajo rosna čela zjutraj prvi solnčni žarki, tedaj oznanja zopet zvonček, da jih blagoslavlja Stvarnik.

Rano zjutraj odhajajo turisti na vse strani — marsikdo na Kompotelo. Zakaj se ne imenuje raje Bellevue, če že nosi tuje ime!

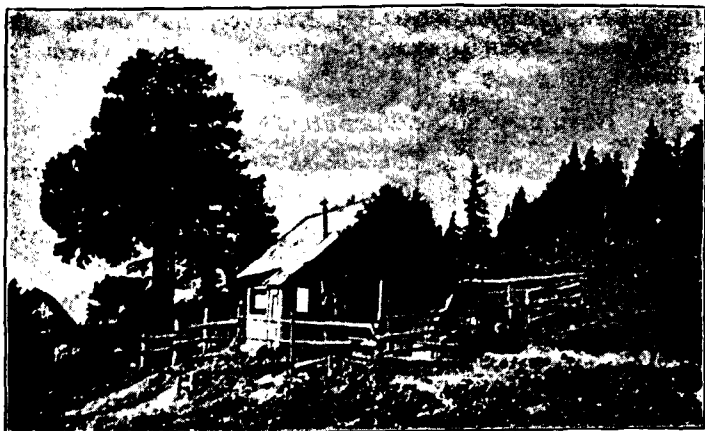
Gotovo je ni točke, odkoder bi bil tako veličasten pogled na vso skupino Savinjskih Alp. Veliki Zvoh, Koren, Kočna, Grintavec, Štruca, Skuta, Dolgi hrbet, Podi, Sleme, Turska gora, Rinka, Brana, Kamniško sedlo, Planjava, Škarje, Ojstria, Dedec, Korošica, Baba, Presedlaj, Konj, Velika planina, Košutina, Bistriška dolina, vse je razgrnjeno pred nami in kako blizu so vsi ti dobri znanci!

Kako iskreno zadoni: »O sladki gorski kraju!« ...

Ko zagore po vsej slovenski zemlji kresovi v čast slovan-skima blagovestnikoma, tedaj zažari tudi Krvavec v svitu kresnega oguja. In k temu vsakoletnemu slavju vabi cerkljanska podružnica C. M. D.!

f) Spomin na Krvavec.

Ne spomin, najlepše spomine bi rad napisal o Krvavcu! Dan blagoslovitve »Doma na Krvavcu«, dne 6. septembra 1925, mi je odprl pogled v lepoto in pomen Krvavca za razvoj in razmah turistovske misli.

Planinka Anda v poletju.

Krvavec osamljen je postal po planinskem Domu središče in izhodišče do naših divnih vrhov od Grintovca, Branc, Planjave tja do Ojstrice!

V spominu na Krvavec ne morem in ne smem prezreti g. šol. upravitelja v Cerkljah pri Kranju Josipa Lapajnetca. Žal daleč od planin, a se tem bolj veselim, da se je uresničila ideja, za katero smo začeli skupno delati in smo prebili to in ono oviro. Mislim na kapelico, katere rojstvo je bilo ob blagoslovitvi »Doma na Krvavcu«.

Misel postaviti kapelico je bila lepa, a ne bilo bi je, ko bi ne bilo toliko plemenitih planincev, ki so se za stvar zavzeli in zanjo kar goreli. S priznanim planinskim umeva-

njem in z žilavo vztrajnostjo je stal g. šol. upravitelj Lapajne z besedo in dejanjem pri polaganju prvih kamnov. Po pravici ga prištevamo v vrsto ustanoviteljev gorske kapelice, bisera na Krvavcu.

Srečno je izbran prostor, iz katerega sedaj pozdravlja kapelica dolince, predvsem svojo mater in prvo dobrotnico gospo Franjo Mejačevo iz Komende. Naj bo po tem božjem planinskem domoku posvečen Krvavec, naj ostane vedno drag kotiček vsem pravim planincem — prijateljem božje narave!

Novo mesto, dne 26. marca 1931.

P. Ciprijan Napast.

g) Zdravstvo.

Cerkljanska občina ima krasno, zdravo lego. Proti jugu se razteza rodovitna ravnina, ki jo varuje od severa zeleno hribovje, spenjajoče se v znatne, dolgo zasnežene planine in strme vrhove Grintavčeve skupine.

Pozimi se upirajo solčni žarki ob košate bregove, ob katerih se odbijajo daleč v ravnino, preganjajoč gosto ljubljansko meglo, ki se vsled tega zaustavlja ob obronkih vodiških gozdov.

Zrak je oster, čist in nepokvarjen. Ker se občani veliko gibljejo v prosti naravi, je zdravstveno stanje dokaj povoljno. Oni pa, ki so zaposleni večinoma v zaprtih prostorih, cenijo dobrote čistega zraka, zato so svoja stanovanja tako preuredili, prezidali, da jih lahko dovoljno zračijo in da jih solčni žarki obsevajo in razkužujejo.

Žal, da občani pred tridesetimi leti niso sprejeli 80% podpore za zgradbo vodovoda, ki bi bil iz zdravstvenih ozirov tako nujno potreben. Voda se res za tretjim kamnom očisti, toda le vnanje, kajti bacili (povzročitelji bolezni) se ne uničijo ne ob kamnih, ne ob bregovih, niti v domači občini, niti v širokih strugah, ki se vanje zlivajo naši potoki.

Občina ima svoje zdravstveno okrožje, ki ga upravlja okrožni zdravnik dr. Mayer že trideset let na splošno zadovoljnost vsega prebivalstva. Rešil nam je že mnogo otrok, žena in mož gotove smrti, samo, da so ga o pravem času klicali k bolniški postelji.

Kogar pa doleti usoda, da bi na tujih tleh zatisnil svoje trudne oči, si ničesar bolj ne želi, kakor da zagrebejo njegovo truplo z dragoceno grudo, domačo prstjo pod zvoki cerkljanskega zvona.

»Počivam naj v zemlji slovenski,
ki sem jo tako neizmerno ljubil«

se poslavlja od nas naš Koder, in nič manj hrepenenja ne izraža poslednja Borštnikova želja:

»Z zemljo domačo, sveto me pokrijte,
v gorah le našel bode mir moj prah!«

Vodna veternica.

h) Gospodarska

Tek. št.	Katastralna občina		Površina v ha					
	ime	obseg	njive	travniki	vrtovi	pešniki planine	gozdovi	skupaj
1.	Cerklje	Cerklje Vasca Pšen. Polica	351	25	21	47	93	559
2.	Grad	Grad Dvorje	175	36	17	39	255	543
3.	Češnjevsek		115	25	4	4	117	271
4.	Zg. Brnik		316	8	15	6	205	567
5.	Sp. Brnik		265	15	11	31	194	532
6.	Šmartno	Šmartno Poženik	144	58	16	11	220	461
7.	Pešata		51	10	6	1	100	173
8.	Štefanja gora		80	50	5	135	121	399
9.	Šenturška gora	Stiška vas Sv. Ambrož Šenturška gora Apno Ravno Sv. Lenart Sidraž Viševca Vrhovje	210	164	29	501	1091	2018
Skupne vsote		Ne- plodno 130	1707	391	124	775	2396	5523

statistika.

Živinoreja							Sadjarstvo						Nadmorska visina
konji	goveda	drobnica	prašiči	osli	perut- nina	čebele panji	češnje	jablane	hruške	orehi	češnje	kostanji	
47	240	5	227	—	607	67	586	1885	383	147	75	—	413
6	39	2	21	—	97	—	130	444	32	7	11	—	393
16	83	1	39	—	91	6	188	837	153	69	16	1	
20	126	2	191	—	225	19	663	376	330	153	7	—	440
26	136	5	164	—	299	25	767	578	277	192	14	3	424
20	106	—	85	—	139	—	208	510	129	104	33	—	405
61	363	20	308	—	574	5	517	1503	536	110	84	—	376
42	245	4	172	—	567	23	152	1238	384	24	22	—	370
14	96	2	41	—	178	2	326	599	171	84	4	—	
21	133	1	123	—	291	18	389	809	250	133	42	6	
10	74	2	61	—	184	14	375	516	281	75	29	285	417
17	173	8	196	—	171	44	387	187	264	91	13	100	⁸⁸⁷ 748
6	87	1	106	—	91	—	492	294	315	60	58	58	725
2	87	19	70	3	41	—	120	85	96	8	37	1	1086
4	90	—	102	—	93	3	311	2 5	231	47	20	23	673
2	57	—	57	—	43	—	135	112	70	22	12	18	
1	26	—	26	—	19	—	43	16	13	8	3	14	674
10	72	6	10	—	29	—	100	63	88	17	8	1	⁶¹⁶ 834
—	46	26	50	—	32	11	239	216	158	84	27	43	
1	28	1	26	—	24	—	73	159	96	2	7	—	
1	12	—	5	—	10	—	120	46	41	13	2	—	
327	2319	105	2080	3	3805	237	6321	10678	4298	1450	524	553	

Cerklje.

Cerkljanski rojaki in učenci z nadaljno izobrazbo. (1783—1931.)

Cerklje:

1. Kepec Martin, št. 59, 1787—1836, Avmanov-župnik, Šmarčno pri Litiji.
2. Medved Matej, št. 19, 1796—1865, sloveči stavbenik (zgradil ljubljansko kupolo).
3. Kos Aleš, št. 33, 1893—1873, župnik v Hotederšci, zapustil ustanove za učence in reveže.
4. Borštnik Ivan, * 1830, nadučitelj v Šmariji.
5. Franke Ivan, 1841—1927, slikar, profesor v Ljubljani.
6. Borštnik Pavel, * 1842, učitelj v Hinjah.
7. M. Avguštna Zor, * 1848, uršulinka, učiteljica v Ljubljani.
8. Borštnik Ignac, 1858—1919, ravnatelj gledališča, pisatelj v Ljubljani.
9. Dr. Edvard Globočnik, * 1862, okrajni zdravnik v Kranju.
10. Barle Franc, ravnatelj vojaškega urada v Ljubljani, organizator gasilstva.
11. Vavken Janko, 1866—1910, ravnatelj Celjske hranilnice.
12. † Vavken Matilda — poročena Demšar, posestnica, trgovka v železnikih.
13. Vavken Julika — poročena Lapajne, posestnica, soproga šolskega upravitelja v Cerkljah.
14. Vavken Angela — poročena Košnik, soproga gimnazijskega ravnatelja v Kranju in sin Milan, abs. sred. tehn. šole.
15. Vavken Evgen, profesor v Mariboru.
16. Vavken Ana — poročena Petročnik, bivša učiteljica v Cerkljah, soproga inženerja.
17. Dr. Kimovec Franc, kanonik v Ljubljani, skladatelj.
18. Kmet Mirko, profesor v Kranju.
19. Kmet Janko, župnik na Vojskem.
20. Kmet Minka — poročena Altheim, uradnica v Celju.
21. Kopic Janez, župnik v Ihanu.
22. Kopic Anton, računski revident, Novi Sad.
23. Labernik Fanči — poročena Kump, bivša cerkljanska učiteljica, soproga poštnega uradnika.
24. Kern Ivan, trgovec v Cerkljah.
25. Kern Milka — poročena Kmet, soproga profesorja v Kranju.

26. † Kern Angela — poročena Peternel, učiteljica, soproga železniškega uradnika.

27. Hribar Milko, bančni ravnatelj, Buenos Aires.

28. Bolka Franc, postajenačelnik, Št. Jurij ob J. ž.

29. Rihar Katariua, profesorica v Mariboru.

30. Mayr Julij, zdravniški pripravnik v Beogradu.

31. Kalan Andrej, profesor, kemik, Majšperk.

32. Dolinšek Pavla — poročena Pogačar, bivša uradnica, Split.

33. Lapajne Zoran, bančni uradnik, Ljubljana.

34. Lapajne Julijan, poročnik prip. trgovske mornarice pri »Oceaniji«.

35. Lapajne Anda, absolventinja Mladike v Ljubljani.

36. Abram Slavko, poročnik fregate, Dubrovnik, prvi absolvent in odličnjak vojne pomor. akademije, odlikovan od Nj. Vel. kralja z zlato sabljo.

37. Abram Ljudmila, uradnica ček. urada v Ljubljani.

38. Mušič Anton, učiteljščnik v Ljubljani.

Vasca.

39. Petrič Ivan, šentpeterski župnik v Ljubljani.

Pšenična Polica.

40. † Gašperlin Ivan, št. 20, 1805—1866, župnik v Motniku.

41. † Vomberger Blaž, št. 17, 1809—1884, župnik, Priusko.

42. † Pogačar Martin, št. 4, * 1824, kancler, Ljubljana, urednik Zgodovinskega Zbornika in Diöcesenblatt.

43. Vomberger Jože, sodnik v Ljubljani, pisatelj.

44. Dolinar Jože, železniški uradnik.

Zg. Brnik.

45. Dr. Česnik Anton, št. 49, zdravnik, † 1868 v Kočevju.

46. Drobun Josip, št. 85, 1796—1849, župnik pri Sv. Trojici pri Mokronogu.

47. Štupar Ivan, št. 38, 1822—1877, kurat, Budanje.

48. Sajovic Jakob, * 1823, administrator, Račice.

49. Kaplenek Ivan, št. 36, 1828—1892, župnik na Blokah.

50. Šimencec Andrej, * 1849, župnik v Št. Jurju.

51. Hočevar Jakob, 1853—1928, lekarnar na Vrhnikih. Otroci: Stanko, lekarnar na Vrhnikih; Slavko, lekarnar v Ljubljani; Marinka, dr. Andrejčičeva v Ljubljani.

52. Dr. Šter Franc, ravnatelj zdravilišča v Rogaški Slatini; član uprave: Putnika in Beogradu, Saveza kupališta, klimatskih mesta i mineralnih voda u Zagrebu, Zveze za tujski promet v Sloveniji v Ljubljani in Tujsko prometne zveze v Mariboru.

53. Jenko Jožef, posestnik, absolvent kmetijske šole, gospodarski pisatelj.

54. Jenko Miha, kaplan v Kamniku.
55. Oblak Janez †, kaplan.

Sp. Brnik.

56. Mušič Lavrencij, št. 2, 1792—1858, vikar v Špitaliču.
57. Rogelj Ivan, št. 22, 1806—1842, župnik v Javorju.
58. Matek Jurij, št. 37, 1825—1873, župnik v Kranjski gori, zapustil brniško posestvo cerkljanskim siromakom.
59. Molj Ivan, * 1853, zlatomašnik, župnik v Trzinu.
60. Jenko Ivan, * 1851, poštni uradnik v Ljubljani.
61. Jereb Jože †, sodnik.
62. Jereb Peter, notar in župan v Konjicah.
63. Mežan Ivan, profesor, slikar-mnetnik v Mariboru.
64. Jereb Jakob †.
65. Jereb Alojzij, jurist v Ljubljani.
66. Zmrzlekar Frane, poročnik korvete, Beograd.
67. Ilija Alojzij, jurist v Ljubljani.
68. Jereb Miha, jurist v Ljubljani.

Šmartno.

69. Bedének Jakob, 1850—1916, pisatelj, korektor, Dunaj.
Poženič.
70. Begelj Josip, št. 7, 1795—1866, župnik v Stranjah.
71. Globočnik Josip, št. 17, 1796—1863, katehet, zapustil štiri ustanove.
72. Ravnikar Matej, št. 29, 1802—1864, župnik v Predosljah, pisatelj.
73. Erzar Matija, št. 21, 1804—1867, župnik na Blokah.
74. Gašperlin Gašper, št. 2, 1805—1887, župnik na Bučki.
75. Globočnik Ivan, št. 17, 1824—1877, katehet v Kranju. Opisal življenje sv. Kacijana.
76. Globočnik Anton, št. 17, 1826—1858, gimnazijski katehet v Ljubljani.
77. Erzar Matija, * 1859, dekan v Postojni.
78. Koder Anton, 1851—1918, pisatelj, poštni ravnatelj v Ljubljani.
79. Erzar Matija, jurist v Ljubljani.

Pečata.

80. Mušič Josip, št. 13, 1802—1856, župnik v Hotiču.
81. Dolinšek Ivana, učiteljica.

Češnjenek.

82. O. Nastran Joahim, † 1863, frančiškan v Kamniku.
83. Jekovec Andrej, * 1840, učitelj v Kamni gorici.

84. Dr. Hacin Josip, odvetnik v Ljubljani, pisatelj.
 85. Dr. Hacin Janko, ravnatelj kr. priv. agrarne banke v Beogradu.
 86. Hacin Fridolin, inženir, profesor srednje tehniške šole v Ljubljani.
 87. Nastran Alojzij †, dijak.
 88. Šipic Franc, jurist.

Grad.

89. Zupin Ivan, št. 27, 1786—1855, župnik v Št. Rupertu.
 90. Kuhar Primož, št. 1, 1800—1831, župnik na Bréznici.
 91. Zupin Josip, št. 27, 1802—1875, župnik v Šenčurju.
 92. Dr. Kropivnik Franc, * 1866, profesor v p. v Ljubljani.

Doorje.

93. Zorman Aleš, št. 7, 1778—1865, trgovec v Aleksandriji, tri dijaške ustanove.
 94. Zlebir Miha, št. 11, 1804—1885, sodnik v Konjicah.
 95. Jenko Davorin, 1835—1914, skladatelj, operni ravnatelj v Beogradu.
 96. Dr. Jenko Josip, * 1854, profesor, posestnik, lastnik valjčnega mlina.
 97. Mertelj Jože, župnik v Ameriki.
 98. O. Begelj Kerubin, frančiškan v Kamniku.

Stiška vas.

99. Železnikar Ivan, 1805—1852, župnik v Dolini.
 100. Železnikar Ivan, št. 4, * 1820, beneficijar v Št. Vidu.
 101. Kauduč Anton, št. 10, 1827—1859, kaplan v Dolini.
 102. Železnikar Ivan, 1839—1892, urednik, pisatelj.
 103. Železnikar Jože, postajenačelnik v p. v Ljubljani.

CITALCI

naj blagovolijo nupoštevati sledeča pojasnila:

Za prireditev šolske proslave (sestavo spominice, izdelavo novega prapora in zbirko narodopisne-zgodovinsko-kulturne razstave) smo se odločili šele na 7. seji učiteljskega sveta dne 6. svečana 1931.

Na javne pozive k sodelovanju pri sestavi šolske spominice se ni nihče odzval, nasprotno so mi zavrnil več tozadevnih prošenj, tako da sem bil primoran nekatere životopise sam sestaviti.

Vse delo smo opravljali poleg izvrševanja svojih službenih dolžnosti.

Cerklje, 7. junija 1931.

Šolski upravitelj.

Dr. Fr. Kimovec:

Matej Medved.

(1796—1865.)

V severni zakristiji ljubljanske stolnice je vzdana kamenita plošča v velikosti $84 \times 57,5$ cm s sledečim napisom: Preč. g. Karl Zorn * 1780, mašn. 1804, kor. 1825, stl. dek. 1851, † 1864, moj preljubl. fajm., skrbni duh. oče in sprednik, so po Ljubljani in pri duhovnih na deželi nabirali darov (10.000) gld. ter se skoz 5 let pri obilnih opoverah srčno trudili in skrbeli, da za Bogom gre le njim hvala, da imamo namesto prejšnjega lesenega stropa lepo zidano kupljo. — Stavbena gosposka v Ljubljani in na Dunaju se je zidanju upirala, rekoč, da so obloki in stebri prešibki. Zorn pokličejo še iz Cerkelj pri Kranji kmečk. zid. mojstra *Matevža Medveda*. Pri komisiji v cerkvi so bili Ant. Al., ljub. župan Hradecky, in politična pa stavbena gosposka. Medved premeri vse in reče: »Upam si izpeljati kupljo; teh res prešibkih oblokov jaz ne potrebujem; čez te bom zidal in dobro v stebre vprl nove močnejše, in še le na nje zidal kupljo, katero bodo pa stebri tako malo čutili, kakor jaz svoj klobuk.«

Pričujoči se začudijo toliki bistrournosti in radostno pritrdijo zidanju.

Medved delo prične 19. apr. l. 1841; že 19. junija postavijo križ na kupljo; 17. okt. pa je bila vesela in slovesna zahvala. — Cerkev je zidana 1701—1707, posveč. 8. maja 1707, z belim in črnim tlakom, marmorom in zlatom (300.000 platnic) križevim potom olepšana 1859—1860.

Postavil iz hvalež. in spošt. Jož. Supan l. 1840 stl. kapl. 1855 kor. i. fajm. 1860 proš.

Toliko se je proštu Zupanu zdelo potrebno vklesati v kamen. Rajnik »lahovski gospod«, Franc Grivec, ki je kot upokojeni leskovski kaplan umrl v Lahovičah, nam je dijakom o tem dogodku pripovedoval še tole: Medved je prišel v Ljubljano pred škofa in gospodo v komisiji v svoji gorenjski kmetiški noši; nosil je kratke irhaste hlače, nad nje si je visoko nad kolena potegnil »z vihali čevljev«, široke

prsi mu je pokrival živo pisan črn telovnik s srebrnimi gumbi, čez hrbet in pleča mu je preko rame visel kratek suknen suknjič, za vratom se mu je blestela židana ruta z zlato »loščasto rožo«, na glavi pa črn kastorec s srebrno zaponko in krivim racmanovim peresom. Tak se je sukal med inenitno ljubljansko gospodo in jo, kakor smo videli, tudi nasukal. In še to jim je povedal: »Če se Šenklašč kdaj podere in na tla zgrni, bo kupola padla med razvaline cela in se ne bo razdejala in razsula«. Tako jo je namreč trdno zidal in vse zidovje v notranjosti z železjem prevezal. — In res je silni potres l. 1895. pokazal, da Medved ponosne besede ni izrekel tjavendan: stolnica je marsikje kazala razpoke; le tam, kjer bi človek najprej pričakoval: na kupoli — ni bilo najmanjše poči. Pa se je med škofom Wolfom, oz. med stolnično upravo in deželnim in državnim stavbnim uradom bil hud boj, da je Medved prišel v Ljubljano. Vlada ga je namreč venomer zavračala, češ, da je njegova navzočnost nepotrebna in bi se potek dela samo zavlačeval. Kn. šk. arhiv hrani iz tistih let (1839—1843) precej dopisov, ki so se navedeni uradi v sicer vljudni obliki pa s tem ostrejšo vschino z njimi obdarjali. Zasnoval je te vloge kar po večini vse knez in škof Anton Alojzij Wolf in je, kolikor morem v tej naglici dognati — knjiga je sredi tiska. — cerkveno upravo sam spodbujal, da se ji na neupravičeno vmešavanje ni treba ozirati, ampak naj to kočljivo zadevo reši po dobro utemeljenem lastnem preudarku. (Prim. Fasc. 42-1581, 6. nov. 1840). Vlada je ponovno zahtevala dva lesena modela, ki naj bi pokazala, ali je zidanje kupole izvedljivo ali ne. Preiskati je dala zidovce in oboke »po nekem mojstru, ki se mu je pri Kazini in še le pretéklo leto pri Schreierjevi hiši v Špitalskih ulicah podrlo več na novo sezidanih obokov«. Zato da mu ordinariat ne zaupa, »ampak misli, da sme visoko vlado opozoriti na zidarskega mojstra v cerkljanski župniji, Mateja Medveda, ki je v tej škofiji že nekaj cerkva čisto iznova pozidal, v Kranju zelo lep zvonik pri župni cerkvi na čisto svojski način naredil, v župni cerkvi v Šmartnu pri Kranju srečno dozidal morda veliko bolj smelo in drzno zasnovan

obok, ki je bil o njem nek stavbni uradnik izjavil, da ga ni mogoče napraviti. Prav zdaj popravlja veliko novo župno cerkev v Šmartnu pod Šmarno goro, ki jo je preteklo leto nek drug kmetski zidarski mojster tako slabo zidal, da se je 17. okt. 1838. podrl strop in cerkveni obok nad njim, 23. okt. 1838. pa že skoro dozidani zvonik z obokom, na katerem je ležal; na kar je nekaj ljubljanskih mojstrov, ki so ponesrečilo se cerkev ogledovali, žalostnim župljanom izjavilo, da se iz nje ne da nič več napraviti, ampak jo je treba do tal podreti in čisto iznova pozidati. Mateju Medvedu pa, ki ga je župnija poklicala, se podiranje ni zdelo prav nič potrebno, ampak je večji del stavbe in celo obok v presbiteriju ohranil. Zidovom je le tu in tam dal nov temelj in le nekaj zidovja čisto na novo pozidal, in je od 12. avg. t. l., ko je delati začel, do zdaj z delom že tako napredoval, da župnija upa, da bo že 11. t. m. (nov.) imela v njej prvo božjo službo; in pri tem je stavbo na tako smel pa likrati posrečil se način izvedel, da mu bo stavbna gosposka popolno priznavanje komaj mogla odreči.

Ali naj bi torej res ne bilo pametno, če se ta zidarski mojster Matej Medved k preiskavi zidovja, na katero naj se stolna kupola sezida, tudi pritegne in se o namerjani zidavi kupole tudi njegovo mnenje zasliši?, saj bi sodba moža, ki je svojo umetnost z važnimi stavbami že izkazal, vendar le imela nekaj veljati.

Če bi ga sem poklicali, bi ga ordinariat za pot in bivanje v Ljubljani rad sam nagradil«. (Fasc. 42-1513, 2. nov. 1839.)¹

¹ To vlogo objavljamo v večjem obsegu, ker se iz nje prav dobro razvidi, kak ugled je naš mojster moral imeti, da se je veliki, modri, preudarni, gospodarski kuez zanj tako odločno potegoval. Iz vsega pisanja se vidi, da si je škof Wolf to, za Medveda tako luskavo sodbo napravil pri osebneiu ogledovanju imenovanih cerkvá. Samo to škofovo opisovanje in podrobno naštevauje nam kaže, da je bil Medved izredno darovit in spreten. Že zgoraj imenovani Fr. Grivec je o šmartinski cerkvi takole pripovedoval: Cerkev se je podirala. Nihče ni vedel svétu, kaj še le pomoči. Poklicali so Medveda. Hodil je po cerkvi in premišljal. Kar se ustavi, stopi proti zidu in s stegujenim kazalcem pokaže

Po ponovno odbitih prošnjah, da se Medved pokliče (Priin. Fasc. 42-112, 18. jan. 1840), so ga, kakor kaže, morali poklicati na lastno pest, brez dovoljenja. Za odobritev dovršenega dela so zaprosili še le 6. apr. 1843. (Fasc. 42-603.)

Prvotni načrt za kupolo je bil z načrtom za cerkev vred naredil slavni jezuit Pozzo. Ker pa ni bilo sredstev, so napravili navidezno kupolo, pravzaprav lesen strop, z železnimi drogi na ostrešje pritrjenega (letak cerkv. predst. 30. nov. 1836) s pozivom za nabiranje prispevkov za dozidačo kupole). Ali je Medved napravil nov načrt, kakor meni Steska (Dom in svet 1904, str. 461), ali je porabil že danega, v tej naglici ni moči dognati. Potrdil je — po Stesku — načrt stavbni ravnatelj Patscheider, stavbni pristav Müller je delo nadziral. — Stala je kupola 9973 goldinarjev, 6 krajejarjev. Nabralo se je pa 9882 gl. 8 kr. (Fasc. 42-417, 29. marca 1842.)

I. Lavrenčič v Zgodovini cerkljanske fare (str. 143) omenja, da je bil Medved sloveč zidarski mojster, ki je na novo zidal devet cerkva, med drugimi v Šmartnu pod Šmarno goro,² v Kortah, pri Novi štifti na Štajerskem itd.; starih pa predelal sedemnajst.

Preurejal in prezidoval je tudi hiše, ki jih je Na poljanah škof Wolf kupil za svoje deško semenišče Alojzijevišče. Pa sta pred koncem prišla navzkriž. Stari šmarski Drujav, ki je pri Medvedu zidal, je pravil, da je nekoč, ko je bil Medved nekoliko preveč 'dobre volje', srečal škofa, se predenj postavil in navalil nanj z robato gorenjsko besedo: »Vi ste volk (Wolf) jaz pa medved; pa se dajva; kdo bo hujši?« — Pa je tudi še to rekel, da ta prizor škofu pač ni bil ljub — pred vsemi ljudmi — pa da je nesoglasju bil še globlji vzrok, ki pa javnost zanj ni vedela in je zato zgoraj omenjeni prizor kot vzrok razdora navajala.

Rodil se je v Cerkljah 19. septembra l. 1796., umrl je 20. jul. 1865.

točko na tleh: »Tu-lè je 'šverpunkt' (težišče), tu homo podprli, pa bo.« — In je bilo in držalo.

² Za Šmartin trditev v tej obliki, kakor smo videli, povsem ne drži.

Že ti, v sili zbrani podatki kažejo, da bi mož po svojem odločivnem vplivu in odličnih delih zaslužil pač obširnejši in točnejši življenjepis, kakor ga nudijo te skromne vrstice. Ogromno zaupanje v njegovo znanje izpričuje nenavadno visoko število cerkvenih stavb, ki so mu jih zaupali in v delo izročali. Marsikateri arhitekt z najodličnejšim slovesom in svetovnim ugledom bi bil vesel, če bi polovico toliko monumentalnih del pri njem naročali, kakor jih je imel Medved priliko izvršiti.

Pa če Medveda in njegovega pomena za slovensko kulturo nismo mogli dostojno oceniti, smo domačo cerkljansko, pa tudi širšo javnost morebiti vsaj toliko opozorili, da imamo Cerkljanje tudi v stavbinski stroki svojega, vsega upoštevanja vrednega zastopnika, ki je v svoji dobi, kakor kaže, na svoj način vse vrstnike prekašal.

Dodatek k Vavknovemu življenjepis.

Med tiskom sem v študijski knjižnici na katalognem listu pod naslovom »Napevi cerkvenih pesem«, nabral A. V. itd. za I. zvezek našel letnico 1864. Prvi zvezek je toroj tega leta izšel.

Prav tako sem med tiskom v Vavknovi rokopisni zapuščini na posebnem listu med Maškovimi rokopisnimi skladbami našel pesem »Spomni se, Kraljica mila«. Pisana pa ni z Vavkovo, marveč s Sajatovo roko.

Mašek in Vavken sta, po ostalini sodeč, živela v tesnih glasbenih stikih. Dupošiljala sta si skladbe, ali v presojo ali v uporabo, ne vem, — bržkone v oboje. Maškove latinske maše, škoda da nimajo popolnega besedila. Prijetne, uporabne bi bile.

K.

Studijska dela.

1. Jož. Apih: Ustanovitev narodne šole na Slovenskem. Letopis Slovenske Matice za leto 1894./95.
2. Dr. Bogomil Vošnjak: Ustava in uprava ilirskih dežel. Zbornik Matice Slovenske, XII. zv.
3. Dr. Dragotin Lončar: Politično življenje Slovencev. Knjižnica političnih in socialnih spisov. 1. 1906.
4. Jernej Ravnikar: Tržaško-koprski škof Matej Ravnikar. Knjižnica Družbe sv. Cirila in Metoda z l. 1890.
5. Ivan Hribar: »Spomini«. 1928.
6. E. Lah: Domoznanska črtica. Letop. Slov. Mat. za l. 1896.
7. Slovenski bijografski leksikon. Uredil Izidor Cankar.
8. Lovrenčič Ivan: Zgodovina cerkljanske fare. l. 1890.

Elektrarna v Cerkljah,
zgradil domačin Ivan Činžar l. 1925.

VSEBINA.

Predgovor.

I. Prosvetni razvoj.

(Josip Lapajne.)

	Stran
1. Prvi prosvetni pojavi. 1788.	4
2. Ustanovitev cerkljanske šole 1788—1791	5
3. Pod francosko oblastjo. 1809—1813	7
4. Pod staro vlado. 1813—1848	8
5. Doba narodnega preporoda 1848—1860	12
6. V lastnem domu. 1860—1869	16
7. Po občih šolski obveznosti. 1869—1885	20
8. Nadaljni razvoj. 1885—1899	23
9. Pod novim krovom. 1899—1914	27
10. Na svobodi. 1914—1930	34
11. Današnja šola. 1931.	39
12. Prosvetna statistika od 1788—1931	44
13. Naš novi prapor (Zofka Vivodova)	52
14. Imenik učiteljev	55

II. Prosvetni veljaki.

1. Davorin Jenko, ravnatelj, skladatelj, * 1835. (Dr. J. Mantuani)	57
2. Matej Ravnikar, župnik, pisatelj, * 1802. (Makso Pirnat) Ravnikar in mi. (Josip Lapajne)	72 73
3. Leopold Cvek, učitelj, skladatelj, * 1814. (Josip Lapajne)	75
4. Ivan Puher, kaplan, pesnik, * 1814. (Josip Lapajne)	76
5. Simon Robič, župnik, znanstvenik, * 1824. (Fran Krmelj)	77
6. Andrej Vavken, nadučitelj, skladatelj, * 1838. (Dr. Franc Kimovec)	80
7. Ivan Železnikar, urednik, pisatelj, * 1839. (Po Mir. Malovrhu)	107
8. Ivan Franke, profesor, slikar, * 1841. (Josip Lapajne)	111
9. Jakob Bedenk, korektor, pisatelj, (Josip Lapajne)	114

10. Anton Koder, poštni ravnatelj, pisatelj, * 1851. (Makso Pirnat)	116
A. Kodru. (Josip Lapajne)	119
11. Ivan Hribar, minister, pisatelj, * 1851. (Josip Lapajne)	120
12. Iz spominov na Andreja Kmeta, nadučitelja, * 1853. (Andrej Rapè)	123
13. Ignacij Boršnik, gledališki umetnik, * 1858. (Fr. Lipah)	126
14. Franc Barlè, ravnatelj, pisatelj, * 1864.	132
15. Dr. Franc Kimovec, kanonik, glasbeni pisatelj in skladatelj, * 1878. (Stanko Premrl)	137
16. Jožef Jenko, kmet, strok. pisatelj, * 1879. (Josip Lapajne)	146
17. Dr. Josip Hacin, odvetnik, pisatelj, * 1881. (Dr. M. S.)	147
18. Dr. Janko Hacin, bančni ravnatelj, (Josip Lapajne)	148
19. Janez Mežan, profesor, slikar, * 1897. (A. L-c)	150
20. Jože Vombergar, sodnik, pisatelj, * 1902. (Josip Lapajne)	151

III. Narodna prosveta in gospodarstvo.

(Josip Lapajne.)

a) Prosvetne ustanove	155
b) Humanitarna društva	156
c) Gospodarska udruženja	157
č) Davščine v l. 1930.	159
d) Občinska uprava	161
e) Krvavec in njegova soseska. (Mira Povhova)	162
f) Spomin na Krvavec (P. Ciprijan Napast)	167
g) Zdravstvo	168
h) Gospodarska statistika	170
Matej Medved 1796—1865 (Dr. Fr. Kimovec)	177
Dodatek k Vavknovemu življenjepisu	181
Studijska dela	182